

**ANNENİN BAĞLANMA BOYUTLARI VE ÇOCUĞUN AYRILIK
KAYGISININ ANNEYE AİT SOSYODEMOGRAFİK FAKTÖRLERE GÖRE
İNCELENMESİ**

Ayça Deren ÖZDEMİR

HAZİRAN 2019

**ANNENİN BAĞLANMA BOYUTLARI VE ÇOCUĞUN AYRILIK
KAYGISININ ANNEYE AİT SOSYODEMOGRAFİK FAKTÖRLERE GÖRE
İNCELENMESİ**

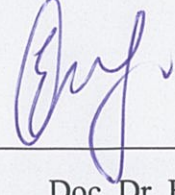
**BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Ayça Deren ÖZDEMİR

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ DALINDA
YÜKSEK LİSANS DERECESESİ İÇİN GEREKLİ ÇALIŞMALAR YERİNE
GETİRİLMİŞTİR**

HAZİRAN 2019

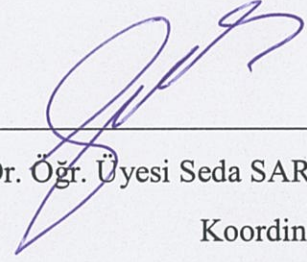
Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Doç. Dr. Enisa MEDE

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak gerekli çalışmaları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Seda SARAÇ

Koordinatör

Okuduğumuz bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak onaylanması, düşüncemize göre, amaç ve kalite olarak tamamen uygundur.

Prof. Dr. Özlem KARAIRMAK

Tez Danışmanı

Komite Üyeleri

Prof. Dr. Alev ÖNDER

(BAU, OÖ)

Prof. Dr. Özlem KARAIRMAK

(BAU, PDR)

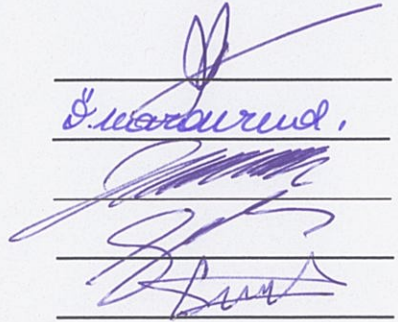
Doç. Dr. Şerife Sema KARAKELLE (İÜ, Psikoloji)

Dr. Öğr. Üyesi Seda SARAÇ

(BAU, OÖ)

Dr. Öğr. Üyesi Gürsu AŞIK

(BAU, OÖ)

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad, Soyad : Ayça Deren ÖZDEMİR

İmza :

ÖZ

ANNENİN BAĞLANMA BOYUTLARI VE ÇOCUĞUN AYRILIK KAYGISININ ANNEYE AİT SOSYODEMOGRAFİK FAKTÖRLERE GÖRE İNCELENMESİ

Özdemir, Ayça Deren

Yüksek Lisans, Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Özlem KARAIRMAK

Haziran 2019, 132 sayfa

Bu çalışmanın amacı annenin bağlanma boyutları (kaçınma-kaygı) ve çocuğun ayrılık kaygısının anneye ait sosyodemografik faktörlere göre incelenmesidir. Veri toplama çalışmaları İstanbul ilinde bulunan beş ilçedeki altı okulda yapılmıştır, örneklem 285 anneden oluşmaktadır. Veriler, “Demografik Bilgi Formu”, “Ayrılık Kaygısı Ölçeği” ve “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri” ile toplanmıştır. SPSS Statistics 24.0 paket programı ile katılımcıların kişisel bilgilerinin frekans ve yüzde değerleri, ölçme araçlarının güvenilirlikleri için Cronbach alfa katsayısı bulunmuş, değişkenlerin normal dağılımları kontrol edilmiştir. Tek yönlü varyans analizi yapılarak gruplararası farklar incelenmiş ve üçlü grup karşılaştırmaları için Tukey HSD ve Scheffe testleri kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre anne bağlanmasının kaçınma boyutu anne yaşından, anne eğitim durumundan ve gelir durumundan etkilenmekte, anne çalışma durumundan etkilenmemektedir. 20-30 yaş grubu annelerin ortalama kaçınma puanının 31-40 yaş grubu annelerden yüksek olduğu görülmüştür. İlkokul ve ortaokul eğitimi almış grubun ortalama kaçınma puanının ön lisans ve üstü eğitimi almış grubun ortalama kaçınma puanından daha yüksek olduğu görülmüştür. 4 Bin TL ve üstü gelire sahip grubun ortalama kaçınma puanının 0-2 Bin TL ve 2-4 Bin TL geliri olan gruplardan düşük olduğu belirlenmiştir. Anne bağlanmasının kaygı boyutu anne yaşından

etkilenmektedir ancak anne eğitim durumu, anne çalışma durumu ve gelir durumundan etkilenmemektedir. 20-30 yaş grubu annelerin ortalama kaygı puanının 31-40 yaş grubu annelerden yüksek olduğu görülmüştür. Çocuğun ayrılık kaygısı ise anne yaşına, anne eğitim durumuna, anne çalışma durumuna ve gelir durumuna göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, Yetişkin Bağlanması, Ayrılık Kaygısı, Okul Öncesi.

ABSTRACT

EXAMINATION OF ATTACHMENT DIMENSIONS OF MOTHER AND CHILD SEPARATION ANXIETY REGARDING SOCIODEMOGRAPHIC FACTORS OF MOTHER

Özdemir, Ayça Deren

Master's Thesis, Master's Program in Early Childhood Education

Supervisor: Prof. Dr. Özlem KARAIRMAK

June 2019, 132 pages

The purpose of this study is to examine of attachment dimensions of mother (avoidance and anxiety) and child separation anxiety regarding sociodemographic factors of mother. Data collection took place in 6 different schools in 5 different districts of the city of Istanbul, and the study group consisted of 285 mothers. Data was collected using: "Demographic Information Form", "Separation Anxiety Scale" and "Experiences in Close Relationships". The participant's personal information was analyzed using SPSS Statistics 24.0 packet program to measure frequency and percentile. Cronbach alpha coefficient was calculated to measure the reliability of the sample data. Between- groups variance was examined with one- way analysis of variance and for triple group comparison, Tukey HSD and Scheffe tests were used.

Based on the research findings, the measure of mothers' attachment avoidance differs based on mother's age, education and income, however, employment status is not a significant factor. A higher average avoidance score was observed for the 20 - 30 age group mothers than the 31 - 40 age group mothers. Higher average avoidance score was observed for elementary and middle school educated groups than those in the associate degree and higher educated groups. A lower average avoidance score

was observed for the group with a monthly income greater than or equal to 4 Thousand TL than both the groups with 0-2 Thousand TL and 2 – 4 Thousand TL monthly income. The measure of mothers' attachment anxiety differs based on mother's age, however, education, employment status and income are not significant factors. Higher average anxiety score was observed for 20 – 30 age group mothers than 31 – 40 age group mothers. Additionally, mother's age, education, employment status and income have no effect to child's separation anxiety.

Keywords: Attachment, Adult Attachment, Separation Anxiety, Pre-School.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının her aşamasında benden desteğini esirgemeyen, değerli katkılarıyla doğruyu bulmamı sağlayan, zorlukların üstesinden gelerek sonuca ulaşabileceğimi gösteren, bilgi ve tecrübesiyle bu zorlu yolda bana ışık olan tez danışmanım sayın Prof. Dr. Özlem KARAIRMAK' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Jürimde bulunmayı kabul ederek bilgileriyle ve önerileriyle kendimi geliştirmeme yardım eden Prof. Dr. Alev ÖNDER ve Doç. Dr. Sema KARAKELLE' ye çok teşekkür ederim. Derslerine katılma şansına eriştiğim, bana engin katkıları olan ve tez jürimde de yer almayı kabul eden sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Seda SARAÇ' a ve sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Gürsu AŞIK' a çok teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimim boyunca ders aldığım tüm değerli hocalarıma bana kattıkları her bilgi için ayrı ayrı teşekkür ederim.

Araştırmam sırasında veri toplamama izin veren İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, okul müdürlüklerine, bu süreçte bana çok yardım eden saygıdeğer öğretmenlere ve annelere teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan, ne zaman moralim bozulsa motive eden, desteğini hiç esirgemeyen teyzem Nuran SIPÇIKOĞLU' na ve bakış açımı genişleterek ufkumu açan kuzenim Haydar Furkan SIPÇIKOĞLU' na çok teşekkür ederim. Ne zaman zorlansam sesiyle destek olan, ne zaman gemileri yakmaya kalksam karşımda duran, ne zaman düşsem kalkmama yardımcı olan, fikir veren, motive eden, bu zor süreçte her adımda yanımda olan değerli arkadaşım Emel PAL' a sabrı, desteği, bilgisi, inancı kısacası varlığı için çok teşekkür ederim. Değerli ailem sizin varlığınız benim için en büyük güç, hayatta hiçbir şeyin kolay elde edilemeyeceğini, çaba ve emeğin önemini bana öğreten canım babam Kazım ÖZDEMİR' e, hayallerimin peşinden gitmeyi, sevgi dolu olmayı, sınırlarımı zorlayabileceğimi, her şeyi yapabilecek güce sahip olduğumu öğreten güzel annem Binnur ÖZDEMİR' e, ayakları yere basan, kararlı, asla pes etmeyen bir insan olmayı öğreten diğer yarım canım ablam Gizem Melissa MOMPER' a, sonsuz desteği için eniştem Mark Joseph MOMPER' a çok teşekkür ederim, iyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
Bölüm 1: Giriş.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Çalışmanın Amacı	4
1.3 Araştırma Soruları	5
1.4 Çalışmanın Önemi	5
1.5 Tanımlar	8
Bölüm 2: Alan Yazın Taraması.....	10
2.1 Bağlanma.....	10
2.1.1 Bağlanmaya Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	12
2.1.2 Bağlanmaya Yönelik Deneysel Çalışmalar.....	18
2.1.3 Bağlanma Stilleri.....	20
2.1.3.1 Ainsworth' un Üçlü Bağlanma Modeli	21
2.1.3.2 Hazan ve Shaver' in Bağlanma Stili Modeli.....	24
2.1.3.3 Bartholomew ve Horowitz' in Dörtlü Bağlanma Modeli	26
2.1.4 Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma	29
2.1.4.1 Bebeklikte Bağlanma	31
2.1.4.2 Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Bağlanma.....	32
2.1.4.3 Yetişkinlikte Bağlanma.....	33
2.1.5 Bağlanma Örüntüsünün Ölçülmesi	34
2.1.6 Annenin Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin Bağlanma Araştırmaları .	36
2.2 Ayrılık Kaygısı.....	37
2.2.1 Ayrılık Kaygısının Nedenleri	40

2.2.2 Ayrılık Kaygısıyla İlgili Yapılan Çalışmalar	42
2.2.3 Ayrılık Kaygısının Ölçülmesi	45
Bölüm 3: Yöntem.....	48
3.1 Araştırma Modeli	48
3.2 Evren ve Örneklem	48
3.2.1 Demografik Özellikler	50
3.2.1.1 Annelerin Demografik Özellikleri	50
3.2.1.2 Çocukların Demografik Özellikleri.....	51
3.3 Verilerin Toplanması	52
3.3.1 Veri Toplama Araçları	52
3.3.1.1 Demografik Bilgi Formu.....	52
3.3.1.2 Ayrılık Kaygısı Ölçeği (AKÖ).....	52
3.3.1.3 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE II).....	54
3.3.2 Veri Toplama İşlemleri	55
3.3.3 Veri Analiz İşlemleri.....	56
3.4 Sınırlamalar.....	58
Bölüm 4: Bulgular.....	59
4.1 Anne Bağlanma Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	59
4.1.1 Anne Bağlanma Boyutlarının Anne Yaşına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular.....	59
4.1.2 Anne Bağlanma Boyutlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	62
4.1.3 Anne Bağlanma Boyutlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	64
4.1.4 Anne Bağlanma Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular.....	65
4.2 Çocuğun Ayrılık Kaygısına İlişkin Bulgular	68
4.2.1 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Yaşına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular.....	68
4.2.2 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular.....	69
4.2.3 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	70

4.2.4 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular.....	71
Bölüm 5: Tartışma ve Sonuçlar	73
5.1 Araştırma Sorularının Bulgularının Tartışılması ve Sonuçlar	73
5.1.1 Anne Bağlanma Boyutlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Sonuç.....	73
5.1.1.1 Annenin Bağlanma Boyutlarına ve Anne Yaşına İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	73
5.1.1.2 Annenin Bağlanma Boyutlarına ve Anne Eğitim Durumuna İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	74
5.1.1.3 Annenin Bağlanma Boyutlarına ve Anne Çalışma Durumuna İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	77
5.1.1.4 Annenin Bağlanma Boyutlarına ve Gelir Durumuna İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	78
5.1.2 Çocuğun Ayrılık Kaygısına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Sonuç	80
5.1.2.1 Çocuğun Ayrılık Kaygısına ve Anne Yaşına İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	80
5.1.2.2 Çocuğun Ayrılık Kaygısına ve Anne Eğitim Durumuna İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	81
5.1.2.3 Çocuğun Ayrılık Kaygısına ve Anne Çalışma Durumuna İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	82
5.1.2.4 Çocuğun Ayrılık Kaygısına ve Gelir Durumuna İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	84
5.2 Öneriler	85
KAYNAKÇA.....	87
EKLER.....	106
A. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü/ İstanbul Valiliği Araştırma İzni	106
B. Eyüp İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü/ Eyüp Kaymakamlığı Araştırma İzni	107
C. Demografik Bilgi Formu	108
D. Ayrılık Kaygısı Ölçeği	110
E. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Kullanım İzni	112
F. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri.....	113
ÖZGEÇMİŞ	116

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLÖLAR

Tablo 1 İlçelere Göre Okullardan Araştırmaya Katılan Çocuk Sayısı ve Yüzdeleri.....	49
Tablo 2 Annelerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	50
Tablo 3 Çocukların Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	51
Tablo 4 Ölçeklerin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk Test Sonuçları.....	57
Tablo 5 Ölçeklerin ve Alt Boyutlarının Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	58
Tablo 6 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Yaş Gruplarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler.....	59
Tablo 7 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Yaşına Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 8 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Yaşına Göre Farklılaşması Scheffe Testi Sonuçları.....	61
Tablo 9 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler.....	62
Tablo 10 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 11 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşması Scheffe Testi Sonuçları.....	63
Tablo 12 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler.....	64
Tablo 13 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 14 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler.....	66
Tablo 15 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 16 Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşması Scheffe Testi Sonuçları.....	67

Tablo 17 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Yaş Aralıklarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler	68
Tablo 18 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Yaşına Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	69
Tablo 19 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler	69
Tablo 20 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	70
Tablo 21 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler	70
Tablo 22 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	71
Tablo 23 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistikî Değerler	71
Tablo 24 Çocuğun Ayrılık Kaygısının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİLLER

Şekil 1 Ainsworth vd. (1978) tarafından gerçekleştirilen “Yabancı Durum (Strange Situation) Metodu” ile yapılan çalışma	22
Şekil 2 Dört kategori modelinde temel boyutlar ve kategorileri	27
Şekil 3 “Bir bağlanma aktarım süreci modeli”	30

KISALTMALAR LİSTESİ

AKÖ	Ayrılık Kaygısı Ölçeği
DSM	The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
k	Ölçekteki madde sayısı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
n	Denek sayısı
YİYE-II	Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

Bölüm 1

Giriş

“Çocuğa verilebilecek en güzel şey zamandır”

Vladimir Aleksandroviç Fock

Bu bölümde problem durumu, çalışmanın amacı, araştırma soruları, çalışmanın önemi ele alınmıştır. Ayrıca araştırmada yer alan temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

Yapılan araştırmaların büyük bir kısmında hayatın ilk altı yılının önemi vurgulanmaktadır. İki yaşında bir bebeğin beyin ağırlığı yetişkin bireylerin beyinlerinin ortalama %80'ine ulaşabilmekte ancak beden bu kadar hızlı gelişmemektedir (Cockburn, 2003). Bu durum gelişimin baştan ayağa doğru bir yönelim içerisinde olduğu görüşünü desteklemektedir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki beyinde meydana gelen bu hızlı büyüme gelişimle paraleldir. Araştırmalara göre insanın çok yönlü olarak ve yüksek ivmeyle geliştiği bu dönem aynı zamanda bağlanma için de kritik bir dönemdir. Bu çalışmalardan birinde Bowlby (1969), dokular belli olgunluğa eriştiklerinde, kritik dönemlerde uygun organize edicinin etkisine maruz kalarak fiziksel gelişimin gerçekleşeceğini belirtmektedir. Buna göre bebeğin zihinsel gelişim için belli kritik dönemlerde, anne etkisine maruz kalması gerekmektedir. Bağlanma anne ile çocuk arasında anne karnında başlayarak doğum ile birlikte devam eden bir süreçtir. Yaşamın ilk yılında bebeğin bakımını sağlayan kişi ile bağ kurması ona güven duyması ile olur. Bu güven ilişkisi bebeğe bakan kişinin onun ihtiyaçlarını zamanında karşılamasıyla gelişir. Bu güven bağının gelişmesi için bir kritik evre vardır. Anne ve bebek bu kritik evrede mutlaka fiziksel ve duygusal temas kurmalıdır (Bowlby, 1969). Lorenz (1958) yumurtadan yeni çıkan civcivin içgüdüsel olarak ilk

hareket eden nesneyi izledikten sonra yürüyebildiğini keşfetmiştir. Yaklaşık olarak 10 dakika bu nesneyi takip etme şansı bulurlarsa, ona bağlandıklarını ve ayrıldıklarında sıkıntı yaşadıklarını gözlemlemiştir. Lorenz kazların bağlanmalarından yola çıkarak kritik dönem fikrini ortaya atmıştır. Daha sonra kritik dönem fikrini bebeklere uyarlamış ve bebeğin ilk birkaç ayda annesiyle etkileşiminin ayrıca anne ile bebeğin birbirlerine verdikleri tepkilerin aralarındaki bağın kalitesini belirlediğini savunmuştur (Lorenz, 1958).

Hazan ve Shaver (1994)' a göre bağlanma kuramının temeli; bebeklerin olgunlaşma sürecini tamamlamadıklarına, bu sebeple bir yetişkinin onlara bakım vermesine ve korumasına ihtiyaç duyduklarına, hatta bu bakım ve koruma olmazsa yaşayamayacaklarına dayanmaktadır. Çocuğun yaşamı boyunca onu etkileyen bağlanma örüntüsünün temelinde üç işlevi vardır. Bunlar; çocuk çevresini keşif durumundayken kaygıya neden olabilecek olumsuz bir durumla karşı karşıya gelirse dönebileceği güvenli bir limanın olduğunu bilmesi, fiziksel ihtiyaçlarının karşılanacağını bilmesi ve yaşadığı bu olumlu duygular sonucunda hayata güvenme duygusuna sahip olmasıdır (Bowlby, 1969). Bundan sonra çocuğun dünyanın güvenli bir yer olup olmadığına dair gerçekleştireceği algıyı anne-baba tarafından güvenlik ihtiyaçlarının belirli bir düzeyde karşılanıp karşılanmayacağı belirleyecektir (Bowlby, 1980).

Bebeğin kendini anneden ayrı görmediği ve çevreyle annesi aracılığıyla ilişki kurduğu doğumdan sonraki ilk evrede, annesinin duygularını hissedebilmekte ve benimsemektedir. Eşi ile olumsuz yaşantılar geçiren anne duygularını bebeğine yansıtabilmektedir (Oktay, 2007). Evlilikte tarafların iletişim ve çatışma çözme becerilerindeki yetersizlik sorunlara neden olmaktadır (Soylu ve Kağnıcı, 2015). Bu durum aile içi ilişkilere yansyarak çocukları da etkileyebilir. Öngider (2011), ailenin alt sistemlerinin birbiriyle ilişkisi sağlıklı olduğunda ve yıkıcı çatışmalar yaşanmadığında psikolojik açıdan uyumlu çocuklar yetiştirilebileceğini belirtmiştir. Bu durum annenin ailedeki diğer bireylerle kurduğu ilişkilerin, çocuğuyla ilişkisine etki ettiğini göstermektedir. Buna göre annenin çocuğun duygusal gelişimi üzerinde önemli etkileri olduğu söylenebilir.

Çocuklar yaşamlarının ilk altı ayında çok hızlı gelişim göstermekte, yaparak, keşfederek, gözlemleyerek çevreyi tanımaya çalışmaktadırlar. Aile çocukların öğrenmesi için en temel basamaktır (Bee ve Boyd, 2009; Gimpel ve Holland, 2003). Çocuk öncelikle en yakınındaki bakım veren kişiyi gözlemler. Çocuk tarafından gözlemlenen annedeki bağlanma ve ayrılık kaygısı tepkileri, yaşam boyu süren koşullanmalara yol açan öğrenmelere sebep olabilmektedir (Peleg, Halaby ve Whaby 2006; C. H. Zeanah ve P. D. Zeanah, 1989). Şen (2007) yaptığı araştırmada, bireyin kaygılı ya da kaçınmacı bağlanma eğiliminin annesinin kaygılı ya da kaçınmacı bağlanma eğilimi ile doğru orantılı olduğunu tespit etmiştir. Annelerin bağlanma düzeyi ile aile ilişkileri, anne-çocuk ilişkileri, aile tipi gibi faktörler arasında ilişki olduğunu belirlemiştir. Ebeveynlerin olağan durumlardan kaçınarak kaygılı olması durumunda çocuk da onları taklit ederek bu kaçınma durumunu korkularla başa çıkma yolu olarak görür. Buna göre ebeveynlerden birisi kaygılı ise çocuk da bunun sonucu olarak bu eğilimi gösterebilir. Bu durum zaten çocuğun endişeli doğasını daha da bozabilir (Geçtan, 1997). Karşılıklı bağımlılık genellikle patolojik anne-çocuk varlığında gelişir. Bu çocukların çoğunlukla onunla ilgilenmeyip uzak duran babaları ve aşırı korumacı anneleri vardır. Kimi zaman ise çocuklarından uzak durmayı göze alamayan, çocuklarına aşırı düşkün ebeveynler vardır. Bazen de çocuklarının başına kötü şeyler geleceğinden endişelenip onları sürekli evde tutmaya çalışan güvensiz ebeveynler vardır. Bunun sonucunda çocuk farkında olmadan evden uzak olduğu durumlarda ailesine veya kendisine kötü şeyler olacağını düşünerek evde kalmak istemekte ve aksi durumda panik durumuna geçmektedir (Ekşi, 1990). Bowlby (1973)'ye göre, ayrılık kaygısının ortaya çıkmasındaki temel etkenlerden biri annenin aşırı korumacı tutumudur. Annenin çocuğu kontrol etme eğiliminin ve aşırı korumacı tutumunun, çocuğun kaygı gelişimini etkileyebileceği ve kaygıyla baş etme becerilerine engel olacağı düşünülmektedir.

Aile dışına çıkmamış, sosyal ilişkiler yaşamamış çocuklar okul öncesi eğitim döneminde uyum problemi yaşayabilmektedir (Yavuzer, 1994). Çocuk aile ortamından ayrılarak okula başladığında farklı bir ortamda sosyal ilişkiler kurmaya başlayacaktır. Uzun vadede çocukların okul hayatı üzerinde okul öncesi eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple ilk kez evden ayrılarak okul öncesi eğitime başlayan çocuğun okula uyumu önemlidir (Ogelman-Gülay ve Sarıkaya-Erten, 2013). Atılgan (2001) yaptığı araştırmada okul öncesi eğitim alan ve almayan

ilköğretim birinci sınıfa devam eden öğrencilerin birinci devrede sosyal becerilerini karşılaştırmıştır. Sosyal beceri özelliklerinin okul öncesi eğitime devam etme ve etmeme durumundan etkilendiğini belirtmiştir. Çocuklar akranlarıyla etkileşimde bulduklarında, sahip oldukları çatışma çözme becerileri sosyalleşmelerine etki etmektedir. Uyum sağlayabileceği oyun arkadaşları bularak sosyalleşen çocukların girişkenlik becerilerinin gelişeceği öne sürülmektedir (Geçtan, 1993). Lund, Zimmerman ve Haddock (2002) ise, ebeveynin çocuğu desteklediği durumlarda çocuğun uyum ve okul başarısının arttığını, ebeveyn çocuğunu cezalandırdığında ya da ona sert davrandığında uyum ve okul başarısının düştüğünü belirtmiştir. Bu araştırmalardan yola çıkarak annenin çocuğu üzerinde oldukça önemli etkileri olduğu söylenebilir.

Günindi (2008) öğrenim seviyesi yüksek anne babaların çocuklarının sosyal uyum becerilerinin olumlu yönde etkilendiğini belirtmiştir. Küçüköyük (2015) çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarından daha fazla ayrılık kaygısı yaşadığını belirtmiştir. Orçan ve Deniz (2004) öğrenim düzeyi yüksek olan annelerin okul öncesi eğitim alan 6 yaş grubu çocuklarının sosyal uyum becerilerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarından daha yüksek sosyal uyum düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Çocukların anne babanın yaşı, anne babanın çalışma durumu, anne babanın öğrenim durumu, sosyoekonomik düzey gibi demografik faktörlerin sosyal becerileri, çocukların okula uyumlarını, ilk kez anneden ayrılacak olan çocukların ayrılık kaygısı yaşama durumunu etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte alanda yapılan taramalardan yola çıkılarak çocukların okula başlamadan önce en çok zaman geçirdikleri birey olan annelerin bağlanma boyutlarının çocukları da etkileyeceği öngörülmektedir (Benoit ve Parker, 1994; Bowlby, 1969; C. H. Zeanah ve P. D. Zeanah, 1989). Bu nedenle, annenin bağlanma boyutlarının ve çocuğun ayrılık kaygısının demografik faktörler ele alınarak incelenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2 Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı annenin bağlanma boyutları (kaçınma-kaygı) ve 36-72 ay arası okul öncesi dönem çocukların ayrılık kaygısının anneye ait sosyodemografik faktörlere göre incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda demografik

faktörler (annenin yaşı, annenin eğitim durumu, annenin çalışma durumu, gelir durumu) ile annenin bağlanma boyutları (kaçınma-kaygı) ve çocuğun ayrılık kaygısı arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Bu çalışma ile sosyodemografik faktörlerin annenin bağlanma boyutları ve çocukta oluşabilecek ayrılık kaygısı üzerinde etkisinin olup olmadığı, varsa bu faktörlerin ne yönde bir etkisinin olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatür araştırması yapıldığında bu konuda yapılan çalışmaların sayısal olarak azlığı dikkat çekmiş ve alana bu yönde bir katkısı olabileceği düşünülmüştür. Araştırmada bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

1.3 Araştırma Soruları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda ortaya çıkan sorulara aşağıda yer verilmiştir.

1. Annenin bağlanma boyutları (kaçınma ve kaygı) anne yaş aralıklarına (20-30, 31-40, 41 ve üstü), anne eğitim durumuna (İlkokul ve Ortaokul, Lise, Önlisans ve üstü), anne çalışma durumuna (Çalışmıyor, Çalışıyor), gelir durumuna (0-2 Bin TL, 2 Bin-4 Bin TL ve 4 Bin TL üstü) göre farklılaşmakta mıdır?
2. Çocuğun ayrılık kaygısı anne yaş aralıklarına (20-30, 31-40, 41 ve üstü), anne eğitim durumuna (İlkokul ve Ortaokul, Lise, Önlisans ve üstü), anne çalışma durumuna (Çalışmıyor, Çalışıyor), gelir durumuna (0-2 Bin TL, 2 Bin-4 Bin TL ve 4 Bin TL üstü) göre farklılaşmakta mıdır?

1.4 Çalışmanın Önemi

Çocuklarda bağlanma davranışı; hayatta kalma, güvende olma gibi süreçlerle ilişkilendirilmektedir (Ainsworth, 1979; Bowlby 2005a). Çocukların davranışları, ona temel bakım veren kişi üzerinde pekiştirici etkiye sahiptir. Örneğin çocuk gülümsediğinde anne bu durumu pekiştireç olarak algılamakta, ağladığında ise onu rahatlatmak için çaba göstermektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bakım verenden gelen bu ilgiyle kendini güvende hisseden çocuğun bakım verenle sürekli yakınlık arama davranışları azalmaktadır. Bu sayede etrafına ilgi göstererek çevresini keşfetmeye ve öğrenmeye başlayabilmektedir (Hazan ve Shaver, 1987). Çocukluk dönemindeki bağlanma eğilimi hayat boyu devam etmektedir (Bowlby, 1969). Main,

Kaplan ve Cassidy (1985), çocukluk döneminde sahip olunan bağlanma stillerinin yetişkinlik döneminde kişilerarası ilişkilere etkisini inceledikleri çalışmalarında Ainsworth'un üçlü bağlanma modelinde ortaya koyduğu üç bağlanma stiline de yetişkinlikte devam ettiğini belirlemişlerdir. Buna göre bağlanmanın yetişkinlik döneminde de devamlılık gösterdiği söylenebilir. Bu sebeple çocukluk dönemi bağlanmanın gelişimi açısından çok önemlidir.

Çocuğun doğumla birlikte en çok etkilendiği birey, ihtiyaçlarını karşılayan kişidir ve bu genellikle anne olmaktadır. Araştırmalara göre annenin bağlanma şekli çocuğun bağlanma şeklini etkilemektedir (Bowlby, 1969). Aynı şekilde annenin ayrılık kaygısı ve çocuğun ayrılık kaygısı arasında bir bağ olduğu belirtilmektedir. Peleg vd. (2006), okul öncesi yaş grubu ve anneleri ile yaptıkları ayrılık kaygısı çalışmasında, anne ayrılık kaygısı ve çocukluk ayrılık kaygısı arasında pozitif yönde bir benzerlik olduğunu ortaya koymuşlardır. Dallaire ve Weinraub (2005), annenin sahip olduğu ayrılık kaygısının doğrudan çocuğun ayrılık kaygısına etkisi olmasa da annenin sahip olduğu aşırı korumacı tavrın ve duyarlılığın dolaylı yünden çocuğun ayrılık kaygısına etki ettiğini öne sürmüşlerdir.

Çocuklarda ayrılma kaygısının sık görülen bir durum olduğu söylenebilir. Çocukluk döneminde yaşanan ayrılık kaygısı gelecek yıllarda bireyin çeşitli ruhsal hastalıklara yakalanma ihtimalini güçlendirmektedir. Winnicott' e göre, çoğu psikiyatrik hastalık çocuklukta meydana gelen anneden ayrılığa bağlanmıştır (akt. Hauptmann, Issroff ve Reeves, 2005). Görüldüğü gibi bağlanma ve ayrılık kaygısı arasında erken dönemde ortaya çıkması ve bütün hayatı etkileyebilmesi açısından benzerlikler bulunmaktadır. Bağlanma ve ayrılık kaygısı süreçlerinin çocukluk döneminde sağlıklı bir şekilde atlatılması sağlıklı bir birey yetişmesinde önemli birer faktör olarak görülebilir. Nitekim çocukluk döneminde sahip olunan bağlanma stiline hayat boyu devam ettiği bilinmektedir (Bowlby, 1973). Güvensiz bağlanma stiline sahip bireyin evlenerek aile kurması ve çocuk sahibi olması, güvensiz bağlanma stiline sahip çocuklar yetiştirmesine neden olabilir. Güvensiz bağlanan bireyin kaygı ve korkuları aile içi ilişkileri ve iletişimi olumsuz etkileyebilir. Eğer birey güvenli bir ortamda doğar ve bakım vereniyile sağlıklı yakın ilişkiler geliştirerek yetişkinlik dönemine ulaşırsa kendisinin kuracağı yakın ilişkiler daha sağlıklı olabilir. Eşi ile ilişkileri olumlu yönde etkilenebilir. Huzurlu bir aile

ortamında kendi çocuğunu güvenli yetiştirebilir ve çocuğu ile iyi ilişkiler kurabilir. Bu sayede ayrılık kaygısı gibi sorunlar yaşanma ihtimali azalabilir. Uzun dönemde sağlıklı bağlanan bireylerin benimseyeceği demokratik ebeveynlik stilleri toplum ruh sağlığını olumlu yönde etkileyecek güce sahip olabilir. Bu sebeple yapılan araştırmalar önem kazanmaktadır.

Yapılan literatür taramaları sonucunda, bağlanma araştırmalarının sürecin başında bebeklik dönemi üzerine yoğunlaştığı görülmüştür (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; Bowlby, 1969). Fakat ilerleyen yıllarda çocukluk ve yetişkinlik dönemindeki bağlanmanın da önemi fark edilmiş ve günümüzde özellikle yetişkin bağlanması üzerine yapılan araştırmaların sayısı artmıştır. Bağlanmanın biyolojik ve fizyolojik sebepleri, anneye ve çocuğa etkisi, çocukların başarı durumlarına, sosyal becerilerine, bağımlılık durumlarına, davranış problemlerine etkileri incelenmiştir. Ayrıca çocuklarda görülen ayrılık kaygısı çeşitli faktörler üzerinden incelenmiştir. Daha önce annenin sosyodemografik özelliklerinin annenin bağlanma boyutlarına etkisi üzerine ve anneye ait sosyodemografik faktörlerin çocuğun ayrılık kaygısına etkisi üzerine ayrı ayrı yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bu konularda Türkiye’de yapılan çalışmalar son dönemde artmış olsa da hala sayı olarak azdır (Ata, 2014; Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003; Balkaya, 1998; Görgü, 2015; Yeşildaş, 2018). Bununla birlikte okul öncesi eğitim dönemi çocuklarının bulunduğu örnekleme bu sayı daha da azdır. Bu çalışma diğerlerinden farklı olarak annenin bağlanma boyutları (kaçınma-kaygı) ve çocuğun ayrılık kaygısını anneye ait sosyodemografik faktörlere göre incelemektedir. Ayrıca bu çalışma İstanbul gibi demografik olarak oldukça çeşitlilik gösteren bir ilde yapılarak daha kapsamlı sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Çocukların anneden ayrılmak istememesi, sürekli endişe ve korku yaşaması sebebiyle okula gitmek istememesi, okuldaki insanlardan zarar görebilirmiş gibi davranması hatta zorla okula gitmesi durumunda kendine ve çevresine zarar vermesi, çevresine uyum sağlayamaması gibi durumlar okul hayatını olumsuz etkileyebilmektedir. Güvensiz bağlanmaya ve ayrılık kaygısına sahip çocuklarda okul korkusu görülebilir. Okul korkusuna sahip çocuklarda ise arkadaş edinme, iletişim kurma, liderlik, sosyal beceri gelişimi gibi özellikler olumsuz etkilenebilmektedir. Ayrılık kaygısı yaşamayan çocuklar okula başladıklarında

akranlarıyla ilişki kurmakta zorlanmayacak, arkadaş edinerek sosyal gelişimi hızlanacaktır. Bu araştırma, erken çocukluk dönemindeki çocukları, anneleri ve öğretmenleri ve onların hep birlikte oluşturdukları okul iklimini olumsuz etkileyen durumların önüne geçerek çözüm üretme sürecine katkı sağlayabilecek olması sebebiyle önem arz eden bir çalışmadır. Bu araştırma annenin bağlanma boyutları (kaçınma-kaygı) ve çocuğun ayrılık kaygısını anneye ait sosyodemografik faktörlere göre incelenmeyi amaçlamaktadır. Annenin sosyodemografik özelliklerinin, annenin bağlanma eğilimlerine ve çocuğun ayrılık kaygısına etkisinin görgül olarak sınılanması anneler, çocuklar ve alanda çalışan uzmanlar için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir. Bu araştırma sayesinde ebeveynlerin kendi bağlanma eğilimlerinin ve çocuklarının bağlanma örüntülerinin önemini fark ederek ebeveynlik becerilerinin gelişmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın bulgularının anne-çocuk ilişkisinin anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu çalışma aracılığıyla erken çocukluk eğitim kurumlarında görev yapan ve çocuklarda görülen ayrılık kaygısına bağlı sorunlar yaşayan öğretmenlerin çocukları daha iyi anlaması, kendilerine alternatif çözümler üretebilmesi ve ayrıca çocukların daha verimli okul hayatına sahip olabilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte bu araştırmanın alana katkı sağlayabilecek bir kaynak olması hedeflenmektedir.

Uzun vadede bu araştırmanın çocukluk döneminde ailedeki bireylerle, ergenlik döneminde akranlarla, yetişkinlikte ise eşlerle ve kendi çocuklarıyla daha iyi ilişkiler kurulabilmesi açısından önemli bulgulara ulaşacağı düşünülmektedir. Bireyin kendi çocuklarını yetiştirirken bağlanma süreçlerine dair bilgi sahibi olması ve bireysel, duygusal ihtiyaçların giderilmesi yoluyla daha sağlıklı bir topluma ulaşılabilmesi için alana katkıda bulunması açısından bu çalışma önem arz etmektedir.

1.5 Tanımlar

Bağlanma: Önemli görülen bir kişiyle kurulan uzun süreli ve güçlü duygusal bağıdır (Bowlby, 1980). Bakıcı ve çocuk arasında kurulan, yakınlık arama ve güvenlik gibi ihtiyaçlarla ortaya çıkan, stresli durumlarda belirginleşen sürekliliği olan sağlam duygusal bağıdır (Pehlivantürk, 2004).

Ayrılık Kaygısı: Bireyin anneden ya da bağlanma figüründen ayrıldığında ya da ayrılma ihtimali olduğunda endişe duymasıdır (Rapee, Spence, Cobham ve Wignall, 2003).

Kaçınmacı Bağlanma: Kendine değer verme (yüksek özsaygı) ve başkalarına karşı olumsuz tutuma sahip olmanın karışımı ile tanımlanır (Sümer ve Güngör, 1999).

Bölüm 2

Alan Yazın Taraması

Bu bölümde bağlanmaya dair kuramsal ve deneysel temellere, bağlanma stillerine, gelişim dönemlerine göre bağlanmaya ve bağlanmanın ölçülmesine yer verilmiştir. Ayrıca ayrılık kaygısına dair kuramsal açıklamalardan, ayrılık kaygısının nedenlerinden, ayrılık kaygısıyla ilgili yapılan çalışmalardan ve ayrılık kaygısının ölçülmesinden bahsedilmiştir.

2.1 Bağlanma

Bowlby' e göre bağlanma bebeğin kendisine bakım sağlayan kişiye yakınlık ve güven duyarak, bakım veren ve bebek arasında bir bağ oluşmasına hizmet eden, hayatı boyunca hissettiği, sürekliliği olan duygusal bir süreçtir (Bowlby, 1973). Bağlanma yakınlık aramak, güvenli olmak, tehlike anında güvenli bir limana sahip olmak gibi ana işlevlerle tanımlanabilir. Bağlanma genellikle bebekle en çok vakit geçiren, bakımını üstlenen, onu koruyan kişi ile arasında oluşmakla birlikte bağlanma figürünün genellikle anne olması beklenmektedir. Bowlby (1980)' ye göre bebek korktuğunda ya da bir ihtiyacı olduğunda bu figürün kendisine yakın olmasını beklemekte ve ihtiyaçlarını karşılayacağına dair ona güvenmek istemektedir. Anne ya da temel bakım veren bebek için dış dünyanın temsili olarak düşünülebilir. Eğer ihtiyaçları karşılanırsa bebekte güvenlik duygusu oluşmaktadır. Bu sayede çocuk çevresini keşfetmeye, yeni bilgiler öğrenmeye açık hale gelmektedir. Çünkü ne zaman ihtiyaç duysa güvенеbileceği biri olduğunu bilmektedir (Bowlby, 1980). Çocuklar bu güven ortamı oluştuğu takdirde ihtiyaçlarının karşılanacağını bilerek dünyayı keşfe çıkar ve döndüğünde güvenli bir limana sığınabileceğini bilmesi hayata dair güvenlik duygusu geliştirmesini sağlamaktadır (Ünal, 2004). Hazan ve Shaver (1987)'e göre ise bağlanmanın tanımı, önemli gördükleri kişilere karşı insanların geliştirdikleri bağlar, olarak yapılmıştır (Hazan ve Shaver, 1987).

Bee ve Boyd (2002)'a göre gerçek anlamda bağlanma bebeklerde altıncı aydan sonra, nesne sürekliliği kazandığı dönemde, görülür. Bowlby, (1980)'ye göre çevresini keşfetmeye çalışan bebek kendine en yakın bulduğu insanı güvenli bir üs olarak seçer. Bu kişiyi etrafında göremediği zaman ise kaygı duyar ve keşfetme davranışı sekteye uğrar. Bu dönemde yabancılardan korkmakla birlikte ayrılık kaygısı görülür (Bee ve Boyd, 2002; Hortaçsu, 2003).

Ainsworth (1989), bağlanma davranışını duygusal bir bağ olarak kabul etmiştir. Davranış sistemi, bağlanmanın temelini oluşturur. Bağlanma kuramının öncüsü olarak kabul edilen Bowlby psikanalitik kuramı benimseyerek araştırmalarına başlamıştır (Ainsworth, 1989). Daha sonraki dönemlerde ise psikanalist kuramcılarının benimsediği, çocukların gerçek yaşam deneyimlerini dahil etmeden sadece içsel yaşam ve fantezilerine dayalı olarak yaptıkları çalışmaların kendisi için yeterli olmadığını fark etmeye başlamıştır (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bowlby var olan kuramların bireyin bağlanma gelişimini açıklamada yetersiz olduğunu düşünerek çalışmalarını bu alan üzerine yoğunlaştırmıştır (Bowlby, 2005b). Bowlby'nin bağlanma üzerine yazdığı üç makale çok ses getirmiştir. İlk çalışma olan "Çocuğun Annesine Bağlılığının Doğası" (1958)' nda Bowlby bağlanmanın gerçekleşmesi için sarılma ve takip etmenin emme ve ağlamaktan daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. İkinci çalışması "Ayrılık Kaygısı" (1959)' nda ayrılık kaygısının nedenini anne-baba tarafından süreklilik gösteren terk etme ya da reddetme tehditlerine veya ailede gelişen olumsuz bir olaydan (kardeş, anne-baba hastalığı ya da ölümü, anne-baba ayrılığı) çocuğun kendini sorumlu hissetmesine dayandırmıştır. Üçüncü çalışması olan "Bebeklik ve Erken Çocuklukta Keder ve Yas" (1960)'ta ise bağlanma devam ettiği ve bağlanmanın gerçekleştiği kişi ulaşılabilir olduğu sürece yas tutma davranışlarının ve kederin hem çocuklukta hem de yetişkinlikte ortaya çıkabileceğini ileri sürmüştür. Bu çalışmalar, o güne kadar temel kabul edilen sayılılardan farklı olarak etoloji ve gelişim psikolojisine dayandırılmıştır. Bu çalışmalarla birlikte Bowlby bağlanma teorisinin temellerini oluşturmaya başlamıştır (Bretherton, 1992). Bowlby bu makalelerin ardından çalışmalarını üç kitapta sunmuştur. "Bağlanma ve Kayıp" adını verdiği bu serinin ilk kitabı "Bağlanma" 1969'da ikinci kitabı "Ayrılık" 1973'te, üçüncü kitabı olan "Kayıp" ise 1980 yılında yayınlanmıştır (Bowlby, 1969; Bowlby, 1973; Bowlby, 1980).

Mary Ainsworth bağlanma kuramını ampirik boyuta taşıyan kuramcılardandır. Bowlby' in ekibinde beraber çalıştığı James Robertson' dan ilham alarak kullandığı doğal gözlem tekniğiyle yaptığı “Uganda Projesi” ve “Baltimore Projesi” bağlanma teorisinin deneysel temellerinin atılmasına katkı sağlamıştır (Bell ve Ainsworth, 1972). “Uganda Projesi” nde yaptığı gözlemlerle anne-bebek etkileşimini, bu etkileşimlerdeki bireysel farklılıkları ortaya koymuştur. Bu çalışmada Ainsworth üç çeşit bağlanma (güvenli, kaygılı, kaçınan) örüntüsü olduğunu belirlemiş ve bu örüntülerin sebebinin annenin hassasiyet derecesiyle ilgili olduğunu ortaya koymuştur. “Baltimore Projesi” nde ise annenin çocuğun ihtiyaçlarına verdiği tepkilerin çocukta olumsuz etkiler ortaya çıkaracağını (şımarmak gibi) savunulara karşı çıkararak annenin ihtiyaçlara verdiği tepkilerin çocukta ilerleyen dönemlerde kendine güven duygusunun gelişmesine katkı sağlayacağını belirlemiştir. Ayrıca Ainsworth bu çalışmalarla bağlanmanın sınıflandırmasını da gözlemleyerek ortaya koymuştur (Bell ve Ainsworth, 1972; Bretherton, 1992).

2.1.1 Bağlanmaya yönelik kuramsal yaklaşımlar. Bağlanma teorisinin günümüzde kabul edilen temellerini psikanalitik bir kuramcı olan Bowlby atmıştır. Ancak Bowlby' den önce de bağlanma ile ilgili görüşler öne süren yaklaşımlar olmuştur. Bu yaklaşımlardan biri olan psikodinamik kuramlar bu vurguyu gündeme getirmiştir. Psikoanalitik kuramın gelişimsel modeline göre, bebeğin doğumundan itibaren bir yaşına kadar olan süreçte içgüdüsel haz merkezinin oral bölge olması sebebiyle, bebeğin bağlanma davranışın annenin emzirme davranışıyla yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir ve annenin, bebeğin açlığını gidermesinin önemi üzerinde durulmaktadır (Görünmez, 2006).

Psikoanalitik kuramın kurucusu Freud yeni doğan bebeklerde ortaya çıkan ilk dönem olan oral dönemde bebeğin emme davranışından haz aldığını, anne ve bebek arasında bağlanma olabilmesi için bu hazzın önemini vurgulamış, eğer anne bebeğin fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamıyor ise bağlanmanın gerçekleşmeyeceğini öne sürmüştür (Fonagy, 2001; Miller, 1993). Bebek her ihtiyaç duyduğunda annenin onu doyuracağını bilirse, annenin davranışı tutarlı ve sürekli olarak devam ederse, bebekte güven duygusu oluşmakta ve bu güven sayesinde bebek çevresine ilgi duymaya, kendi egosunu geliştirmeye başlamaktadır. Bowlby ve Freud, anne ile bebek arasındaki bu ilişkinin oral dönemde nasıl kurulduysa hayat boyu

değişmeyeceğini, daha sonraki dönemler için temel oluşturarak bütün yaşamı etkileyeceğini belirtmişlerdir (Ainsworth, 1969). Kısacası Psikanalitik kuram bağlanmayı beslenme davranışıyla ilişkilendirmiştir (Hazan ve Shaver, 1994).

Freud'a göre bebekler benmerkezci bir yapıya sahiptirler. Freud'un "birincil narsizm" olarak adlandırdığı libidonun bu aşamasında bebek anneyi enerjisini boşaltmak ve kaygılarını azaltmak için aracı olarak görmektedir (Holmes 1993). Freud'a göre bebek pasif bir rolde, anne ise emzirme sırasında bebek için haz kaynağı olduğundan bağlanma nesnesi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde bebek için en önemli ihtiyaç olan beslenme ihtiyacı karşılandıktan sonra annenin sevgi dolu ve ilgili bakımı devam ederse bebekteki kaygı durumu azalarak güven duygusu oluşmaya başlamaktadır. Güven duygusuna sahip bebekler dış dünyayı keşfetmeye başlamakta ve bu durum ego gelişimine katkı sağlamaktadır. Güvenli ortamda yetişen bebekler anneden ayrılabilen, kendi benliklerini oluşturarak ilerideki yaşamlarında sağlıklı duygusal ilişkilere sahip olabilmektedir (Berk, 1989; Görünmez, 2006).

Bir diğer psikanalist ve sosyal psikolog olan Erikson (1963), ilk psikososyal evrenin temel güvene karşı güvensizlik olduğunu belirterek güvenlik duygusunun temelini, annenin bebeği sevmesi, onu terk etmeyeceğine inandırması sonucu atıldığını vurgulamaktadır (Erikson, 1963). Güvenlik duygusuna sahip bebek anne tarafından bir süre yalnız bırakılırsa ya da bazen ihtiyaçları karşılanmazsa bunu hissetmesine karşın aşırı tepkiler göstermemekte annenin bir şekilde onun yanına gelerek ihtiyaçlarını karşılayacağını bilmektedir. Annenin onu terk etmeyeceğinin farkındadır. Annenin sağladığı güven süreci içerisinde ihtiyaçlarını düzenli karşılaması, tutarlı olması ve ona karşı duyarlı olması ile oluşmaktadır ve bu durum bebeğin zihninde süreklilik arz eder. Erikson' a göre temel güven duygusu anne (bakıcı) ve çocuk arasındaki ilişkinin sürekli, tutarlı ve aynı olması ile oluşmaktadır (Ekşi, 1990).

Psikoanalitik kuramın ardından psikodinamik yaklaşımın temsilcilerinden Harry Stack Sullivan ihtiyaçların karşılanması ve güvenlik kavramlarını benlik ile ilişkilendirmektedir (Çelikoğlu, 1997). Ayrıca psikodinamik yaklaşımlar da sık sık "Nesne İlişkileri" kavramına değinilmektedir. Nesne ilişkileri kavramı, bebeğin

bağlanma figürü ile kurduğu ilişkinin, bağlanma figüründen ayrı kalma durumunda verdiği tepkiyi etkilemesiyle açıklanmaktadır (Bowlby, 2005a).

Karen Honey nesne ilişkileri kuramcılarının önde gelen isimlerden biridir. Honey kuramında yaşamın ilk yıllarında ebeveynlerin ilgisizliği sonucu ortaya çıkan düşmanlık duygusundan bahsetmektedir. Ebeveynlerine olan düşmanlık duygusunu bastırmak zorunda kalan çocuk için bu durum temel endişe kaynağı olup kendine ve çevresine karşı yabancılaşmasına ve gelecekte ilişkilerinde kaygılı tavırlar göstermesine neden olmaktadır (Kohut, 2004).

Etolojik kurama göre ise insan da dahil olmak üzere bütün canlılar bağlanmaya ihtiyaç duyar ve bağlanmanın gerçekleşebilmesi için bağlanma figürünün doğal bir anne olması gerekli değildir, bakım sağlayan kişi olması yeterlidir (Ainsworth, 1979). Bu kurama göre, bağlanma bebeğin ihtiyaçlarına bakım veren kişinin tepki vermesi ile mümkün olmaktadır. Bağlanma biyolojik bir tepki mekanizması olarak gelişmektedir. Eğer bakıcı gerekli tepkiyi zamanında veremezse yaşamın ilerleyen yıllarında psikolojik, duygusal, zihinsel problemlerin ortaya çıkabileceği iddia edilmektedir (Miller, 1993). Etolojik kuramın temsilcilerinden Bowlby, yaşamın ilk yıllarında kurulan anne ve bebek arasındaki bağlanma şeklinin değişime karşı oldukça dirençli olduğunu belirterek, tüm yaşamı etkileyebilecek potansiyele sahip olduğunun ve gelecekteki ilişkilerinde de referans niteliği taşıdığıın altını çizmektedir (Ainsworth, 1969; Waters ve Beauchaine, 2003).

Bowlby (1969), psikanalitik kuramcılardan farklı olarak bağlanmanın sadece içgüdülerden kaynaklı ortaya çıkmadığını aynı zamanda psikolojik bir bağ olduğunu savunmaktadır. Bowlby bağlanmayı güdülenme sistemleriyle ilişkilendirerek, bağlanmanın birincil güdülenme sistemi olduğunu belirtmiştir. Bağlanma doğuştan gelir ve genetik olarak programlanmıştır. Bu durum bebeğin seçici olmasına ve az sayıda bağlanma ilişkisi kurmasına sebep olmaktadır. Bowlby'nin bağlanma teorisini ilk kullananlar gelişim psikologları olmuştur (Weber, 2003).

Öğrenme kuramı psikanalitik kuramcılar gibi bağlanmaya beslenme açısından bakmaktadır (Cassidy ve Shaver, 2008; Hazan ve Shaver, 1994). Öğrenme kuramcıları bağlanmanın uyarıcı-tepki mekanizmasına bağlı olarak oluştuğunu

savunmaktadır. Organizmanın sahip olduğu dürtüler birincil pekiştireçlerle yani ödüllerle giderilir. Bebeklerde bu biyolojik ihtiyaçların en önemlisi açlık hissidir (R. L. Atkinson, R. C Atkinson ve Hillgard, 1995). Nitekim öğrenme kuramına bağlı olan davranışçı yaklaşımın temsilcileri bağlanmanın bir dizi uyarıcı-tepki mekanizmasından oluştuğunu öne sürmektedir. (Turner ve Helms, 1991). Bebek her acıktığında anne ihtiyacını giderir. Bu durumda yiyecek birincil pekiştireç, anne ise ikincil pekiştireç olmaktadır. Bu tekrarlayan süreçte anne her defasında bebeğin açlığını gideriyorsa bebek memnun olur ve ikincil dürtü olarak bağlanma davranışını öğrenmiş olur (Berk 1989; Görünmez, 2006; Tolan 2002). Ancak davranışçı yaklaşımda da farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan biri olan klasik koşullanmaya göre, bebek bir ihtiyacı olduğunda ağlar, ağlama sesini duyan anne sebebi bularak ihtiyacını giderir. Bu durumda bebeğin ağlaması olumsuz pekiştireç olarak değerlendirilmektedir. Bebek ihtiyaç duyduğunda annenin gelip ihtiyacını karşılaması bebekte olumlu duygular gelişmesini sağlamaktadır. Anne ve bebeğin ihtiyacının karşılanması arasında kurulan bu bağlantı zamanla bebekte güven duygusunun gelişmesini sağlamaktadır (Cüceloğlu, 2000). Davranışçı yaklaşımı destekleyen diğer kuramcılar ise edimsel koşullanmaya göre bağlanmayı açıklamaktadır. Buna göre bebek bir davranışta bulunduğu anda anneden olumlu tepki alması bebeğin o davranışının tekrarlanma sıklığının artması şeklinde düşünülebilir. Annenin olumlu tepkisi bebeğin davranışı için pekiştireç görevi görür. Fakat bebek gösterdiği davranış karşısında tepki almıyorsa o davranışın tekrarlanma olasılığı azalır. Edimsel koşullanmaya göre pekiştirilen davranışlar artarken, pekiştirilmeyenler sönmektedir (Rushton ve Teachman, 1978). Anne, ihtiyaç duyduğunda bebeğin yanında oluyorsa, onun gereksinimlerini karşılıyorsa bebeğin haz duymasını sağlamaktadır. Bebek bu durumda annenin varlığına da ihtiyaç duymaya başlayacaktır. Ancak anne sadece bebek ağladığında ilgi gösteriyorsa bebeğin ağlama davranışı artacaktır (Şen, 1997). Goossens (1987)' e göre davranışçılar bebeklerin bağlanma davranışını öğrendiğini savunur. Bebek ile anne arasındaki ilişkinin temelleri bebeğin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamakla atılmaktadır. Bunun sonucu olarak anne ile bebek arasında bir bağ oluşur (Balkaya, 1998).

Sigmund Freud'un psikanalitik görüşünden etkilenen Melanie Klein (1957), psikanalitik kurama farklı bir bakış açısı getirerek doğumdan sonraki bir yılın ruhsal gelişim için en önemli süreç olduğu belirtmiştir. Çocuklarla yaptığı çalışmalarda

içselleştirilmiş nesnelere odaklanmış, nesne ilişkileri ve dürtülerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur (Klein, 1957). Klein ve ondan etkilenecek çalışmalarını sürdüren kuramcılar günümüz nesne ilişkileri kuramının da temellerini atmıştır (Geçtan, 1993).

Yaşamın ilk yıllarında bağlanma ile kurulan ilişki, bebeğin kendini güvende hissettiği bir ortamda temel ihtiyaçlarının karşılanması sağlanarak ve yakınlık duygusu doyurularak gerçekleşmektedir. Bu koşullar altında yetişen bebekte güven duygusu gelişir, bebeğin kendini sevilmeyi ve onaylanmayı hak eden biri olarak görmesini sağlar. Bebek kendinin önemli olduğunu hisseder (Ainsworth, 1979; Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bu sayede dünyayı da olumlu algılamaya başlayarak, dünyanın güvenilir bir yer olduğunu düşünür (Sümer ve Güngör 1999a). Bebek bakıcı ile tutarsız ya da reddedici bir ilişki içinde ise merak ve keşfetme duyguları baskı altına alınıyorsa, ebeveynleri de dahil hiç kimse tarafından istenmediğini ve değersiz olduğunu düşünmektedir. Merak ve keşfetme isteği destekleniyorsa, olumlu ve kabul edici bir bağlanma ilişkisi içinde ise bebek ise hem ebeveyni hem de diğerleri tarafından sevildiğini ve değer gördüğünü, ihtiyacı olduğunda dönebileceği güvenli bir liman olduğunu düşünmektedir (Bowlby, 1973). Bowlby (1973) çocuğun içsel modellerinin oluşmasındaki en önemli etkenin bakıcı davranışları olduğunu belirtmiştir. Piaget'in kuramından etkilenen Bowlby çocukta oluşan şemaların içsel çalışma modellerine zemin hazırladığını ileri sürmektedir. Bowlby' e göre bakıcı davranışları bireyin zihninde kodlanmaktadır. Zihninde olumlu içsel temsiller geliştirmiş bir bireyin bakıcısı tarafından ihtiyaç duyduğunda desteklendiğini ve olumlu karşılandığını, olumsuz temsillere sahip bireylerin ise ihtiyaçlarının karşılanmadığını ya da tutarsız davranıldığını belirtmiştir. İlk durumdaki çocukların bakıcıyı güvenilir, ulaşılabilir ve destekleyici, kendisini ise sevilmeye değer biri olarak gördüğünü, ikinci durumdakilerin ise bakıcıyı reddedici, kendisini ise değersiz ve sevilmeye layık olmayan biri olarak gördüğünü belirtmektedir. Bakımından sorumlu kişinin davranışları bebek için dünyayı algılamasında referans durumundadır. Bu davranışlar sayesinde bebek kendi ve diğerleri için zihinsel modeller oluşturur. Bu modeller "İçsel Çalışan Modeller" (internal working models) ya da "Zihinsel Temsiller" (mental presentations) olarak adlandırılır (Anders ve Tucker, 2000; Hazan ve Shaver, 1994; Sümer ve Güngör 1999b; Türköz, 2007). İçsel

Çalışan Modeller aynı zamanda bebeğin bağlanma stilinin oluşmasında rol oynar (Furman, Simon, Shaffer ve Bouchey, 2002).

Bowlby (1982)' ye göre içsel çalışma modelleri çocuğun yaşantıları sonucu elde ettiği deneyimlere dayanmaktadır. Ancak bunun yansıtma değil değerlendirme ve analiz sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu sebeple içsel çalışma modellerinin kişiye özel ve bireysel farklılıklara dayalı olduğunu vurgulamaktadır (Bretherton, 1985; Cassidy, 1994). Bununla birlikte içsel çalışma modelleri çocuğun hayatını pek çok yönden etkilemektedir. Bakıcıya karşı geliştirdiği beklenti ve inançlar yeni durumları değerlendirmede ve yeni davranışlar geliştirmede rehber durumdadır (Mitchell-Copeland, 1996). Bowlby yaşamın ilk yılından itibaren bebeğin iç dünyasını oluşturmaya başladığını belirtmektedir. Bu model sayesinde birey iç dünyasını şekillendirerek gelecek yaşantısında çevresiyle kurduğu ilişkilerde ve kendini algılamasında yol haritası çizebilmektedir. Main vd. (1985)'de yaşamın ilk birkaç ayında içsel çalışma modellerinin geliştiğini belirtmiştir. İlk yıllarda oluşturulan içsel modeller yaşamının ileri yıllarında kurulacak diğer bağlar için temel oluşturmaktadır. Erken çocukluk döneminde kurulan bağlanma ilişkileri gelecekte kurulacak olan akran ilişkilerini ve yakın ilişkileri etkilemektedir (Bretherton, 1985; Riley, 2011). İçsel çalışan modeller erken dönemde bağlanma ile birlikte oluşturulur ve genellikle kararlı bir yapıya sahiptir, bu gelecekte kurulan ilişkilerde birey farkında olmasa bile bilinçdışı süreçlerle bireyin yaşamına etki etmektedir (Bowlby, 2005a; Bretherton, 1985).

İçsel çalışma modelleri kişinin yakın ilişkileri algılama biçimini, kuracağı ilişkilerden beklentilerini, yaşantılarını anlamlandırmasını ve kendini algılamasını etkilemektedir (Bartholomew, 1997). Ayrıca bireyde oluşan bu modeller bireyin ileri görüşlülük kazanmasına, planlı hareket etmesine ve yerinde davranabilmesine yardımcı olmaktadır (Knox, 1999). Bowlby (1973)'e göre zihinsel çalışma modelleri kendilik modeli ve diğeri modeli olarak iki ana boyutta incelenmektedir. Kendilik modeli, kişinin kendini değerli ve sevilebilir görmesine dair algılarıdır. Diğeri modeli ise kişinin çevresini güvenli, duyarlı ve tutarlı görmesine dair algılarıdır. Bu boyutlar birbirinden etkilenmekte ve birbirini tamamlamaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bartholomew, 1994; Sümer ve Güngör, 1999b). Main vd. (1985)' ne göre içsel çalışma modellerinin belli başlı özellikleri: yakınlık ihtiyacına bakıcı tarafından

verilen tepkilerle ortaya çıkar, tekrar sonucu oluşur, davranışlardan etkilenir ve davranışları etkiler, kişi farkında olmasa da bilinçdışında kalıcı hale gelip bireyin davranışlarını yönlendirebilir, kararlı bir yapıdadır ancak erken dönemde kurulan bağların değişimiyle ya da bakıcının yokluğunda ona ulaşabilmek için yapılan davranışlardan etkilenip değişebilir olarak sıralanmıştır (Main vd., 1985).

2.1.2 Bağlanmaya yönelik deneysel çalışmalar. Bowlby' nin kuramsal olarak temellerini attığı bağlanmanın deneysel boyuta taşınmasını Ainsworth sağlamıştır. Ainsworth ilk olarak Uganda Projesi çalışmasını yapmıştır. 26 Ugandalı bebeği (1-24 Ay) ve ailelerini gözlemlemiştir. Dokuz ay süren bu çalışma sonunda üç çeşit bağlanma örüntüsü belirlemiştir. Bunlar güvenli bağlananlar, güvensiz bağlananlar ve henüz bağlanmamış olanlardır. Güvenli bağlanan bebeklerdeki genel davranış annenin yokluğuna çok az ağlayarak tepki vermeleri olmuştur. Ayrıca bu bebekler çevreyi keşfetmek için çaba göstermişlerdir. Güvensiz bağlanan bebeklerde anne yokluğunda çok fazla ağlama davranışı gözlemlenmiştir. Keşif için ise anneden ayrılıp çevreyi araştırmaya isteksizlik gözlemlenmiş, anne desteği ile az miktarda keşfetme davranışı görülmüştür. Henüz bağlanmamış bebeklerde ise anneye karşı kayıtsızlık gözlemlenmiş annenin varlığı ve yokluğundaki tepkilerinde büyük farklılıklar ortaya çıkmamıştır. Ayrıca Ainsworth Uganda Projesi sonucu bebeklerde gözlemlenen bu davranışların temelinde anne duyarlılığının yattığını belirtmiştir. Duyarlı annelerin bebeklerinin güvenli, duyarsız annelerin bebeklerinin ise güvensiz bağlandığını belirtmiştir (Bretherton, 2003).

Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) Baltimore Projesi adını verdikleri çalışmada bir grup bebekle (12-18 Ay arası) birlikte gerçekleştirdikleri deneyde bebeklerin davranışları gözlenmiştir. Bu deney Yabancı Durum (Strange Situation) metodu olarak kabul görmüştür. Bebeklerin bu süreç boyunca annenin yokluğu, ortama yabancı bir kişinin girişi, bebeğin yalnız kalışı, annenin tekrar gelmesi durumları karşısında nasıl tepkiler verdiğine bakılarak bağlanma stilleri incelenmiş ve üç tip bağlanma stili belirlemiştir. Bunlar; güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanmadır (Ainsworth vd., 1978). Ainsworth' un üçlü bağlanma stili modeline Bağlanma Stilleri konu başlığında ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Harry Harlow (1962) tarafından yapılan bir diğere deney ise ‘‘Çaresizlik Kafesi’’ deneyidir. Bu deney için çok küçük yaşlarda olan maymunlar (Rhesus Macacus) kullanılmıştır. Bu maymunların kullanılma sebebi insan davranışlarına benzer davranışlarda bulunmasıdır. Deneyin amacı literatürde kabul gören ‘‘bağlanma davranışı ihtiyaçların giderilmesine (beslenme) bağlıdır’’ görüşünü test etmektir. Maymun kafeste tek başınadır ve annesinden ayrılmıştır. Kafeste yalnız olan maymun üzerine yattığı beze normal dışı ilgi göstermektedir, temizlemek için bez alındığında korku, stres, kaygı gibi davranışlarda bulunup bezi geri aldığımda mutlu olduğu gözlenmiştir. Buradan yola çıkarak iki tane anne figürü tasarlanmıştır. Biri dışı tellerle kaplı ama üzerinde süt sağlayan bir biberon olan yapay anne diğere yiyecek sağlamayan ancak dışı battaniye ile kaplı yapay annedir. Maymunlar ilk önce yiyecek sağlayan anneye gidip doyduktan sonra battaniye kaplı annenin yanında durmayı tercih etmişler ve zamanının büyük bir kısmını onunla geçirmişlerdir. Stres altında olduklarında ve korktuklarında battaniye kaplı anneye sarılmışlardır. Bu annenin hep yanlarında olacağına inandıktan sonra çevreyi keşfetmek için ayrılmaya başladıkları gözlenmiştir (Hortaçsu, 2003).

Buna göre Harlow (1962) psikanalitik yaklaşımdan gelen ‘‘Yiyecek sağlayana bağlanma olur’’ inancının aksine bağlanma için sadece fiziksel ihtiyaçların giderilmesi değil aynı zamanda güven ve rahatlık duygularının sağlanması da önemli, hatta daha önemli olduğunu gözlemlemiştir. Bu maymunların anneyi bırakarak çevreyi keşfetme davranışı geliştirmeleri anneye güven duymalarından, ihtiyaç duyduklarında orada olacağını bilmelerinden ve korktuklarında geri dönebilecekleri güvenli üsleri olarak görmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Başka bir deneysel çalışma ise Konrad Lorenz (1958)’in Basımlama Teorisi’dir. Buna göre yumurtadan yeni çıkmış kazlarla yaptığı gözlem çalışmasıdır. Bu çalışmada kaz yumurtadan çıkar çıkmaz Lorenz yürümüş ve kaz onu takip etmiştir. Sonraki süreçte kazın annesi ortama girdiğinde yavru kaz Lorenz’i takip etmeyi sürdürmüş anne kazın yanına gitmemiştir. Lorenz (1958), kazların içgüdüsel olarak yumurtadan çıkar çıkmaz gördükleri hareket eden ilk nesneyi takip ederek yürüebildiğini gözlemlemiştir. 10 dakika onu takip eden kazın ona bağlandığını ve ayrıldığında sorun yaşadığını tespit etmiştir. Etolojik kurama göre bu durum ‘‘basımlama’’ olarak adlandırılmaktadır. Tanım olarak basımlama; ‘‘Bazı türlerde,

doğumdan kısa bir süre sonra, yeni doğan yavrunun içgüdüsel olarak, hareket eden ilk objeye hızlı bir şekilde bağlanması ve sürekli o objeyi takip etmesidir. Basımlamanın en iyi şekilde gerçekleşeceği zamanın doğumlarının 13-16. saatleri arasındaki zaman aralığında olacağı saptanmıştır. Bu zaman aralığı basımlama için kritik dönemdir (Cüceloğlu, 2000; Hoffman ve Ratner, 1973).

Yavru kazların bağlanmasında ulaştığı kritik dönem kavramını insanlara uyarlayan Lorenz, anne ile bebek arasındaki bağlanma şeklinin ilk birkaç aylık dönemdeki etkileşimlerinin bir sonucu olduğunu ileri sürmüştür (Shafiq, 2010). Bu çalışmada içgüdüsel davranışların bağlanmayla ilişkisi ve kritik dönem kavramları üzerinde durulmuştur (Gander ve Gardiner, 2007).

Bir psikanalist olan Margaret Mahler, bebeğin 36 aylık olana kadar geçen zaman dilimini sistematik olarak ele almıştır. Mahler' in 1959 yılında başladığı gözlem çalışmaları 1968'e kadar sürmüş olup klinik gözlemler yaparak anne-baba ve bebekleri arasındaki etkileşimi gözlemlemiştir. Buna göre Margaret Mahler bebeğin psikolojik doğumu kavramını ortaya atmıştır (Mahler, Pine ve Bergman, 2003). Biyolojik doğum ile psikolojik doğumun birbirinden farklı olduğunu öne sürmüştür. Biyolojik doğum gözlemlenebilir ve kesin sınırları olan bir süreç iken psikolojik doğum yavaş bir şekilde ilerleyen, ilkel de olsa kendi kimliğini kazanma ve bağlanma nesnesinden ayrı bir birey haline gelebilme şeklinde gelişen ruhsal bir süreçtir (Mahler vd., 2003). Ayrıca Mahler kuramında ayrışma-bireyselleşme kavramlarına yer vermiştir. Bebeğin bağlanma nesnesinden fiziksel ve duygusal ayrılığını fark etmesi ayrışma; farklı bir birey olarak duygusal ve fiziksel özelliklerini fark etmesi bireyselleşme olarak tanımlanır (Mahler ve La Perriere, 1965).

2.1.3 Bağlanma stilleri. Kişinin zihninde oluşturduğu modellerin olumlu ya da olumsuz olması çevresindeki insanlara, yakın ilişkilerine ve kendine bakış açısını etkiler. Dolayısıyla kişinin bağlanma stili bu etkileşimlerle oluşmaya başlamaktadır (Bowlby, 1973). Bağlanma kuramı araştırmacıları çalışmalarını ampirik boyuta taşıdıklarında bağlanma davranışlarının ve bakıcı ile oluşan ilişkilerin çeşitli faaliyetler etrafında gruplaştığını gözlemişlerdir. Bu sebeple deneysel araştırmaların öncüsü olan Ainsworth' tan başlayarak bazı kuramcılar bağlanan kişinin davranışlarına göre bağlanmayı sınıflandırmışlardır. Ainsworth yaptığı deneysel

çalışmalarda bireysel farklılıkları ön planda tutmuştur. Bu çalışmalarındaki temel amaç, annenin çocuuun ihtiyaçlarına karşı duyarlılık miktarının çocuktaki bağlanma davranışına etkisini belirleyebilmektir (Güngör, 2000). Bazı kuramcıların oluşturduğu bağlanma stilleri modelleri aşağıda sunulduğu gibidir.

2.1.3.1 Ainsworth' un Üçlü Bağlanma Modeli. Ainsworth vd. (1978), Baltimore Projesi kapsamında yaptıkları deneysel bir çalışma olan Yabancı Durum (Strange Situation) metodu ile bebeklerde bağlanma davranışlarını gözlemlemiştir. Bu çalışmada 12-18 ay arası bebekler ve anneleri ile yapılmıştır. Yedi bölümden oluşan bu çalışmada her durum için üçer dakika ayrılmıştır (Weber, 2003). Oyuncakların bulunduğu bir odada annesi ile birlikte olan bebeğin yanına yabancı biri gelmiştir, daha sonra anne odadan ayrılarak bebek yabancı ile yalnız kalmıştır. Daha sonra yabancı odadan çıkmış ve bebek bir süre yalnız kalmış sonrasında ise yabancı odaya geri dönmüştür. En sonunda anne de odaya girmiş ve yabancı kişi odadan ayrılmıştır. Yapılan çalışma Şekil 1.' de özetlenmiştir:

DENEY BASAMAKLARI	UYGULAMA YAPILAN ODA		
1. Durum	ANNE 		BEBEK
2. Durum	ANNE 	YABANCI 	BEBEK
3. Durum	YABANCI 		BEBEK
4. Durum		BEBEK 	
5. Durum	YABANCI 		BEBEK
6. Durum	ANNE 	YABANCI 	BEBEK
7. Durum	ANNE 		BEBEK

Şekil 1. Ainsworth vd. (1978) tarafından gerçekleştirilen “Yabancı Durum (Strange Situation) Metodu” ile yapılan çalışma.

Şekil 1.’deki süreçler boyunca bebeğin tepkilerini gözlemleyen Ainsworth bu davranışları üç tip bağlanma altında gruplandırmıştır. Bunlar: güvenli (secure)

bağlanma, kaygılı-kararsız ya da kaygılı-dirençli (anxious/ambivalent) bağlanma ve kaçınan (avoidant) bağlanmadır (Ainsworth vd., 1978; Sümer ve Güngör, 1999a).

Güvenli gruptaki bebeklerin anne odadan iken keşfetme ve araştırma amacıyla anneden uzaklaştığı, anneyi güvenli üs olarak kullandığı, yabancı ile iletişim kurduğu, anne odadan çıktığında ise yabancı ile iletişime devam ettiği, panik yaşamadan az miktarda huzursuz olma davranışı sergilediği gözlenmiştir. Anne odaya geri döndüğünde ise sarılma, yakınlık kurma davranışları sergiledikleri ve hemen sakinleştikleri, daha sonra ise keşfetme davranışına devam ettikleri belirtilmiştir. Kaygılı gruptaki bebeklerin anne odadayken bile keşfetme arayışı içinde olmayıp endişeli oldukları, yabancıya karşı tedirgin tavırlarda bulunduğu gözlenmiştir. Anne odadan ayrıldığında kaygı boyutu artmış, kızgınlık ve gerilim yaşamış, yabancı ile iletişim kurmayı reddetmiştir, anne odaya geri döndüğünde ise tutarsız davranışlar sergilemiş, anneye sıkıca sarılarak ayrılmak istememiş, kucağa alındığında ise anneyi reddetmiştir. Çevreyi keşfetme davranışı göstermemiştir. Ayrıca anne dönmüş olsa bile hemen sakinleşmemiş öfkeli davranışlar göstermeye devam etmiştir. Kaçınan gruptaki bebekler ise anne odadan ayrıldığında kaygılı gruptakilere oranla daha az tepki gösterme ve ağlama davranışı sergilemiştir. Annenin odadan ayrılması bu gruptaki bebekleri çok fazla etkilememiş gibi görünmüştür. Bu gruptaki bebeklerin anneleri odaya geri döndüğünde ise tepki göstermemiş, görmezden gelmiş ya da yakınlıktan kaçınmışlar, çevreyi keşfetmekle daha fazla ilgilenmişlerdir (Ainsworth vd., 1978; Ainsworth, 1979; Görünmez, 2006; Morsünbül, 2005; Sümer ve Güngör, 1999a).

Laboratuvar ortamında üç gruba (A, B, C grupları) ayrılan bebekler daha sonra ev ortamında da bir yıl gözlenmiş ve davranışlarının tutarlı olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucu B grubundaki bebekler güvenli, A ve C grubundaki bebekler kaygılı boyutta yer almıştır. Anneye verdikleri tepkilerde araştırmaya dahil edildiğinde kaygılı olarak değerlendirilen A grubundaki bebeklerin C grubundakilerden daha farklı davrandıkları belirlenmiştir. A grubundaki bebekler anne kucağına alınmak istememekle beraber kucakta ise yere inmek de istememektedir. Bu sebeple bu gruptaki bebekler kaçınan boyutta değerlendirilmiştir. Araştırmada A grubundaki bebeklerin diğer gruplardaki bebeklere oranla daha öfkeli ve uyumsuz davranışlar sergilediği gözlenmiştir. A grubundaki bebeklerin

annelerinin, yakın temastan kaçınan, soğuk, öfkeli, reddedici ve kendini ifade etmede sorun yaşayan bireyler olduğu gözlenmiştir. Ayrıca kaçınan bağlanma örüntüsünün oluşmasındaki diğer bir sebep de zor bebekler olarak değerlendirilmiştir. Annenin yaşam koşulları zor bebeği yetiştirmeye uygun değilse kaygılı- kaçınan bağlanma gerçekleşebilmektedir. Bu gruptaki bebeklerin anneye duydukları fiziksel yakınlık kurma isteğini bastırma ihtimalleri diğer gruptakilerden daha fazladır. B grubundaki bebeklerin ise A ve C grubundaki bebeklere oranla daha az öfkeli ve daha uyumlu davranışlarda buldukları gözlenmiştir. B grubundaki bebeklerin annelerinin diğer gruplardaki bebeklerin annelerine oranla daha sahiplenici, ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı ve dikkatli oldukları tespit edilmiştir. C grubundaki bebeklerin ise kaygılı davranışlar gösterdikleri, annelerinden uzaklaşmak istemedikleri gözlenmiştir. C grubu bebeklerin anneleri ise çocuklarına karşı tutarsız ve müdahaleci bir tavır benimsedikleri ifade edilmiştir. Bu annelerin çocuk yetiştirme konusunda bilgisiz ya da kararsız olduğu belirtilmiştir. C grubundaki bebekler ihtiyaçları olduğunda annelerinin yeterli ve zamanında tepki vereceğine dair güven duymazlar. Buna göre bebeklerin bağlanma stillerinin anne davranışlarından etkilendiği çok açıktır. (Ainsworth, 1979; Ainsworth ve Bowlby, 1991; Bretherton, 1992; Hamarta, 2004 Sümer ve Güngör, 1999a).

Güvenli bağlanma gerçekleştiren okul öncesi dönem çocuklarının liderlik becerisi olan, sempatik, öz güveni gelişmiş, yetenekli, meraklı, empatik, yakın ilişkilerinde daha aktif, esnek ve kararlı bireyler olarak yetiştiği söylenebilir (Vaughn, Egeland, Sroufe ve Waters, 1979). Bu çocuklar sosyal ilişkilerinde olumlu etkileşimler kurabilirler. Bağımsızdırlar ancak zor bir durumla karşılaştıklarında yardım isteyebilirler (Papalia, Olds ve Feldman, 2004). Güvensiz bağlanan çocukların özgüvenlerinin daha düşük olduğu ifade edilmiştir. Bu çocuklarda öfke, saldırganlık, reddedilme korkusu, düşük benlik saygısı ve olumsuz duygusal yaşantı gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Ayrıca karşılaştıkları güç durumlarda mücadeleden çabuk vazgeçebilir ve kolayca engellenebilirler (Akkapulu, 2005).

2.1.3.2 Hazan ve Shaver' in Bağlanma Stili Modeli. Bowlby (1973)' e göre bağlanma yaşam boyunca devam eden bir süreçtir ve küçük yaşlarda oluşan zihinsel modeller büyük değişikliklere uğramadan ileriki yaşlarda da işlevini sürdürmektedir. Uzunca bir süre bebeklik ve çocukluk dönemleri ile sınırlı kalan bağlanma üzerine

yapılan araştırmalar Bowlby ve Ainsworth' un yaptıkları çalışmalarla yetişkinlik dönemini de kapsar hale gelmiştir (Hazan ve Shaver, 1994).

Bu çalışmalardan yola çıkan Hazan ve Shaver, Ainsworth ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmalar neticesinde ne sürdükleri güvenli bağlanma, kaygılı-kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma biçimlerinden yola çıkararak yetişkinlerde hangi tür bağlanma biçimlerinin olabileceğini bağlanma kuramının temel sayıltılarını da göz önünde bulundurarak ölçmeye çalışmışlardır (Hazan ve Shaver, 1987). Yaptıkları alışmalar esnasında özellikle içsel çalışan modeli temel alarak, bebeklikte oluşturulan zihinsel simgelerin, ileriki yaşlarında ilişkiler üzerinde etkili olmakla birlikte nasıl bir bağlanma biçimine sahip olacağında bu simgelerin rol oynadığını ne sürmüşlerdir. Araştırmacılar bu üç bağlanma biçimini anlatan birer paragraf yazarak yetişkinlerden bu paragraflardan kendileri için en uygun bağlanma biçimini seçmelerini istemişlerdir. Yapılan bu çalışma sonucunda çocuklukta sahip olunan bağlanma biçiminin yetişkinlikte de aynı Şekilde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveynin ulaşılabilir ve duyarlı olduğu çevrede büyüyen çocuğun sahip olduğu güvenli bağlanma biçimine sahip olan bireylerin yetişkinlikte de aynı Şekilde eşiyle mutlu bir ilişkisinin olduğu ve eşlerine güvenli bağlandıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında güvensiz bağlanma biçimine sahip olan bireyler ise terk edilip yalnız kalmaktan korktukları için yakın ilişkiler kurmaya çekinmekte ve ilişkilerinde karşısındakilere mesafeli davranarak onlardan uzak durmaktadır (Hazan ve Shaver, 1987).

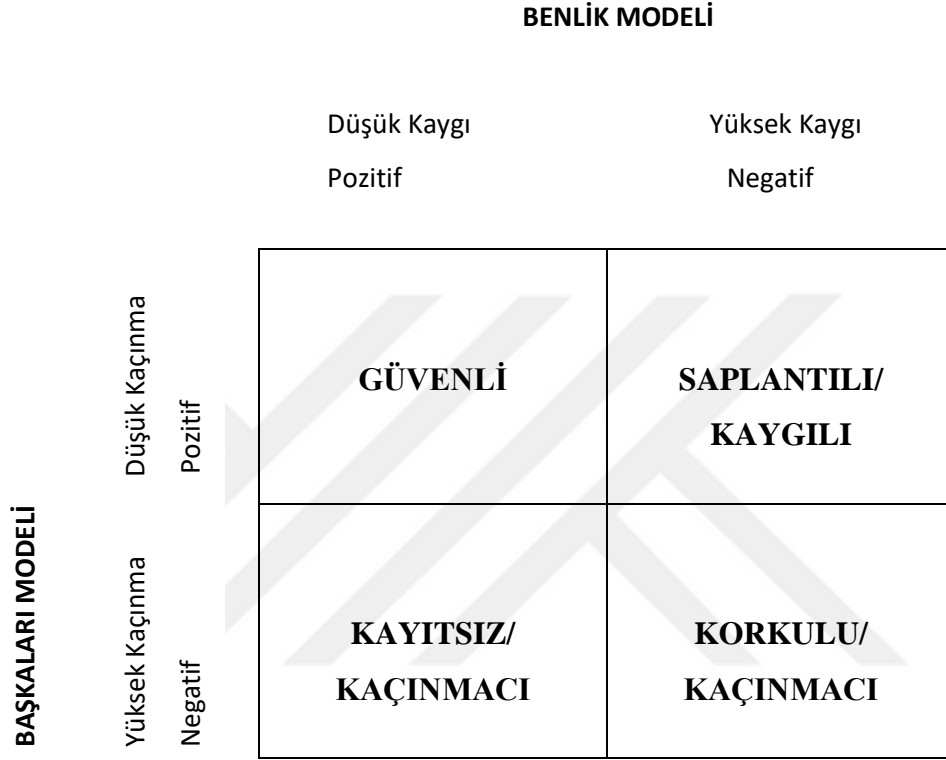
Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bağlanmanın gruplara ayrıldığını gören araştırmacılar Ainsworth' un l bağlanma modelini yetişkinlerde sınama çalışmaları yapmıştır. Hazan ve Shaver (1987), yetişkinlerin romantik ilişkilerine uyarladıkları Ainsworth' un l bağlanma modelindeki stillere karşılık gelen üç paragrafı katılımcılara uygulamıştır. Basit kağıt kalem ölçekleri olarak kabul edilen bu paragraflar, öz bildirim yoluyla bağlanma stillerinin llmesine olanak sağlamış ve daha sonra geliştirilecek olan yetişkin bağlanma leklerinin de ilk adımı atmıştır (Bartholomew ve Shaver, 1998; Hazan ve Shaver, 1987; Sümer, 2006).

Katılımcılar Hazan ve Shaver (1987)'in çalışmasında yer alan paragraflardan kendilerini en iyi tanımladığını düşündükleri paragrafları seçmişlerdir. Güvenli

bağlanma stilini betimleyen paragrafi seçen katılımcıların, geçmişte kurdukları bağlanma ilişkilerine ve an itibarıyla sahip oldukları romantik ilişkilere bakış açılarının diğer gruplardaki bireylere oranla daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmaya göre güvenli bağlanma romantik ilişkilerdeki güven ve yakınlık kurma isteği ile doğru, kıskançlık ile ters orantılıdır. Ancak kaygılı-kararsız bağlanmayı betimleyen paragrafi seçen katılımcıların romantik ilişkilerinde kıskanç, takıntılı ve duygusal iniş-çıkışlar yaşayan bireyler olduğu saptanmıştır. Kaçınan bağlanma stilini içeren paragrafi tercih eden katılımcıların ise güven sorunları yaşayan, romantik ilişkilere ve yakınlığa karşı olumsuz düşüncelere sahip bireyler olduğu ifade edilmiştir (Bartholomew, 1997; Hazan ve Shaver, 1994; Sümer ve Güngör, 1999a). Ainsworth' un üçlü bağlanma modelinin yetişkinlere uyarlandığı bu çalışmayı takip eden pek çok çalışma yetişkin bağlanma stillerinin çocukluk dönemindekilerle paralel olduğunu göstermiş olmasına rağmen, Shaver, Hazan ve Bradshaw (1988)'e göre bazı açılardan romantik ilişkilerde bağlanma ve çocuklardaki bağlanma farklılaşmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999a).

2.1.3.3 Bartholomew ve Horowitz' in Dörtlü Bağlanma Modeli. Yetişkin bağlanma stilleri ile ilgili yapılan çalışmalardan biri de Bartholomew ve Horowitz (1991)'in dörtlü bağlanma modelidir. Bartholomew (1990), dört bağlanma stili modelinde Bowlby (1982)' nin benlik ve bağlanma figürü modellerini yetişkinlere uyarlamıştır. Yapılan araştırmalarda çocuklarla ve yetişkinlerle yapılan görüşmeler aracılığıyla veriler toplanmıştır. Bu çalışmada, bağlanma kuramının temelinde olan içsel çalışma modellerinden hareketle kendi ve başkaları olarak iki ana boyut ele alınmıştır. Bu boyutlar da kendi içlerinde olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilerek dört bağlanma stili belirlenmiştir ve “güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız” olarak adlandırılmıştır. Benlik boyutunda kişinin diğerlerine duygusal bağımlılığı ele alınmaktadır. Benlik modelinin olumlu olması durumunda kişi diğerlerinin onayına ihtiyaç duymaz, öz saygısı yüksektir ve kendinin sevmeye değer olduğunu düşünmektedir. Benlik modelinin olumsuz olması ise diğerlerinin onayına ihtiyaç duyulduğu anlamına gelmektedir. Başkaları modeli ise kişinin ihtiyaç duyduğunda başkalarına ulaşabileceğine, başkalarının güvenilirliğine dair inançlarını içermektedir. Olumlu başkaları modeline sahip olunması diğerlerinin güvenilir ve ulaşılabilirliğine dair olumlu beklentilere, ilişkilerde yakınlık ve destek aramayabilmeye işaret etmektedir. Olumsuz başkaları modeli ise diğerlerine dair

olumsuz beklentilere sahip olunduğu, yakınlık kurmaktan kaçındığı ve sosyal ilişkilerde iletişime kayıtsız kaldığı anlamına gelmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Griffin ve Bartholomew, 1994a; Griffin ve Bartholomew, 1994b).

Şekil 2. Dört kategori modelinde temel boyutlar ve kategorileri (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bartholomew ve Horowitz (1991)'e ait dörtlü bağlanma modeli Şekil 2.' de gösterildiği gibi olumlu benlik ve olumlu başkaları modeli "güvenli bağlanma", olumsuz benlik ve olumlu başkaları modeli "saplantılı-kaygılı bağlanma", olumlu benlik ve olumsuz başkaları modeli "kayıtsız-kaçınmacı bağlanma", olumsuz benlik ve olumsuz başkaları modeli ise "korkulu-kaçınmacı bağlanma" olarak sınıflandırılabilir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Güvenli (secure) bağlanma, bu stil olumlu benlik ve olumlu başkaları modellerinin kesişiminde ortaya çıkmaktadır. Bu gruptakiler özgüveni yüksek, kendini sevmeye değer biri olarak gören kişiler olarak nitelendirilmektedir. Bu

kişiler için diğerleri kabul edici, destekleyici, ihtiyaç duyduğunda ulaşılabilir, güvenli ve iyi niyetli kişiler olarak görülmektedir. Bu gruptaki kişiler sağlıklı ilişkiler kurabilmekte ve aynı zamanda özerkliğini koruyarak rahat olabilmektedir. Bu stil, Hazan ve Shaver (1994) 'in üçlü bağlanma modelinde güvenli bağlanmaya karşılık gelmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Görünmez, 2006; Sümer ve Güngör, 1999b).

Saplantılı (preoccupied) bağlanma, bu bağlanma stili ise olumsuz benlik ve olumlu başkaları modellerinin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bu gruptaki kişilerde özgüven düşüklüğü, kendini değersiz hissetme, sevgiye layık olmadığını düşünme görülebilmektedir. Başkalarının onayına ihtiyaç duymakta, onları değerli görmektedir. Bu kişiler yetersizlik duygusu sebebiyle yakın ilişkilerinde kendini kanıtlama ihtiyacı hisseder, takıntılı davranışlar sergileyebilir, ilişkilerinde gerçekçi olmayan beklentilere sahip olabilmektedirler. Bu stil, Hazan ve Shaver (1994) 'in üçlü bağlanma modelinde kaygılı/kararsız stillerine karşılık gelmektedirler (Sümer ve Güngör, 1999a).

Korkulu (fearful) bağlanma, benlik ve başkaları modeli olumsuzdur. Bu stil, ana boyutların ikisi de olumlu olan güvenli bağlanma stiline zıttır. Bu stile sahip birey kendisini sevilmeye layık görmemekte, değersiz hissetmekte ve başkalarının ise güvenilmez, reddedici olduğunu düşünmektedir. Bu stile sahip bireyler sosyal ortamlarda mesafeli olmakta, yakın ilişkiler kurmaktan kaçınmaktadır. Bu sayede reddedilme riskine karşı kendilerini koruduklarını düşünmektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu bağlanma stili Hazan ve Shaver (1994)'in üçlü bağlanma modelinde kaçınan bağlanma biçimine karşılık gelmektedir (Görünmez, 2006; Sümer ve Güngör, 2006).

Kayıtsız (dismissing) bağlanma, benlik modeli olumlu, başkaları modeli olumsuzdur. Bu kişiler kendilerini sevilmeyi hak eden, değerli kişiler olarak görmektedirler, öz saygıları yüksektir ancak başkalarını güvenilmez olarak görmektedirler. Başkalarına karşı olumsuz beklentiler içindedirler (Bartholomew, 1990). Kayıtsız bağlanma stiline sahip kişiler yakın ilişkilere önem vermemektedirler (Görünmez, 2006). Bu kişiler Bartholomew'e göre, yakın ilişkiler kuramamak

pahasına özerklik duygusuna ve yüksek öz saygıya sahiptir (Sümer ve Güngör, 1999a).

Bartholomew'in dörtlü bağlanma modeli ve Hazan ve Shaver'in üçlü bağlanma modeli karşılaştırıldığında, Hazan ve Shaver'in de modelinde var olan kaçınan bağlanma stiline Bartholomew'in modelinde iki farklı boyutta incelendiği görülmektedir. Bunlar kayıtsız (dismissing) ve korkulu (fearful) bağlanma stilleri olarak adlandırılmıştır. Sümer ve Güngör (1999b)' ye göre kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler korkulu bireylere oranla daha yüksek öz saygıya sahiptir. Yine bu bireylerin gerçek ve ideal benlikleri arasındaki farkın daha az olduğu belirtilmiştir (Sümer ve Güngör, 1999a). Kayıtsız ve korkulu bağlanma stillerinin zihinsel modeller, ilişkilerde bağımlılık ve yakınlıktan kaçınma boyutlarında birbirinden farklılaştığını belirtmiştir. Yüksek bağımlılık başkalarının onay ve takdirine bağımlı olmayı ifade ederken düşük bağımlılık başkalarının onayından bağımsız olabilmeyi işaret etmektedir. Yakınlıktan kaçınma ise başkalarına ilişkin beklentiler ve yakın ilişkilere bakışı temsil etmektedir. Kayıtsız ve korkulu bağlanan kişiler kaçınma boyutunda benzer, bağımlılık konusunda farklılaşırlar. Kayıtsız bağlanan kişiler başkalarının onayına gerek duymazken korkulu ve saplantılı bağlanan kişiler onaylanmak takdir edilmek istemektedir. Korkulu ve saplantılı bağlanan kişiler başkalarına bağımlılık konusunda benzemekte iken yakınlık kurma isteği açısından farklılaşmaktadır. Saplantılı bağlanan kişiler sürekli yakınlık kurma isteği içinde iken korkulu bağlanan kişiler olumsuz durumlara karşı kendini korumak için yakınlıktan kaçınmaktadır (Sümer ve Güngör, 2006).

2.1.4 Gelişim dönemlerine göre bağlanma. Bağlanma kuramcıları bağlanmanın bebeklikten başlayarak tüm gelişim dönemlerinde devam ettiğini öne sürmüşlerdir. Bowlby (1980) yaşamın ilk yıllarında anne ile kurulan etkileşimin bebeğin içsel çalışma modellerini yapılandırarak bağlanma stilini belirlediğini ve bu elde edilen ilk deneyimlerin tüm yaşam boyunca devam ettiğini savunmuştur.

GELİŞİMSEL EVRE	BAĞLANMA DAVRANIŞININ TEMELİ	
	Anne-Baba	Akranlar
BEBEKLİK	Yakınlığı Koruma Güvenli Sığınak Güvenceli Üs	
ERKEN ÇOCUKLUK	Güvenli Sığınak Güvenceli Üs	Yakınlığı Koruma
GEÇ ÇOCUKLUK/ ERKEN ERGENLİK	Güvenceli Üs	Yakınlığı Koruma Güvenli Sığınak
YETİŞKİNLİK		Yakınlığı Koruma Güvenli Sığınak Güvenceli Üs

Şekil 3. “Bir bağlanma aktarım süreci modeli.” (Hazan ve Shaver 1994, çev. Dönmez, 2000 s.16).

“Normal gelişim süreci içinde bağlanma davranışları artık birer birer akranlara yöneltilirken, asıl bağlanma kişileri olarak anababa giderek önemini yitirir” (Hazan ve Shaver 1994, çev. Dönmez, 2000 s.16). Bazı benzerlikler olmasına rağmen Şekil 3.’te görüldüğü gibi bağlanma bebeklikte, çocuklukta, ergenlikte ve yetişkinlikte bazı değişikliklere uğramaktadır. Bebekler ve çocuklar güven duygusunu kazanabilmek için fiziksel temas aramaktadırlar. Ancak ilerleyen dönemlerde ihtiyaç duyduğunda bağlanma figürü ile yakınlık kurabileceğini bilmek güven duygusunun sağlanabilmesi için yeterli olmaktadır (Hazan ve Shaver 1994).

2.1.4.1 Bebeklikte bağlanma. Bağlanma, duygusal bir bağdır bu yüzden bağlanılan başka kişilerin de olmasına rağmen, bağlanma figürü, asla tamamen bir başkası ile yer değiştirilemez ya da bağlanma figürünün yeri doldurulamaz. Yaşamın ilk on iki ayı içerisinde hemen hemen tüm bebekler birincil bakıcı (çoğu zaman anne) figürüne yönelik olarak çok güçlü bağ geliştirmektedirler (Ainsworth vd., 1978). Bağlanma nesnesi seçilirken bebekler için ayırt edici faktörler bağlanma nesnesini tanınması, onun ihtiyaçlarının farkına varması ve duyarlı olması ve her an ulaşılabilir olmasıdır (Hazan ve Shaver, 1994). Annenin görevi; bebek, dünyayı keşfederken onun gereksinimlerini karşılama ve ihtiyaç duyduğunda sığınabileceği güvenli bir üs olmasıdır (Tüzün ve Sayar, 2006). Bağlanma davranışı doğumdan 9. aya kadar olan süreçte temel hatlarıyla şekillenir (Brown ve Wright, 2001). Bowlby bağlanmanın tam olarak gerçekleşmesinin 2-3 yıl süreceğini ileri sürmektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Slade, Belsky, Aber ve Phelps (1999)' e göre ise anneler çocuklarının gelişim dönemlerine bağlı olarak farklılaşan ihtiyaçlarına duyarlı hale gelerek çocuğun bakımını düzenleyebilir ve değişimlere uyum sağlayabilirler (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010).

Bowlby (1969)'ye göre anne ile bebek arasında kurulan ilişki başlarda içgüdüsel iken bu ilişki emme, tutma, izleme, ağlama gibi reflekslere dayanmaktadır (Bretherton, 1992). Ancak Bowlby diğer psikanalitik kuramcılardan farklı olarak bağlanma için gerekli olan faktörün sadece fiziksel ihtiyaçlar değil aynı zamanda duygusal ihtiyaçlar da olduğunu savunmuştur. Doğal olarak bebekler fiziksel ihtiyaçları karşılandıktan sonra bağlandıkları kişiden ayrı kalmaz aynı zamanda duygusal doyum da ararlar. Eğer bağlandıkları kişiden ayrı kalırlarsa stres tepkileri gösterirler. Bowlby'nin bu görüşü Harlow' un 1962 yılında maymunlarla yaptığı deneylerle de desteklenmiştir. Anneden ayrılan bebeklerin verdikleri tepkiler üç aşamada incelenir. İlk aşama olan protesto aşamasında annenin ortamdaki ayrılmasına aşırı tepki göstererek sakinleştirme çabalarına karşı direnir. Etrafı keşfetmek istemez ve ağlar. İkinci aşama olan umutsuzluk aşamasında anne yokluğu karşısında acı çeker, merak duygusu ortadan kalkar ve bebek ilgisizleşir. Üçüncü aşama olan ayrılma (kopma, inkar) aşamasında bebek artık bağlı değildir. Anneyi aramaktan vazgeçmiştir. Hayatına annesi olmadan da devam eder. Bu gibi tepkiler bebeğin var olan durum karşısında ortaya koyduğu başa çıkma davranışlarıdır. Nitekim ayrılık kaygısı da bu başa çıkma davranışlarından birisidir. Güvenli bağlanma ilişkisi

kurulduğunda bebekteki ayrılık kaygısına bağlı oluşan stresin ortadan kalkmasıyla birlikte yakınlık ve güvenlik hissi oluşmaktadır (Bretherton,1992). Bu veriler ışığında, çocuğun ailesi ile kurduğu ilişkinin kalitesi hayatında derin izler bırakması sebebiyle ailelerin çocuklarına karşı destekleyici ve ilgili bir tutum sergilemeleri, onları olduğu gibi kabul edebilmelerinin büyük önem taşıdığı söylenebilir (Önder ve Gülay, 2007).

2.1.4.2 Çocukluk ve ergenlik döneminde bağlanma. Bağlanma teorisinde belirtildiği gibi bebeklik döneminde anne ile kurulan bağlanma ilişkisi gelecekte kurulacak olan akran ilişkilerini, sosyal yeterlilik algılarını ve kendine olan güvenini etkilemektedir (Akkapulu, 2005).

Bağlanma çalışmalarında, yaşamın ileri dönemlerinde bağlanma davranışı ve bağlanma örüntülerinin nasıl şekillendiği bunların sosyal ilişkileri nasıl etkilediği konuları araştırılmıştır. Bağlanmanın temelinde bulunan güvenli bir liman arama, yakınlık kurma ve keşfetme becerileri bebeklik döneminde bakım veren kişi ile ilişkilendirilirken orta çocukluk dönemiyle birlikte bu işlevler akranlara devredilmektedir (İşinsu, 2003). Piaget'in bilişsel kuramına göre işlem öncesi dönemde zihinsel faaliyetleri gelişmeye başlayan çocuklar somut işlemler döneminde sembolik düşünmeden bir basamak yukarı çıkarak mantığa dayalı şemalar oluşturup zihninden işlem yapabilmektedir. Ergenlikle birlikte soyut işlemler dönemine adım atılarak akıl yürütme becerileri kazanılmaktadır (Piaget, 1954). Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde hızla gelişen bilişsel beceriler ve kazanılan soyut düşünme becerisi ile birlikte bağlanma örüntüleri de değişime uğramaktadır. Çocukluk döneminde karmaşıklaşmaya başlayan bilişsel ve duyuşsal beceriler, bebeklik döneminde oluşturulan bağlanmanın zihinsel modellerini etkileyerek değiştirmektedir. Buna göre çocukluk ve ergenlik döneminde bağlanma davranışının anne ya da bakım veren kişiden bağımsızlaşarak akranlara kaydığı söylenebilmektedir. Finnegan, Hodges ve Perry (1996)'ye göre ergenlik döneminde gerçekleşen fiziksel ve bilişsel değişimin yanı sıra bağlanma örüntüsünde ve çevresi ile ilişkilerinde de değişimler yaşanmaktadır. Ergenlikte gerçekleşen tüm bu değişimlerin etkisiyle birey kendini bağımsız hissetmektedir. Kendisini, akran çevresini ve ailesiyle olan ilişkilerini sorgulamaya başlayan birey bu ilişkilerini yeniden düzenlemeye çalışmaktadır (Finnegan vd., 1996). Bağlanma ergenlik döneminde ergenin yeni durumlarla baş

etmesinde temel rol oynar. Ergenlik döneminde ergen ilk bağlanma figürü olan bakıcısına daha az bağımlı olmak için büyük çaba harcar (Terzi, 2014). Çocuklarda gelişen üst bilişsel beceriler sayesinde iletişim kurulan kişilerin duygu, düşünce ve isteklerini anlayabildikleri etkileşimin karşılıklı olduğu söylenebilir. Bağlanma penceresinden bakıldığında ihtiyaçların bebeklikteki gibi tek taraflı karşılanması değil karşılıklı olması söz konusu olduğu için bağlanmanın bu dönemde karmaşıklaştığı görülmektedir. Bebeklik döneminde güvenli bağlanma gerçekleştiren bireyler, ergenlik dönemine geldiğinde özerklik tutkusunun tetiklenmesiyle aileden uzaklaşarak akranlarıyla bağlanma ilişkileri kurabilmektedir. Güvensiz kaygılı/kararsız bağlanan bebekler ise ergenlik döneminde kimlik ve sosyalleşme noktalarında sorunlarla karşılaşabilmektedir. Kaygılı/ kararsız bağlanan ergenler terk edilme, sevilme ve yalnız kalma gibi korkular yaşayabilmekte, devamında depresyon ve dikkat dağınıklığı bozuklukları ortaya çıkabilmektedir (Finnegan vd., 1996).

2.1.4.3 Yetişkinlikte bağlanma. Bowlby (1973)'e göre bireyin bebeklikte bağlanma nesnesiyle kurduğu ilişki sonrası oluşturduğu zihinsel model başta sadece bakım gördüğü kişi ile kurduğu fiziksel yakınlıkken, ilerleyen yıllarda bu bağlanma stili ömür boyu kurulacak bir duygusal bağa dönüşür (Bowlby, 1973). Urban, Carlson, Egeland ve Sroufe (1991) yaptıkları çalışmayla 12 aylıkken gözlemlenen bireylerin tespit edilen bağlanma biçimlerinin 17 yaşına geldiklerinde de %70 oranında değişmediğini saptamışlardır. Araştırma göstermiştir ki bağlanma stilleri nesilden nesile kendini tekrar etmiştir.

Bağlanma sürekli bir yapıya sahip olduğu için bebeklik ve çocukluk döneminde bakıcı ile kurulan bağlar, ergenlikte akranlara aktarılabilirdiği gibi yetişkinlik döneminde de eşlere yöneltildiği sonucuna varılabilir. Ancak bazı kuramcılara göre yaşımın ileri dönemlerinde farklı ortamlarda kişilerarası ilişkilerde farklı bağlanma stilleri gelişebileceği de belirtilmiştir (Baldwin, Keelan, Fehr, Ens ve Koh-Rangarajo, 1996; S. İmamoğlu ve E. O. İmamoğlu, 2006). Günümüzde yetişkin bağlanmasına yönelik çalışmalar önem kazanmıştır, bu alanda yapılan çalışmalar giderek artmaktadır.

Bebeklik döneminde iletişim kurulan birey sayısı sınırlı iken büyüdükçe bu sayı artmaktadır. Bu sebeple bebeklikte bağlanma işlevleri anneye yüklenirken ergenlik döneminde bu işlevler yaşıtlara, yetişkinlik döneminde ise eşlere yüklenmektedir. Bu roller Şekil 3.'te de görüldüğü gibi anneden eşe aşamalı olarak aktarılmaktadır. Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bağlanma figüründen bakım alınır ancak verilemez ve güvenli bir liman olarak bağlanma figürüne sığınır ancak güvenlik sağlayamaz. Bu sebeple bu dönemlerde bağlanma tek yönlü olarak ifade edilebilmekte iken yetişkinlikte bağlanan ve bağlanma figürünün güvenlik duygusunu birbirlerine sağlayabilmelerinden dolayı bağlanmanın karşılıklı olduğu ifade edilebilmektedir. Yetişkinlikte bebeklik dönemine oranla ebeveynler daha geri planda olmasına rağmen bağlanma sisteminin dışına çıkmamaktadır (Küçüköyük, 2015). Kuramcılar bağlanmanın yaşam boyu gelişim göstererek devam ettiğini savunmaktadır. Bu düşünceden hareketle günümüzde yaşlılık dönemi bağlanma biçimleri üzerine yapılan çalışmalar da artış göstermektedir (Shaver ve Mikulincer, 2004).

Tüm bu araştırma sonuçları gösteriyor ki çocuklukta ortaya çıkan bağlanma stili, onu etkileyecek önemli bir faktör olmadıktan sonra yetişkinlikteki bağlanma stiliyle paraleldir.

2.1.5 Bağlanma örüntüsünün ölçülmesi. Bağlanma üzerine yapılan ilk çalışmalarda bebeklik döneminde bağlanma figürü ile kurulan ilişkinin niteliği tespit edilmeye çalışılarak bebeğin güvenlik duygusuna ne derecede sahip olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bowlby' in ortaya attığı bağlanmanın kuramsal temellerinin uygulamaya geçirilmesi Mary Ainsworth' un Uganda'lı çocuklarla yaptığı çalışmalarla ve Yabancı Durum Testi ile başlamıştır. Ainsworth bu çalışmalarla bağlanmayı gözlemlenebilir, ölçülebilir ve kodlanabilir hale getirmiştir (Ainsworth, 1967). Daha sonra yapılan çalışmalarda bağlanmanın yaşam boyu etkisini sürdürdüğü düşüncesinden hareketle, yetişkinlik döneminde, kişilerarası ilişkilerde ve kişilerin iç dinamikleri ile ilgili çalışmalarda kuramın kullanımı artmıştır. Yetişkin bağlanma örüntülerinin ölçülmesine dair ilk çalışmalar 1980'li yıllarda yapılmıştır. Ainsworth ve arkadaşlarının bebekler için tanımladığı bağlanma stilleri, yetişkinler için yapılan bu çalışmalarda çıkış noktası olmuştur (Crowell, Fraley ve Shaver, 1999).

En çok kullanılan mülakat tekniklerinden biri Main vd. (1985)' nin geliştirmiş olduğu "Yetişkin Bağlanma Görüşmeleri" dir. Bu ölçekte katılımcıların ebeveynleri ile bebeklik ve çocukluk döneminde kurdukları ilişkiyi tanımlamaları ve onların davranışları hakkındaki düşüncelerini dile getirmeleri beklenmektedir. Bu sayede bebeklik ve çocukluk dönemlerinde sahip olunan zihinsel temsiller belirlenerek bunların yetişkinlik dönemindeki bağlanma stillerine etkisi araştırılmaktadır (Main vd., 1985).

Sosyal-psikolojik bakış açısı ve romantik ilişkilerdeki bağlanmalar sonucu gözlemlenen bireysel farklılıkları ortaya koymak için geliştirilen ölçeklerden birisi "Yetişkin Bağlanma Mülakatı" ndan sonra en fazla kullanılan Hazan ve Shaver' in (1987) geliştirmiş olduğu "Bağlanma Tarzları Anketi" dir (Attachment Styles Questionnaire-ASQ). Bu anket çocuklukta edinilmiş olan güvenli-kaygılı-kaçıngan bağlanma stillerinin yetişkinlikte de sürdüğünü ileri sürmüştür (Bartholomew ve Shaver, 1998).

Bartholomew ve Horowitz (1991)' in oluşturduğu "İlişkiler Anketi" nde (Relationship Questionnaire-RQ) kişilere dört bağlanma stili (güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız) tanıtılmakta ve ilişkileri sırasında hangisinin kendilerini daha iyi tanımladığı sorulmaktadır. Bu ölçek 1994 yılında 30 maddeden oluşan "İlişki Tarzları/ Örüntüleri Anketi" (Relationship Styles Questionnaire-RSQ) adı altında kullanılmaya başlanmıştır. Bu ölçekte kişiler her boyut için ayrı puanlanmakta ve "kendilik modeli" ile "diğerleri modeli" olarak iki boyutta değerlendirmeye alınabilmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Griffin ve Bartholomew, 1994a). Bu ölçeğin Türkçeye uyarlaması Sümer ve Güngör (1999b) tarafından yapılmıştır (Sümer ve Güngör, 1999b).

Brennan vd. 1998' de "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri" ni (Experiences in Close Relationships-ECR) geliştirmişlerdir. .90'lık bir alfa katsayısına sahip güvenilirlik düzeyinde olan bu envanter kendinden önce geliştirilmiş olan diğer bağlanma ölçeklerinin de özünü taşımaktadır. Türkçeye uyarlaması Sümer (2006) tarafından yapılmıştır (Sümer, 2006).

Fraley, Waller ve Brennan (2000) tarafından geliştirilen “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II” yetişkin bağlanmasının ölçülmesinde kullanılmaktadır. Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçek, üç ölçek (İlişkiler Anketi, İlişki Tarzları Anketi ve Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanteri-I) ile karşılaştırılmış ve YİYE-II’ in (Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II) bağlanmadaki “kaygı” ve “kaçınma” boyutlarını ölçmede güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Selçuk vd., 2005; Sümer, 2006).

Bağlanmanın ölçülmesinde kullanılan öz-bildirime dayalı ölçüm ise sosyal psikologlar tarafından geliştirilmiş olup Ainsworth’ un bebekler için belirlediği üç bağlanma stiline yetişkinlere uyarlanmasıyla oluşturulan üç paragrafın katılımcılar tarafından okunarak kendilerini değerlendirmesine dayanmaktadır. Bu yöntem ile akranlar veya yakın ilişkide bulunan kişilerle (romantik ilişkilerde) kurulan bağlanma örüntüleri ölçülmeye çalışılmıştır (Hazan ve Shaver, 1987). Bir diğer ölçüm çalışması ise Bartholomew ve Horowitz (1991)’ in Dörtlü Bağlanma Modeli’ dir. Bu çalışmada kişilerin sahip olduğu bağlanma stilleri, kendi ve diğerleri boyutlarını kendi içinde olumlu ve olumsuz olarak ayırarak oluşturulan dört bölgeye yerleştirilerek sınıflandırılmıştır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

2.1.6 Annenin sosyodemografik özelliklerine ilişkin bağlanma araştırmaları. Annenin sosyodemografik özelliklerine değinen bağlanma araştırmalarından bir kısmına bu bölümde değinilmektedir.

Doğanay-Koç (2017) “Okul öncesine devam eden 60 ay ve üzeri çocukların anne bağlanma stillerinin empatik, duygusal ve sosyal beceri düzeylerine etkisinin incelenmesi” adlı çalışmasında anne bağlanma stillerinin anne yaşı, anne çalışma durumu ve aile yapısına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını ancak anne öğrenim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını belirlemiştir. İlkokul mezunu annelerin kaygı puanının diğer gruplardan daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bir diğer araştırma Türköz (2007) tarafından yapılmıştır. Okul öncesi çocuklarla yaptığı araştırmasında çocukları güvenli ve güvensiz bağlanan gruplar olarak ikiye ayırmıştır. Bu iki grup arasında anne yaşına ve anne çalışma durumuna göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Benzer şekilde Görgü (2015) YİYE ve “Oyuncak Öykü Tamamlama Testi” kullanarak 5-6 yaş grubu çocuklarla yaptığı

çalışmasında “çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki” yi incelemiştir. Görgü (2015) çalışmasında bağlanmanın annenin yaşına, eğitim düzeyine ve çalışma durumuna göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Alanda yapılan diğer bir araştırmada Seven (2006) ise, “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri” (TOBAH) ölçeğini kullandığı çalışmasında bağlanmanın anne eğitim düzeyine göre farklılaştığını, eğitim düzeyi düşük olan annelerin (okur yazar olmayan ve ilkokul mezunu) çocuklarının güvenli bağlanma puan ortalamalarının lise ve üstü eğitim almış annelerin çocuklarından daha düşük olduğu tespit etmiştir. Bununla birlikte araştırmaya katılan çocukların çoğunluğunun (%80.9) güvensiz bağlandığını (kaçınma ve negatif) bildirmiştir. Yarrow, Scott, Leeuw ve Heinig (1962) ise yaptıkları çalışmada çalışan annelerin çocuklarına çalışmayan annelerden daha fazla sorumluluk verdiklerini, çocuklarının kendi bağımsızlığını kazanması için daha fazla desteklediklerini belirtmiştir. Bilgin ve Ecevit-Alpar (2018), “Kadınların Maternal Bağlanma Algısı ve Anneliğe İlişkin Görüşleri” adlı çalışmasında “Maternal Bağlanma Ölçeği” kullanarak normal doğum yapan 610 anne ile çalışmışlardır. Annelerin gelir algısı ile maternal bağlanma arasında anlamlı bir fark olduğunu belirterek gelir durumunun maternal bağlanmayı etkilediğini belirlemişlerdir. Conger vd., (1992), düşük gelirli annelerin yüksek gelirli annelere oranla daha otoriter bir tutum benimsediğini belirlemişlerdir.

2.2 Ayrılık Kaygısı

Çağdaş (2004)’ a göre kaygı korkudan daha uzun süren, kötü bir durum yaşanacağına dair duyulan endişe ve üzüntü duyguları olarak tanımlanmaktadır. Kaygı korkuya oranla daha orantısızdır. Kaygı genellikle sembolik bir tehlikeye karşı verilen tepkidir. Örneğin çocuğu nezle olan bir anne onun öleceğini düşünerek panik ve endişe yaşıyorsa kaygı hissetmekte, ancak çocuğu ciddi bir hastalık geçiren annenin yaşadığı ölüm endişesi ise korku olarak adlandırılmaktadır. İlk durumdaki anne abartılı tepki yaşarken ikinci anne içinde bulunduğu durumla orantılı bir tepki vermektedir (Geçtan, 1993; Yıldız, 2008).

Rapee vd. (2003)’ e göre çocuklarda kaygı üç şekilde yaşanır. Birincisi kaygı zihinsel işlemlerde veya düşüncede ortaya çıkar. Örneğin çocuk, kendinin ya da çevresindekilerin yaralanması, gülünç duruma düşmesi gibi olaylar yaşamasından

korkar. İkincisi kaygıyı bedeninde yani fiziksel olarak yaşamasıdır. Bu durumda çocuk endişelendiğinde bedeni uyarılır. Kalbin hızlı atmasına, solunumun yükselmesine, terlemeye ve mide bulantısına neden olur. Üçüncüsü ise kaygı sonucu çocuğun davranışlarının etkilenmesidir. Bu durumda çocuklar sabit duramaz sürekli hareket eder, titrer, ağlar, etrafındaki nesne ya da insanlara sarılır. Bazı davranışlardan da kaçınır (Rapee vd., 2003).

Ayrılık kaygısı, genellikle çocukluk döneminde ortaya çıkan bir sorun olarak kabul görmüştür. Bu durumun uzun sürmesi, şiddetli ve gelişimsel açıdan uygunsuz olması veya işlevselliği bozması durumunda ayrılma kaygısı bozukluğu (AKB) tanısı konmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994). DSM-V’te tanı konulması için belirtilerin yetişkinlerde en az altı ay, çocuklarda ve ergenlerde ise en az dört hafta sürmesi koşulu getirilmiştir. Ayrılık kaygısı bozukluğunun 18 yaşından önce ortaya çıkması koşulu kaldırılmıştır. Ayrılık kaygısı bozukluğu için DSM-V’te yer alan tanı kriterlerinin en az üçünün kişilerde belli bir süreden (en az altı ay) daha fazla ve yoğunlukta görülmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunlara örnek olarak, tek başına evde kalmak istememe, bağlanma figürü olmadan farklı ortamlarda bulunmaya isteksiz olma ve bundan kaçınma, ayrılık kaygısına dair kâbusların olması gibi belirtiler sayılabilmektedir. Ayrıca bu belirtilerin kişinin günlük yaşam işlevselliğini bozma derecesi tanı koymada değerlendirmeye alınan kriterler arasındadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Rapee vd. (2003)’ ye göre ayrılık kaygısı, bakım veren kişiden (genellikle anne) uzaklaşma korkusudur. Ceyhan (2006)’a göre ayrılık kaygısı erken çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinden herhangi birinde başlayıp sonraki dönemlerde de devam edebilen, herhangi bir ayrılık ihtimali olan bir durumdan kaçınma davranışı gösterme davranışidir. Bu davranış çok uzun süreler devam edebilmekte ve günlük yaşamı idame etmeyi güçleştirebilmektedir. Çocuklarda gözlenen ayrılık kaygısı, ebeveynlerinden veya birincil bakıcılarından ayrılmaları sebebiyle ve ayrılığa tepki olarak ortaya çıkan dolaylı ve dolaysız davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Bloom-Feshcbach, S. ve Bloom-Feshcbach, J., 1980; Bowlby, 1973). Erken çocukluk döneminde gözlemlenen ve ayrılık kaygısı belirtisi olduğu varsayılan dolaysız davranışlara, ebeveynlerinin kendisini okulda bırakarak gitmesini istemediğini belirtme, ebeveynlerinin okuldan gitmesine engel olmaya çalışma,

onların arkasından ağlama, sıkça ebeveynlerinin gelip gelmeyeceğini sorma örnek olarak verilebilir. Ayrılık kaygısıyla ilgili dolaylı davranışlara örnek olarak ise okula başladıktan sonra içine kapanma, etkinliklere katılmayı reddetme, uyku, yemek ve tuvalet düzenindeki bozukluklar sayılabilir (Akman, 1994).

Bağlanma kuramına göre ayrılık kaygısı, erken çocukluk döneminde bağlanma ilişkilerinin oluştuğunu ve çocuğun tehlikelerden korunması için kurulması gereken ilişkilerin kurulduğunu gösteren bir durumdur (Bowlby, 1973). Bowlby (1959)' ye göre bağlanma figürü ulaşılabilir değilse bebekte ayrılık kaygısı görülmektedir. Yüksek oranda ayrılık kaygısı yaşayan bireylerin, ebeveynleri tarafından terkedilme ya da reddedilme geçmişleri olduğu ya da yaşanmış ebeveyn veya kardeş hastalığı/ölümü gibi travmalardan kendini sorumlu tuttuğu belirlenmiştir (Bowlby, 1959).

Yörükoğlu (2003)' na göre eğitim ve gelir düzeyleri yüksek ve aynı zamanda çocuklarına çok değer veren ailelerdeki çocukların kaygılı olma olasılığı daha fazladır. Bu tarz ailelerde çocuklara gösterilen ilgi arttıkça beklenti oranı da yükselmektedir. Ayrılık kaygısı belirtileri huzursuzluk, sıkıntı, uykusuzluk ve hırçınlık olabilmektedir. Görmezden gelinerek yanlış tutumlar sergilendiğinde ve tedavi edilmediğinde ileri sosyal bozukluklara neden olabilmektedir (Sözen, 2006).

Sözen (2006)' ya göre çocukta ayrılık kaygısına neden olabilecek bilinç altında yatan korkular şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Kendine veya ebeveynlerine bir şey olacağından korkarlar
- Çocuk, ebeveynleri yanında değilken kendine bir şey olacağından korkar
- Çocuk, kendisinin yokluğunda ebeveynlerine bir şey olacağından korkar

Ayrılık kaygısı yaşayan çocuklar bakım veren kişiden ayrılmak zorunda kaldıklarında çok sarsılırlar. İleri boyuttaki ayrılık kaygısında çocuk bakım verenden ayrılmamak için sürekli onu takip edebilir. Bu çocuklarda sıkça okula gitmek istememe davranışı görülebilmektedir. Dışarı çıkmak istemeyebilir, başka bir evde yatıya kalmayı reddedebilirler. Bakıcıdan ayrılmak istemez, ayrıldığında ise öfke nöbetleri geçirebilir ya da mide ağrısı gibi fiziksel rahatsızlıklardan yakınabilirler. Bu davranışlar genel olarak ayrıldığında kendine ya da ebeveynine kötü bir şey olacağı

ve bir daha bir araya gelemeyecekleri düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Rapee vd., 2003).

Akman (1994), okula alışmakta zorlanan çocukların tepkileriyle, bağlanma figüründen ayrılma kaynaklı ayrılık kaygısı yaşayan çocukların tepkileri arasında benzerlik olduğunu belirtmiştir. Buna göre ayrılık kaygısı okula alışma güçlüğü nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Çocuğun okula alışmakta zorlanmasının temelinde ayrılık kaygısı olduğunun saptanması halinde, önlemler alınarak çocukların bu kaygılarını daha kolay atlatması sağlanabilir (Akman, 1994). Ayrılık kaygısı depresyon ya da fobi gibi birçok ruhsal hastalığa yol açabilir. Çocuğun ebeveynden ayrılmaya verdiği tepki çocuğun yaşına, ebeveynden ayrıldığında kimin yanına gittiğine, ayrılıktan sonra çocuğun nerede yaşadığına bağlı olarak değişmektedir (Sözen, 2006).

2.2.1 Ayrılık kaygısının nedenleri. Bowlby (1959)'a göre erken çocukluk döneminde ayrılık kaygısının ortaya çıkmasında genel olarak ana-baba tutumlarının, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin, yaşanan ayrılık-kayıp ve yas durumlarının ve çevresel faktörlerin önemli etkisi vardır. Örneğin annelerin uyumsuz davranan çocuklarını ceza amaçlı yalnız bırakmasının ya da terk etmekle tehdit etmesinin çocuklarda ayrılık kaygısı gelişimini tetikleme ihtimali vardır (Bowlby, 1959). Ebeveynlerin tartışma ve çatışmaları aile içi ilişkileri olumsuz etkilemekle birlikte çocukta yalnızlık, suçluluk ve terk edilme korkularının başlamasına sebep olabilmektedir (Peleg vd., 2006).

Araştırmacılar, ayrılık kaygısının ortaya çıkış nedenini çoğunlukla bağlanma kuramına dayandırmaktadırlar. Bowlby (1973)'ye göre güvenli bağlanan çocuklar eğer bağlanma nesnesini ulaşılabilir göremezse güvensiz bağlanan çocuklara göre daha az kaygı yaşar. Kaygılı/kararsız bağlanma biçimine sahip olan çocukların çevreyi keşfetme merakı azalırken bağlanma nesnesine olan ilgisi artmaktadır ve bu çocuklarda ayrılık kaygısı gelişmektedir (Brumariu ve Kerns, 2010). Dallaire ve Weinraub (2005), 6 yaş grubunda yaptıkları araştırma sonucunda güvenli bağlanma biçimine sahip olan çocuklardaki ayrılık kaygısının, kaygılı/kararsız bağlanma biçimine sahip olan çocuklardan daha az olduğunu ortaya koymuşlardır. Brumariu ve Kerns (2010) ise 10 ve 12 yaş aralığındaki çocuklarda yaptıkları çalışmada özellikle erkek çocuklarında kaygılı/kararsız bağlanma ve ayrılık kaygısının güçlü bir ilişkisi

olduğunu saptamışlardır. Peleg vd. (2006)'ne göre annenin ayrılık kaygısının aşırı olması çocuğu ile olan ilişkisine zarar verebilmekte ve çocuğun özerk ve ayrılık kaygısı olmayan bir birey olmasına engel olmakta veya annenin aşırı hoşgörülü ya da fazla koruyucu davranışlar sergilemesine yol açmaktadır (Peleg vd., 2006).

Manicavasagar, Silove, Rapee, Waters ve Momartin (2001) yaptıkları çalışmada çocuk ayrılık kaygısı ile anne-baba ayrılık kaygısı ve panik bozukluk arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu çalışmaya göre ayrılık kaygısına sahip çocukların %63 ünün anne-babalarının en az birinde ayrılık kaygısı bulunduğu ve bu anne-babaların kendi çocukluklarında da ayrılık kaygısı yaşadıkları belirlenmiştir. Bu çalışmayla birlikte ayrılık kaygısının “ailesel kümelenme eğilimi gösterdiği” görüşü desteklenmiştir (Manicavasagar, Silove, Rapee, Waters, ve Momartin, 2001).

3-18 yaş arasında yaşanan anne-baba kaybı ile sosyoekonomik düzeyin düşük olması arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Bununla birlikte bu gerçek ayrılma tecrübeleri ayrılma kaygısı gelişimi için anlamlı yordayıcılar değildir (Poulton, Milne, Craske ve Menzies, 2001). Erken çocukluk döneminde anne-çocuk arasındaki ilişkiye olumsuz etki yaparak çocuğun kaygı geliştirmesine neden olan anneden kaynaklanan sorunlar kaygı bozuklukları için de genetik olarak bir geçiş göstergesi olabilir.

Dick-Niederhauser ve Silverman (2006)'a göre genetik ve biyolojik unsurlar, mizaç ve bağlanma, ebeveynlerin sahip olduğu kaygı düzeyi ve yaşadıkları depresyon, evlilikte yaşanan çatışmalar ve babanın yokluğu çocuklarda ayrılık kaygısının oluşmasında etkili olmaktadır. Rapee vd. (2003)'e göre kaygılı çocukların diğer insanlara göre yüksek oranda duygusal bir kişiliğe sahip olmaları kalıtımsaldır. Öte yandan en büyük kaygı nedenlerinin başında ebeveynlerin aşırı korumacı tavırları, çocuklarının kendi başına sorunlarını çözmelerine engel olmaları, gerekli olmadığı hallerde bile çocuğa yardım etmeleri gelmektedir (Rapee vd., 2003). Stres faktörü de kaygı bozukluğunda önemli bir faktördür. Ebeveynlerin boşanma durumlarında çocuklar fazlasıyla hassaslaşıp sarsılırlar. Zaten kaygılı bir yapısı olan çocuğun böyle bir stres durumu yaşaması sonucu kaygısı daha da artabilir (Geçtan, 1997).

2.2.2 Ayrılık kaygısıyla ilgili yapılan çalışmalar. Günümüze kadar çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin ayrılık kaygısına ilişkin birçok çalışma yapılmıştır. Bu araştırmalardan bir kısmına bu bölümde değinilmektedir.

Çocuklarda görülen ayrılık kaygısına ilişkin çalışmasında Akman (1987) model alma teknikleri, serbest oyun ve yapılandırılmış oyunun 3-4 yaş arası çocukların kaygılarının azaltılmasına etkisini incelemiştir. Araştırmaya 231 çocuk (117 erkek, 114 kız) anne-babaları ve öğretmenleri katılmıştır. Yoğun ayrılık kaygısı yaşayan çocuklardan oluşan 3 grup deney grubu olarak belirlenmiş ve bir de kontrol grubu oluşturulmuştur. Her yöntem, bir grupta uygulanmıştır. Araştırma sonunda uygulanan tekniklerin ayrılık kaygısını azaltmada etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ayrılık kaygısının cinsiyet faktöründen etkilenmediği belirtilmiştir. Çocuklarla ilgili diğer bir çalışma ise Türkbay (1999)'ın "Ayrılık kaygısı bozukluğunda psikolojik, ailesel ve sosyal etmenlerin araştırılması" adlı tez çalışmasıdır. Araştırma grubu olarak GATA ve Askeri Tıp Fakültesi ile Hacettepe Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dallarında bulunan DSM-IV ölçütlerine göre ayrılık kaygısı tanısı tespit edilmiş 6-12 yaş grubu 40 çocuk (18 erkek- 22 kız) ve kontrol grubu olarak daha önce ayrılık kaygısı görülmeyen 30 çocuk (14 erkek- 16 kız) yer almıştır. Yarı Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu, 4-18 Yaş Çocuk ve Ergenler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği, Ayrılık Kaygısı Bozukluğu Tanı Ölçeği ve Eysenck Kişilik Envanteri ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda okul reddinin erkek çocuklarda kızlardan daha fazla olduğu belirlenmiştir. Araştırma grubundaki çocuklarda okul reddi oranının %75 olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çocukların yarısında fazlasında bir şeylerin ailesine zarar vereceği veya onları kaybedeceği, ebeveyni olmadan uyumak istememe ve fiziksel yakınmalar görülmektedir. Bu çocuklarda, ebeveyniyle beraber olmak için yalnız kalmaktan kaçınma (%40), ayrılık kaygısıyla ilgili gece kabusları (%32.5), kötü bir olay sonucu ailesinden ayrılacağı kaygısı (%27.5) durumları tespit edilmiştir. Bu çocuklarda anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük ve içe yönelim anlamlı düzeyde yüksektir ve annelerinde nevrotik ve psikotik yönelimler olduğu belirlenmiştir. Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003)'ın araştırmasında ise çocukların ve annelerin kaygı düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 10 yaşındaki çocuklar

(120) ve annelerinden (120) oluşmuştur. Demografik bilgileri için “Kişisel Bilgi Formu”, çocukların sürekli kaygı seviyesini belirlemek için “Çocukları İçin Sürekli Kaygı Envanteri” ve annelerin kaygı durumunu tespit etmek için “Sürekli Kaygı Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre çocukların kaygı düzeyleri ile annelerin kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak çocuklardaki sürekli kaygı düzeyiyle; anne yaşı ve annenin kaygı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmekle beraber, ebeveyn öğrenim düzeyi, cinsiyet, kardeş sayısı ve ailenin sosyoekonomik durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Benzer şekilde Peleg vd. (2006) da okul öncesi eğitim döneminde bulunan 38 çocuk ve annesi ile yaptıkları araştırmada annedeki ayrılık kaygısı ile çocuktaki ayrılık kaygısı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Bir başka çalışmada Şirin (2015), annenin aşırı korumacı tutumu ile geçmişte yaşadığı ayrılık kaygısı anksiyetesi travması ilişkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmaya 3-6 yaş arası çocuğu olan 70 anne katılmıştır. Araştırma bulgularına göre annedeki aşırı korumacı tutum, ev kadını rolünü reddetme ve çocuğuna uyguladığı aşırı disiplin ile geçmişte yaşanan ayrılık kaygısının ilişkili olduğu belirtilmiştir. Benzer amaç doğrultusunda, Küçüködük (2015)'ün yaptığı çalışmada, okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin bağlanma biçimleri ve ayrılık kaygısı seviyeleriyle çocuklarının ayrılık kaygısı ve davranışları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada 3-5 yaş arası toplam 280 çocuğun anne ve öğretmenlerinden alınan veriler kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Demografik Bilgi Formu", "Anaokulu ve Anasınıflı Davranış Ölçeği", "Yuva Çocukları Ayrılma Kaygısı Ölçeği", "YİYE-II", "Bilişsel Esneklik Envanteri" ve "Yetişkin Ayrılma Kaygısı Anketi" kullanılmıştır. Bu araştırmaya göre annenin bağlanma stili ile çocukların ayrılık kaygısı arasında anlamlı bir ilişki yoktur ancak çocukların sosyal beceri düzeyleri ile kendi ayrılık kaygısı seviyelerinin ilişkili olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Battaglia vd. (2016), yaptıkları çalışmada 1933 çocuğu ve ailesini ayrılık kaygısı gelişimi açısından 1,5 yaşından 6 yaşına kadar beş ayda bir yapılan ziyaretlerle izlemiştir. Ziyaretlerde uygulanan "Çocuk Davranışları Değerlendirme Anketi" ve görüşmelerle veriler toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre ayrılık kaygısının çocuklarda görülme sıklığı 4-5 yaş civarında artmakta olup devam eden süreçte azaldığı belirlenmiştir. Doğum öncesi ve sonrası travma yaşayan çocuklarda ve ailesel faktörlere bağlı olarak ayrılık kaygısının kalıcı olabildiği ve 6 yaşında da gözlemlendiği belirtilmiştir. Çetin (2017), araştırmasında çocuklarda görülen

ayrılık kaygısının ebeveynlerinin ayrılma kaygısı ve ebeveynliğe yönelik tutumları ile ilişkisini incelemiştir. 467 ebeveynin katıldığı çalışmada veriler “Kişisel Bilgi Formu”, “Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği (Ebeveyn Formu)”, “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği” ve “Yetişkin Ayrılık Anksiyetesi Anketi” ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda ayrılık kaygısı yaşayan çocukların anne ve babalarının da ayrılık kaygılarının yüksek olduğu görülmüştür. Yalnız kalma korkusunu yoğun yaşayan çocukların anne-babalarının ebeveynlikten az doyum sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca yaş ve kardeş sayısı ile terk edilme korkusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yetişkinlerde görülen ayrılık kaygısı üzerine yapılan bir araştırmada Manicavasagar ve Silove (1997) üç yetişkin hastada ayrılık kaygısı belirtilerini ilk kez tanımlamışlardır. Bu araştırmaya göre çocukluk döneminde başlayan ayrılık kaygısının yetişkinlikte de devam edebileceği belirlenmiştir. Ayrıca çocuklukta ayrılık kaygısı görülmeyen kişilerde bile yetişkinlikte ayrılık kaygısının ortaya çıkabileceği öne sürülmüştür. Çocukluk döneminde ayrılık kaygısı görülen hastalarda takip sonucu yetişkinlikte de aynı belirtilerin görüldüğünü tespit etmişlerdir. Bu durumu “Devamlılık Varsayımı” ile açıklamışlardır. Benzer şekilde Ceyhan (2006)’ın “Üniversite Öğrencilerinin Geçmişte Yaşadıkları Ayrılık Kaygısının Öğrenilmiş Güçlülük, Kaygı ve Psikolojik Belirtileri Yordama Düzeyi” adlı araştırmasında 315 üniversite öğrencisinin (72 erkek, 243 kız) katılımıyla geçmişte yaşanan ayrılık kaygısı ile öğrenilmiş güçlülük arasında ters yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak “Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği”, “Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri” ve “Ayrılık Kaygısı Belirtileri Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada öğrenilmiş güçlülük için geçmişte yaşanan ayrılık kaygısının önemli bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu araştırmada sürekli kaygı, durumluk kaygı ve psikolojik belirtileri yordama düzeyi ile geçmişte yaşanan ayrılık kaygısının pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Farklı bir çalışmada ise Başbuğ, Cesur ve Batıgün (2016) “Algılanan Ebeveynlik Biçimi ve Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi: Kişilerarası Bilişsel Çarpıtmaların Aracı Rolü”nü incelemiştir. 444 üniversite öğrencisinin (281 kadın, 163 erkek) katılımıyla algılanan ebeveynlik biçimi ile yetişkin ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Veriler “Yetişkin Ayrılık Anksiyetesi Ölçeği” ve “Young Ebeveynlik

Ölçeği” aracılığıyla toplanmıştır. Bu araştırmaya göre yetişkin ayrılık kaygısına aşırı koruyucu anne biçiminin etkisi olmadığı belirlenmiştir.

2.2.3 Ayrılık kaygısının ölçülmesi. Çocuk ve yetişkinlerde ayrılık kaygısını ölçen belli başlı ölçeklere aşağıda yer verilmiştir:

“Ayrılık Kaygısı Ölçeği”, Akman (1987) tarafından geliştirilmiştir. Anne-baba (25) ve öğretmen (25) formları olarak iki bölümden oluşup 50 maddesi bulunmaktadır. Anne-baba formunda okul dışında çocuklarda gözlenebilecek ayrılık kaygısı davranışlarını betimleyen ifadeler bulunmaktadır. Öğretmen formunda ilk kez okul öncesi eğitim alan okula yeni başlamış çocukların okulda sergileyebilecekleri ayrılık kaygısı belirtisi olarak sayılabilecek davranışlarını içeren ifadeler yer almaktadır. 5’li likert tipi bir ölçektir. Puanlaması 2-10 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenirlik ve geçerliği (uzman kanısı, benzer ölçekler geçerliği, madde geçerliği) çalışmaları yapılmış ve elde edilen puanların kabul edilebilir olduğu görülmüştür.

“Ayrılma Anksiyetesi Belirti Envanteri”, Silove vd. (1993)’ nın geliştirdiği ölçeğin orijinal adı The Development Of The Separation Anxiety Symptom Inventory (SASI)’ dir. Bu ölçeğin amacı çocukluk döneminde ortaya çıkabilecek ayrılık kaygısı belirtilerini sorgulamaktır. Ayrılma Anksiyetesi Belirti Envanteri 15 maddeden oluşmakta olup 0 “hiç hissetmedim” ve 3 “çok sık hissettim” arasında değişen 4’lü likert tipi bir ölçektir. Ölçek maddeleri öz değerlendirme yapmayı sağlayan ifadelerden oluşmaktadır. Ölçek yetişkinlere uygulanmakta olup ölçeğin maddeleri geçmişe dönük, 18 yaş öncesi, ayrılık kaygılarını kapsamaktadır. Ölçeğin, analiz çalışmalarıyla, geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir (Alkan, 2007).

“Ayrılık Kaygısı Belirtileri Ölçeği”, Ceyhan (2006) tarafından, Silove vd. (1993)’ nın geliştirdiği "The Development Of The Separation Anxiety Symptom Inventory (SASI)" ölçeğinin Türkçe’ ye uyarlama çalışmalarıyla başlanılan araştırmada orijinal dilinden Türkçe’ ye çevrilen maddelerin kültürel farklılığı ve ölçek madde sayısının az olması sebebiyle aynı amaca hizmet eden yeni bir ölçek geliştirilmiştir. Literatür doğrultusunda DSM-IV Ayrılık Kaygısı Bozukluğu Belirtileri ve SASI maddelerinden yola çıkılarak oluşturulan madde havuzu ile taslak

hazırlanmıştır. Taslak uzman görüşleriyle düzenlenmiştir. İlk uygulamada katılımcıların ölçeği cevaplarırken yaşadığı güçlükleri belirtmeleriyle gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ölçek 4' lü likert yapıya sahip olup "Hiç Bu Durumu Yaşamazdım" ve "Çok Sıklıkla Bu Durumu Yaşardım" arasında değişmektedir. 34 maddelik ölçek aileden ayrı kaldığında yaşadığı kaygı, okul fobisi, tek başına kalınca yaşanan kaygı olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Analiz çalışmalarında elde edilen güvenilirlik ve geçerlik değerleri ölçeğin güvenilir ve geçerli bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Yapı ve ölçüt geçerliğine bakılmıştır. İç tutarlık katsayısı .91 (sırayla .91, .83, .87) olarak bulunmuştur.

“Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Anketi (YAA)”, Manicavasagar, Silove, Wagner ve Drobny (2003)'nin geliştirdiği ölçeğin orijinal adı “Adult Separation Anxiety Questionnaire (ASA)” dır. Bu ölçek 27 maddeden oluşmakta olup 0 “hiç hissetmedim” ve 3 “çok sık hissettim” aralığında değişen 4'lü likert tipi bir ölçektir. Öz değerlendirme yapmayı gerektiren ölçek yetişkinlik dönemi ayrılık kaygısının belirtilerini ölçmeyi hedeflemektedir. YAA' nın Türkçe' ye uyarlama geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları az katılımcının bulunduğu bir grupta yapılmış olup yayınlanmamıştır (Alkan 2007). Diriöz (2010) ölçeği daha geniş bir örnekleme uygulamıştır.

“Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri”, Spielberger, Gorsuch ve Lushene (1970) tarafından geliştirilmiş olup Türkçe uyarlama çalışmaları Öner ve LeCompte (1983) tarafından yapılmıştır. Öz değerlendirme ölçeği olan bu envanter iki form halinde düzenlenmiş olup Durumluk Kaygı Envanteri (DKE) 20 ve Sürekli Kaygı Envanteri (SKE) 20 olmak üzere toplam 40 maddeden oluşmaktadır. 4'lü likert tipi bir ölçektir. DKE belli koşullarda anlık hissedilen kaygı durumunu belirlerken, SKE durum ve koşullardan ayrı olarak bireyin genel kaygı durumunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçek normal ve hasta bireylerde durumluk ve sürekli kaygı düzeyini belirlemek için kullanılmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmış olup güvenilirlik katsayısının .83 ile .87 arasında değiştiği belirtilmiştir (Aydemir ve Köroğlu, 2000; Öner ve LeCompte, 1983; Öner, 1997).

“Ayrılma Anksiyetesi Belirtileri İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşme (AAB-YKG)”, ölçeğin orijinal adı “Structured Clinical Interview for Separation Anxiety

Symptoms, SCI-SAS)” dur. AAB-YKG’ nin Türkçe’ ye uyarlama ve psikometrik çalışmaları yapılmıştır. Çocukluk dönemi ayrılık anksiyetesi belirtilerinin yaşa göre tanımlarının düzenlenmesiyle yetişkin ayrılık anksiyetesi belirtilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. İki bölümden oluşan ve bölümlerin her birinde 8 madde bulunan bir ölçektir. İlk bölüm geçmiş çocukluk dönemine ait ayrılma anksiyetesi belirtilerini incelerken ikinci bölüm yetişkinlik dönemi anlık ayrılık anksiyetesi belirtilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Her iki formda da 8 belirtiden 3’üne sahip olmak çocuk veya yetişkin ayrılık anksiyetesi belirtisi tanısı için yeterli görülmektedir. Güvenirlik ve geçerlik çalışmalarında ölçeğin iç tutarlılığı orta ve test tekrar test güvenirligi iyi düzeyde iken, çocukluk bölümü için Cronbach Alfa 0,56, yetişkinlik bölümü için Cronbach Alfa .57 olarak bulunmuştur (Cyranowski vd., 2002; Diriöz 2010).

“Beck Kaygı Envanteri”, Beck, Epstein, Brown ve Steer (1988) tarafından geliştirilen ve Türkçe’ ye uyarlama çalışmaları Ulusoy, Şahin ve Erkmek (1996) tarafından yapılan ölçeğin amacı yaşanan kaygı belirtilerinin sıklığını belirlemektir. Ölçek dereceli bir yapıya sahip olup 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formu hazırlanırken oluşturulan örnekleme psikiyatrik tanı konmuş hastalar bulunmaktadır. Analiz sırasında ölçeğin güvenilir ve geçerli olduğu saptanmıştır. İç tutarlılık katsayısı .93, test-tekrar test güvenirliginin .57 olduğu belirlenmiştir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde “Araştırma Modeli”, “Evren ve Örneklem”, “Verilerin Toplanması” ve “Sınırlıklar” alt başlıkları yer almaktadır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama desenlerinden kesitsel tarama kullanılmıştır. Kesitsel tarama deseninde, tüm evrenden veri toplamak mümkün olmadığından, bağlı olduğu evreni yansıtan bir örneklem grubuna belirli bir zaman diliminde uygulama yapılmaktadır. Kesitsel tarama deseni mevcut uygulamaları ve tutumları ölçmede avantaj sağlar, iki ya da daha fazla grubun inanç, tutum, uygulama veya görüşler açısından karşılaştırılmasına yardımcı olur (Creswell, 2017). Kesitsel taramada veri toplama süreci bir seferde gerçekleştirilir. Veri toplama evrenin herhangi bir andaki fotoğrafını çekmeye benzer (Metin, 2014).

Araştırmada bu modelin seçilme nedeni; belirli bir zaman diliminde evreni yansıtacak bir araştırma grubu belirleyebilmek ve tek seferde ölçüm yapabilmektir. Ayrıca değişkenlerin birbirine etkisi olup olmadığını tespit etmek ve varsa ne yönde olduğunu belirlemek amacıyla güvenilir ve geçerli bilgiler elde etmek için kullanılmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni 2017-2018 verilerine göre İstanbul’ da bulunan okula gitmeyen, devlet ve özel anaokulu, anasınıfı ve uygulama sınıflarına devam eden 36-72 ay arası çocukların anneleridir.

Araştırmanın örneklemini 2017/2018 Eğitim öğretim döneminde 36-72 ay arası okul öncesi eğitim veren MEB’e bağlı İstanbul’da bulunan kurumlardan ulaşılabilir örneklem olması nedeniyle seçilmiştir. Araştırma 5 ilçeden seçilen 6 okulda yapılmıştır. Üsküdar (1), Bayrampaşa (1), Sarıyer (1), Eyüpsultan (2), Şişli (1) ilçelerinde bulunan okullar seçilmiştir. Uygulama için okullardaki çocuk sayıları

belirlenerek (Üsküdar- 75, Bayrampaşa- 150, Sarıyer- 126, Eyüpsultan1- 118, Eyüpsultan2- 92, Şişli- 60 olmak üzere Toplam 621) okul idaresi, öğretmen ve velilerin izniyle uygulamaya katılmak isteyen velilere ölçek bataryası dağıtılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılmak isteyen ve çocukları okul öncesi eğitim almayan 15 anne de çalışmaya dahil edilmiştir. Dağıtılan ölçek bataryalarından 358'i geri dönmüştür. Ölçek bataryalarından elde edilen verilerin SPSS programı aracılığıyla normal dağılımları incelenmiş ve uç değerlerde (z puanı +3 ve -3 aralığı dışındaki değerler) olduğu belirlenen 73 ölçek bataryası datadan çıkarılmıştır. Geriye kalan 285 kişilik veri örneklem olarak kabul edilmiştir.

Araştırmaya katılan okulların adları ilçelere göre kodlanarak bu okullardan araştırmaya katılan çocuk sayıları ve yüzdeleri Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1

İlçelere Göre Okullardan Araştırmaya Katılan Çocuk Sayısı ve Yüzdeleri

Okul Kodları	Frekans (N)	Yüzde
Eyüpsultan1	54	18.9
Sarıyer	59	20.7
Bayrampaşa	90	31.6
Eyüpsultan2	34	11.9
Şişli	14	4.9
Üsküdar	19	6.7
Okula Gitmeyen	15	5.3
Toplam	285	100.0

Eyüpsultan' dan katılan iki okul Tablo 1' de Eyüpsultan1 ve Eyüpsultan2 olarak gösterilmiştir. Tablo 1' e göre en yoğun katılımın olduğu okul 90 kişinin katıldığı Bayrampaşa kodlu okuldur. Bu okuldaki katılım oranı tüm katılanların %31.6'unu oluşturmaktadır. En az katılım ise 14 (%5.6) katılımcıyla Şişli kodlu okuldan olmuştur. Katılımcılar arasında okula gitmeyen çocuğu olan 15 anne vardır.

3.2.1 Demografik özellikler. Araştırmaya katılan annelerin ve çocuklarının demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 2 ve Tablo 3’ te verilmiştir.

3.2.1.1 Annelerin demografik özellikleri. Annelere ait demografik özelliklere (yaş, eğitim, çalışma, gelir) Tablo 2’ de yer verilmiştir.

Tablo 2

Annelerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı

		Katılımcılar	
		N= 285	% = 100
		Frekans (N)	Yüzde
Annelerin Yaşı	20-30	81	28.4
	31-40	173	60.7
	41 ve üstü	31	10.9
Annelerin Eğitim Durumu	İlkokul ve Ortaokul	105	36.8
	Lise	106	37.2
	Önlisans ve üstü	73	25.6
Annelerin Çalışma Durumu	Çalışmıyor	208	73.0
	Çalışıyor	76	26.7
Ailenin Gelir Dağılımı	0-2 Bin TL	107	37.5
	2 Bin-4 Bin TL	97	34.0
	4 Bin TL üstü	69	24.2

Tablo 2’ ye göre 31-40 yaş grubundaki anneler bütün katılımcıların %60.7’sini (173) kapsamakta iken 41 yaş üstü anne sayısı 31 (%10.9)’ dir. Annelerin 106 (%37.2)’ si lise mezundur. Önlisans ve üstü (önlisans-lisans-yüksek lisans-doktora) mezunu 73 (%25.6) anne vardır. Maddeyi cevaplamayan bir anne vardır. Araştırma grubunda okula gitmeyen anne bulunmamaktadır. Araştırmaya katılan annelerin 208’i (%73.0) çalışmadığını belirtmiştir. Çalışan annelerin sayısı 76 (%26.7)’ dir. Bir anne maddeye yanıt vermemiştir. Annelerinden 107 tanesi ailenin gelirinin 0-2 bin TL aralığında olduğunu belirtmiştir. 4 bin TL üstünde geliri olduğunu belirten 69 (%24.2) anne vardır. On iki anne maddeyi yanıtlamamıştır.

3.2.1.2 Çocukların demografik özellikleri. Çocuklara ait demografik özelliklere (çocuğun yaşı, cinsiyeti, okula gitme durumu, kardeş sayısı, 3 yaş öncesi okul deneyimi) Tablo 3’ te yer verilmiştir.

Tablo 3

Çocukların Demografik Özelliklerinin Dağılımı

		Katılımcılar	
		N= 285	% = 100
		Frekans (N)	Yüzde
Çocuğun Yaşı	36-42 Ay	6	2.1
	43-46 Ay	3	1.1
	49-54 Ay	25	8.8
	55-60 Ay	62	21.8
	61-66 Ay	117	41.1
	67-72 Ay	68	23.9
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	137	48.1
	Erkek	148	51.9
Çocukların Okula	Gidiyor	270	94.7
Gitme Durumu	Gitmiyor	15	5.3
Kardeş Sayısı	Kardeşi yok	84	29.5
	1 Kardeş	142	49.8
	2+ Kardeş	58	20.4
3 Yaş Öncesi	Gitti	56	19.6
Okul Deneyimi	Gitmedi	207	72.6

Tablo 3’ e göre çocukların 117 (%41.1) tanesinin yaşı 61-66 ay arasındadır. 43-46 ay arası yaşa sahip 3 (%1.1) çocuk bulunmaktadır. 4 anne maddeye yanıt vermemiştir. Çocukların 137 (%48.1)’si kız ve 148 (%51.9)’i erkektir, 142 tanesinin (%49.8) bir kardeşi vardır, kardeşi olmayan çocuk sayısı ise 84 (%29.5)’tür. Çocukların 270’i (%94.7) okula gitmekte, 15’i (%5.3) okula gitmemektedir. 207 (%72.6) anne çocuğu okula başlamadan önce hiç ayrılmadığını belirtmiştir. 56 (%19.6) anne çocuğunun kreşe, gündüz bakımevine veya oyun grubuna gittiğini belirtmiştir. 22 anne maddeyi yanıtlamamıştır.

3.3 Verilerin Toplanması

Bu bölümde veri toplama araçları, veri toplama işlemleri ve veri analiz işlemlerine yer verilmiştir.

3.3.1 Veri toplama araçları. Bu araştırmanın verileri öz-değerlendirme ölçme araçları aracılığı ile toplanmış olup, kullanılan batarya üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm yaş, öğrenim bilgileri, gelir düzeyi, çalışma durumu vs gibi 17 demografik maddeden oluşmakta olup, ikinci bölüm anaokuluna giden çocukların ayrılık kaygısı düzeylerini ölçmek amacıyla “Ayrılık Kaygısı Ölçeği (AKÖ)” nden, üçüncü bölüm ise annelerin bağlanma stilini (kaçınma-kaygı) ölçmek amacıyla “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE II)” nden oluşmaktadır.

3.3.1.1 Demografik Bilgi Formu. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi çeşitli demografik bilgilerin yer aldığı form diğer ölçeklerle birlikte ekte sunulmuştur.

3.3.1.2 Ayrılık Kaygısı Ölçeği (AKÖ). Bu ölçek Yasemin Akman (1987) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte iki form bulunmaktadır. Birinci form öğretmen formu olup 25 maddeden oluşmakta, ikinci form ise anne-baba formu olup 25 maddeden meydana gelmektedir. Ölçekte toplamda 50 madde vardır. Öğretmen formundaki maddeler, okul öncesi eğitime yeni başlamış çocuklarda görülebilecek ayrılık kaygısını ifade edecek gözlenebilir davranışları betimler şekilde hazırlanmış olup anne-baba formundaki maddeler ise çocuğun ayrılık kaygısına dair okul dışı gözlenebilir davranışlarını tasvir edecek şekilde hazırlanmıştır (Akman, 1994).

Akman (1987), ayrılık kaygısı ile ilgili alan taraması ve alanda çalışan öğretmen görüşlerinden sonra ayrılık kaygısı sayılabilecek davranışları belirlemiştir. Psikoloji, psikolojik danışma ve rehberlik, çocuk gelişimi ve eğitimi bölümlerinde görevli akademisyenler ve çocuk psikiyatri kliniğinde çalışan psikiyatrist, psikolog ve akademisyenlerden oluşan 22 kişilik uzman grubunun görüşleriyle 81 maddeden oluşan geçici form oluşturulmuştur. Bu form anaokullarında çalışan öğretmen ve uzmanlara verilerek ölçekteki düzeltmeler yapılmış, ortak görüş alan 50 madde geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmak üzere ölçeğe alınmıştır (Akman, 1994).

AKÖ' nün yapı geçerliğini belirlemek amacıyla, maddelerin ayrılık kaygısını yansıtıp yansıtmadığı ölçen 3' lü Likert tipi bir ölçek kullanarak 22 uzmanın görüşü alınmıştır. Ölçekteki bütün maddeler için "Yansıtıyor" yanıtı ortalama yüzdesi 95.2; "Kararsızım" yanıtı ortalama yüzdesi 4.8' dir. Uzmanlar "Yansıtmıyor" şeklinde görüş bildirmemişlerdir. Uzman düzeltmeleri dikkate alınmış ve buna göre ölçeğe son şekli verilmiştir. Ayrıca 1985 yılında ilk kez okula gittiği belirlenen çocukların öğretmen ve velilerine uygulama yapılmış, bir sene sonra bu çocuklardan okula devam edenlerin öğretmen ve velilerine uygulama tekrarlanmıştır. İki uygulamanın ortalamalarının arasında anlamlı fark bulunmuştur. Çocuklar zamanla okula alışmış ve kaygı puanları düşmüştür. Bu ölçüm AKÖ' nin ölçüt geçerliğine kanıt olarak gösterilmiştir. Ölçeğin iki formu da ayrılık kaygısını ölçtüğü içi iki form arasındaki eşdeğerlik katsayısı .62 olarak hesaplanmıştır. Ölçekteki her bir maddenin madde geçerliklerini belirlemek amacıyla ayrılık kaygısı en yüksek ve en düşük gruplar karşılaştırılıp maddelerin ayırt edicilik güçlerinin .26 ve .94 arasında değiştiği bulunmuştur. Tüm bu hesaplamalar ışığında ölçeğin geçerli olduğu belirtilmiştir (Akman, 1987).

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek üzere testi yarılama tekniği uygulanmıştır. Ölçeğin iki formu bileştirilerek 50 maddelik bir ölçek olarak kabul edilmiştir. Çift ve tek numaralı maddelerin puanları arasındaki korelasyon hesaplanarak Spearman Brown düzeltmesiyle iç tutarlılığı gösteren güvenilirlik katsayısı .96 bulunmuştur. Her bir maddenin içinde bulunduğu formun toplam puanı ile korelasyonu alındığında, öğretmen formundaki madde korelasyonlarının .35- .94, anne-baba formundaki madde korelasyonlarının .35- .92 aralığında bulunduğu gözlenmiştir. Bu veriler ölçek güvenilirliği için yeterli kabul edilmiştir (Akman, 1987).

Ölçek maddeleri 5'li Likert tipidir. "(1) Her zaman", "(2) Oldukça Sık", "(3) Ara Sıra", "(4) Çok nadir", "(5) Hiçbir zaman" şeklinde derecelendirilmiştir. Katılımcıların maddelere verdiği yanıtlar toplanarak madde sayısına bölünür. İki ayrı formdan elde edilen puanlar toplanınca ayrılık kaygısı puanı elde edilmektedir. Ölçeğin öğretmen formunda "Okulda nedensiz durmadan ağlıyor" gibi ifadeler var iken anne-baba formunda "Okula gitmemek için çeşitli bahaneler uyduruyor" gibi ifadeler bulunmaktadır (Akman, 1994).

Bu araştırmada AKÖ çocuklarda görölen ayrılık kaygısı tepkilerini anne bakış acaşıyla belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Araştırmada AKÖ' nin anne-baba formu kullanılmış, öğretmen formu kullanılmamıştır. Bu çalışmanın örneklemini için “Ayrılık Kaygısı Ölçeği” nin Cronbach Alpha katsayısı .71 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre “Ayrılık Kaygısı Ölçeği” nin bu araştırmanın örneklemini için güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3.3.1.3 Yakın İlişkilerde Yaşantular Envanteri (YİYE II). Ölçeğin orijinali 2000 yılında Fraley, Waller ve Brennan tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı yetişkin bağlanma örüntülerini ölçmektir. Brennan, Clark ve Shaver tarafından 1998 yılında geliştirilen YİYE “Experiences in Close Relationships-ECR” (Nebi Sümer tarafından 2006 yılında Türkçe' ye uyarlanmıştır) için daha önce kullanılan bağlanma ölçekleri derlenerek oluşturulan 323 maddelik havuzdan, madde tepki kuramı göz önünde bulundurularak seçilen ayırt ediciliği en yüksek 36 madde bir araya getirilerek YİYE II oluşturulmuştur. Ölçekte iki alt boyut vardır: Kaygı (18 madde), Kaçınma (18 madde). Analizleri yapılarak diğer bağlanma ölçeklerinden daha hassas ölçüm duyarlılığına sahip olduğu belirlenmiştir. “(1) Hiç Katılmıyorum, (4) Kararsızım, (7) Tamamen Katılıyorum” arası değişen 7' li Likert tipi bir ölçektir.

YİYE II' nin Türkçe uyarlaması Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal tarafından 2005 yılında yapılmıştır. Ölçek eviri-tekrar eviri yöntemiyle Türkçe' ye çevrilmiştir. İyi derecede İngilizce bilen üç alan uzmanı tarafından ayrı ayrı Türkçe' ye çevrilerek karşılaştırılmış ve ölçeğe son hali verilmiştir. Araştırmanın örneklemini Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde lisans eğitimi alan 256 öğrenciden oluşmaktadır. Katılanların kadın-erkek yüzdesi sırayla 45-55' tir (Selçuk vd., 2005).

Ölçeğin geçerliğini belirlemek amacıyla 36 maddeye faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonunda Kaçınma boyutu için %21.36, Kaygı boyutu için %16.33 olmak üzere toplam varyansın %38'ini açıkladığı belirlenmiştir. Doğrulamalı faktör analizi yapıldığında faktör yüklerinin Kaçınma boyutunda .56 ve .87, Kaygı boyutunda .57 ve .80 arasında değiştiği için istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir. İç tutarlılık için Cronbach alfa katsayıları Kaçınma boyutu için .90, Kaygı boyutu için .86 olarak bulunmuştur. Bu değerlere göre yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu belirtilmiştir (Selçuk vd., 2005). Test tekrar test güvenilirliğini

hesaplamak için 86 öğrenciye 6 hafta sonra tekrar uygulama yapılmıştır. İki uygulamadan elde edilen veriler analiz edildiğinde test tekrar test güvenilirliği Kaygı boyutu için .82, Kaçınma boyutu için .81’ dir (Selçuk vd., 2005).

YİYE II’ nin Türkçe versiyonu 18’i Kaygı boyutunu, 18’i Kaçınma boyutunu ölçmek üzere 36 maddeden oluşmaktadır. Kaçınma boyutunu ölçen maddeler çift sayı olan ifadeler iken Kaygı boyutunu ölçen maddeler tek sayı olan ifadelerdir. Ölçeğin maddelerinde Kaygı boyutu için “İlişkilerimi kafama çok takarım”, Kaçınma boyutu için “Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim” gibi ifadeler yer alır. Puanlama yapılırken 14 madde (4, 8, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 26, 30, 32, 34, 36) tersine çevrilerek puanlanır (Selçuk vd., 2005).

Bu araştırmada YİYE II’ nin kullanılma amacı, annelerin ilişkilerinde sahip olduğu bağlanma örüntülerini belirlemektir. Ölçek annelere uygulandığı için sorularda bulunan “ilişkilerim, romantik ilişkide olduğum kişiler” gibi ifadeler evli çiftlere uygun olarak düzenlenmiştir (<http://www.nebisumer.com/wp-content/uploads/2016/01/ECR-Revised.pdf> , Erişim: 01.02.2018). Ölçeğin düzenlenmiş hali ekler bölümünde sunulmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen verilerde, “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II” nin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı Kaçınma alt boyutu için .85, Kaygı alt boyutu için .75, toplamda .86 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre, “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II)” nin bu araştırmanın örneklemini için güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3.3.2 Veri toplama işlemleri. Bu araştırmada 2017/2018 eğitim öğretim yılında İstanbul’ da MEB’e bağlı 6 okulda bulunan okul öncesi kurumlarına devam eden 36-72 ay arası çocukların anneleri ile çalışılmıştır. Örnekleimde belirlenen okullardaki çocuklarla ve aileleriyle görüşmek için Eyüp İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Eyüp Kaymakamlığı’ndan, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İstanbul Valiliği’nden ve okul müdürlüklerinden gerekli izinler alınmıştır. İzinler ekler bölümünde sunulmuştur. Okullara gidilip okul yönetimi ve öğretmenler araştırma konusu ile ilgili bilgilendirilmiştir. Öğretmenlerin yardımıyla veliler bilgilendirilmiş, velilerin izinleri alınmış, gönüllülük esasına göre katılmak isteyen

velilere ölçek bataryaları uygulanmıştır. Uygulama öncesi annelere ölçek bataryası ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmış ve uygulama anında ya da sonrasında anlamadıkları veya uygun görmedikleri maddeleri belirtmeleri istenmiştir. Ölçek bataryasının tamamını doldurmak 10-15 dakika arası sürmektedir. Öğretmenler aracılığıyla velilere dağıtılan ölçek bataryaları bir hafta içinde veliler tarafından doldurularak araştırmacı tarafından teslim alınmıştır.

Büyüköztürk (2002)' ye göre denek sayısının (n) ölçeklerdeki toplam madde sayısına (k) oranı 2' den büyük ise denek sayısı yeterli kabul edilebilir. Buna göre:

$$\frac{n}{k} = \frac{285}{78} = 3.65$$

3.65 > 2 olduğu için katılımcı sayısı yeterli düzeydedir.

3.3.3 Veri analiz işlemleri. Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlenmelerine başlamadan önce kayıp verilerin çok olduğu ölçekler taranmış ve veri setine dahil edilmemiştir. Ölçekler yardımıyla toplanan verilerin analizi için SPSS Statistics 24.0 paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların kişisel bilgilerinin frekans (N) ve yüzde (%) değerleri bulunmuştur. Tanımlayıcı istatistik teknikleri ile değişkenlerin frekansları, yüzdelik değerleri, ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Katılımcıların ölçeklere verdikleri yanıtlara göre ölçeklerin ve alt boyutların toplam puanları ve güvenilirlikleri hesaplanmıştır. Güvenirlik için Cronbach alfa katsayısı bulunmuştur. Değişkenlerin normal dağılımları Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk dağılım testi kullanılarak belirlenmiştir. One-Way ANOVA ile tek yönlü varyans analizi yapılarak Scheffe testine göre anne yaşı, anne eğitim durumu, anne çalışma durumu ve gelir durumunun annenin bağlanma boyutlarına ve çocuğun ayrılık kaygısına etkisi incelenmiştir. Yapılan istatistiksel işlemlerde anlamlılık değeri 0.05' ten küçük ($p < 0.05$) olduğunda grupları arası farkların %95 güven aralığında anlamlı olduğu kabul edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlere ne düzeyde etki ettiğini belirlemek için kullanılan Eta Kare değeri hesaplanmıştır.

$$\text{Eta kare} = \frac{\text{Gruplar Arası Kareler Toplamı}}{\text{Toplam Kareler Toplamı}}$$

Eta Kare değeri $0.01 \leq \eta^2 < 0.06$ ise değişken etkisi düşük düzeyde, $0.06 \leq \eta^2 < 0.14$ aralığında ise değişken etkisi orta düzeyde, $0.14 \leq \eta^2$ ise değişken etkisi yüksek düzeyde denilmektedir (Cohen, 1988).

Ölçme araçlarından elde edilen verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk dağılım testleri ile incelenmiştir. Ayrılık Kaygısı Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri puanlarının Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk test sonuçları Tablo 4' te verilmiştir.

Tablo 4

Ölçeklerin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk Test Sonuçları

	Alt Boyutlar	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		S	sd	p	S	sd	p
Ayrılık Kaygısı	Toplam	.15	252	.00	.91	252	.00
Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri	Kaçınma	.14	248	.00	.91	248	.00
	Kaygı	.09	224	.00	.96	224	.00

Bu sonuçlara göre ($p < 0.05$) olduğu için tüm ölçekler ve alt boyutları anlamlı bulunmuştur. Bu durumda ölçeklerin normal dağılım göstermediği söylenebilmektedir. Ancak literatür araştırıldığında büyük örneklemlerde bu durumla sıklıkla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Nitekim Tabachnick ve Fidell (2015, s. 80) çarpıklık, oldukça büyük örneklemlerde (200 ve üstü) analizlerde bir fark yaratmaz, basıklık ise varyans değerlerinde olduğundan daha küçük sonuçlanır ancak bu risk örneklem sayısı arttıkça azalacaktır, demiştir. Dağılımın normalitesini daha iyi gözlemleyebilmek için Skewness ve Kurtosis değerleri Tablo 5' te verilmiştir.

Tablo 5

Ölçeklerin ve Alt Boyutlarının Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

		Std.		
		S	Hata	
Ayrılık Kaygısı	Toplam	Skewness	-.79	.15
		Kurtosis	-.31	.30
Yakın İlişkilerde	Kaçınma	Skewness	.94	.15
		Kurtosis	.26	.30
Yaşantılar Envanteri	Kaygı	Skewness	.47	.16
		Kurtosis	-.55	.32

Tablo 5’ te görüldüğü gibi ölçeklerin Skewness ve Kurtosis değerleri +/-1 aralığında değişmektedir. Morgan, Leech, Gloeckner ve Barrett (2011)’e göre, +1’den küçük ve -1’den yüksek olan dağılım normal dağılıma yakındır. Çarpıklık +/-1 aralığında olduğunda t testi ve ANOVA gibi parametrik istatistikler kullanılabilir (Morgan vd., 2011, s.66). Bu sonuçlara göre elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilmektedir. Bu sebeple veri analizleri sırasında parametrik istatistikler kullanılmıştır.

3.4 Sınırlamalar

Bu araştırma sadece İstanbul ilindeki okullarla sınırlı kalmıştır. İstanbul’da bulunan bütün ilçelerde zaman ve imkanlar sebebiyle uygulama yapılmamış, 5 ilçe (Bayrampaşa, Eyüpsultan, Sarıyer, Şişli ve Üsküdar)’den 6 okul ile sınırlanmıştır. Okul öncesi eğitim almayan 15 çocuğun annesi araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler ölçeklerin ölçme gücü ile sınırlanmıştır. Uygulanan ölçek bataryasının uzunluğu veri toplama sürecinde sınırlılık yaratmıştır. Anne ile çocuk arasındaki ilişki araştırılmış, baba ile olan ilişkiler araştırmaya dahil edilmemiştir. Baba ile çocuk arasındaki ilişkilerin incelenmesi, istisna davranışlar sergileyen çocukların incelenmesi, anne veya babası olmayan çocukların ayrılık kaygısının incelenmesi, bölgesel ve kültürel farklılıkların bağlanmaya ve anne-çocuk ilişkisine etkisi olup olmadığı konuları yeterli zaman ve imkanlar olmaması gereğiyle incelenememiştir. Yukarıda bahsedilenler bu araştırmanın sınırlılıklarıdır.

Bölüm 4

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amacına göre oluşturulan araştırma soruları doğrultusunda yapılan analizlere ait bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Anne Bağlanma Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde anne bağlanma boyutlarının anne yaşı, anne eğitim durumu, anne çalışma durumu ve gelir durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1 Anne bağlanma boyutlarının anne yaşına göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Tablo 6’ da anne yaş gruplarının bağlanmanın kaçınma ve kaygı boyutuna göre betimsel istatistikleri verilmiştir.

Tablo 6

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Yaş Gruplarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistik Değerler

Alt Boyutlar	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Varyans
					Homojenliği
					p
Kaçınma	20-30	81	44.98	19.70	.19
	31-40	173	38.88	16.67	
	41 ve üstü	31	38.95	16.37	
	Toplam	285	40.62	17.71	
Kaygı	20-30	81	52.24	16.33	.10
	31-40	173	47.40	13.25	
	41 ve üstü	31	46.52	13.01	
	Toplam	285	48.68	14.30	

Levene testi sonuçlarına göre bağlanmanın kaçınma alt boyutunun p değeri .19 ($p>0.05$) ve kaygı alt boyutunun p değeri .10 ($p>0.05$) olduğu için grupların varyans homojenliği sağlanmıştır.

Tablo 7

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Yaşına Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler		Kareler		Eta	
		Toplamı	sd	Ortalaması	F	p	Kare (η ²)
Kaçınma	Gruplar Arası	2154.27	2	1077.14	3.50	.03	.02
	Grup İçi	86897.06	282	308.15			
	Toplam	89051.33	284				
Kaygı	Gruplar Arası	1456.41	2	728.20	3.62	.02	.02
	Grup İçi	56587.66	282	200.67			
	Toplam	58044.06	284				

Tablo 7' ye göre tek yönlü varyans analizi sonucu bağlanmanın kaçınma boyutu için $F(2, 282)=3.50$ ($p<.05$) ve kaygı boyutu için $F(2, 282)=3.62$ ($p<.05$) anlamlı olduğu belirlenmiştir. Kaçınma için $p=.03$ ($p<.05$) ve kaygı için $p=.02$ ($p<.05$) bulunmuştur. Bu bulgular bağlanmanın hem kaçınma hem de kaygı boyutunun anne yaşı değişkenine göre farklılaştığını göstermektedir. Ne düzeyde farklılaşma olduğunu görmek için bakılan eta kare sonucuna göre kaçınma ($\eta^2=.02$) ve kaygı ($\eta^2=.02$) boyutları üzerinde anne yaşının düşük düzeyde etkisi vardır. Farklılaşmanın nerede olduğunu görebilmek için Post Hoc testlerinden Scheffe testi uygulanmıştır.

Tablo 8

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Yaşına Göre Farklılaşması Scheffe Testi Sonuçları

	Anne Yaşı (I)	Anne Yaşı (J)	Ortalama Fark (I-J)	p
Kaçınma	20-30	31-40	6.10*	.03
		41 ve üstü	6.02	.26
	31-40	20-30	-6.10*	.03
		41 ve üstü	-.07	1.00
	41 ve üstü	20-30	-6.02	.26
		31-40	.07	1.00
Kaygı	20-30	31-40	4.84*	.04
		41 ve üstü	5.72	.16
	31-40	20-30	-4.84*	.04
		41 ve üstü	.87	.95
	41 ve üstü	20-30	-5.72	.16
		31-40	-.87	.95

* Ortalama fark anlamlıdır ($p < .05$)

Tablo 8' e göre kaçınma alt boyutunda 20-30 yaş aralığı ve 31-40 yaş aralığı anlamlı bir şekilde farklılaşmakta iken diğer yaş aralıkları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ortalama puanlar incelendiğinde, 20-30 yaş aralığının ortalama kaçınma puanının 31-40 yaş aralığının ortalama kaçınma puanından daha yüksek olduğu görülmektedir. Kaygı alt boyutunda da 20-30 yaş aralığı ve 31-40 yaş aralığı anlamlı bir şekilde farklılaşmakta iken diğer yaş aralıkları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ortalama puanlar incelendiğinde, 20-30 yaş aralığının ortalama kaygı puanının 31-40 yaş aralığının ortalama kaygı puanından daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.1.2 Anne bağlanma boyutlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Anne eğitim durumunun bağlanma alt boyutlarına göre betimsel istatistiki değerleri Tablo 9’ da verilmiştir.

Tablo 9

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistiki Değerler

Alt Boyutlar	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Varyans
					Homojenliği
					p
Kaçınma	İlkokul ve Ortaokul	105	44.03	18.31	.77
	Lise	106	39.60	17.23	
	Önlisans ve üstü	73	37.20	17.00	
	Toplam	284	40.62	17.74	
Kaygı	İlkokul ve Ortaokul	105	50.00	14.59	.97
	Lise	106	48.53	14.38	
	Önlisans ve üstü	73	46.99	13.85	
	Toplam	284	48.68	14.32	

Tablo 9’ da Levene testi sonuçlarına göre bağlanmanın kaçınma ($p=.77>.05$) ve kaygı ($p=.97>.05$) alt boyutları açısından grupların varyanslarının homojen olduğu görülmektedir.

Tablo 10

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler				Eta Kare	
		Toplamı	sd	Ortalaması	F	p	(η^2)
Kaçınma	Gruplar Arası	2186.35	2	1093.18	3.54	.03	.02
	Grup İçi	86864.57	281	309.13			
	Toplam	89050.92	283				
Kaygı	Gruplar Arası	395.71	2	197.85	.96	.38	
	Grup İçi	57647.97	281	205.15			
	Toplam	58043.68	283				

Tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 10' a göre kaçınma için $p=.03$ ($p<.05$) ve kaygı için $p=.38$ ($p<.05$) bulunmuştur. Bağlanmanın kaçınma boyutu için $F(2, 281)=3.54$ ($p<.05$) anlamlı olduğu belirlenmiştir. Anne eğitim durumu grupları arasında bağlanmanın kaçınma alt boyutu bakımından anlamlı bir fark vardır. Ancak kaygı boyutu için anlamlı bir fark bulunamamıştır. Eta kare sonucuna göre kaçınma ($\eta^2=.02$) boyutu üzerinde anne eğitim durumunun düşük düzeyde etkisi vardır. Farklılaşmanın nerede olduğunu görebilmek için Scheffe testi uygulanmıştır.

Tablo 11

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşması Scheffe Testi Sonuçları

		Anne Eğitim Durumu (I)	Anne Eğitim Durumu (J)	Ortalama Fark (I-J)	p
Kaçınma	İlkokul ve Ortaokul	Lise		4.43	.18
		Ön lisans ve üstü		6.83*	.04
	Lise	İlkokul ve Ortaokul		-4.43	.18
		Ön lisans ve üstü		2.40	.66
	Ön lisans ve üstü	İlkokul ve Ortaokul		-6.83*	.04
		Lise		-2.40	.66

* Ortalama fark anlamlıdır ($p<.05$)

Tablo 11’ de kaçınma alt boyutunda ilkokul ve ortaokul grubu ile ön lisans ve üstü grubu arasında anlamlı bir fark vardır ancak diğer gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ortalama puanlar incelendiğinde, ilkokul ve ortaokul eğitimi almış grubun ortalama kaçınma puanının, ön lisans ve üstü eğitimi almış grubun ortalama kaçınma puanından daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.1.3 Anne bağlanma boyutlarının anne çalışma durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Anne çalışma durumunun bağlanma alt boyutlarına göre betimsel istatistiki değerleri Tablo 12’ de gösterilmiştir.

Tablo 12

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistiki Değerler

Alt Boyutlar	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Varyans
					Homojenliği
					p
Kaçınma	Çalışmıyor	208	41.75	18.08	.27
	Çalışıyor	76	37.42	16.46	
	Toplam	284	40.59	17.73	
Kaygı	Çalışmıyor	208	49.00	14.01	.45
	Çalışıyor	76	47.79	15.21	
	Toplam	284	48.68	14.32	

Tablo 12’ ye göre Levene testi sonuçlarında bağlanmanın kaçınma boyutu ($p=.27>.05$) ve kaygı boyutu ($p=.45>.05$) için grupların varyanslarının homojen olduğu görülmektedir.

Tablo 13

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler		Kareler		
		Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Kaçınma	Gruplar Arası	1043.42	1	1043.42	3.35	.06
	Grup İçi	87937.44	282	311.84		
	Toplam	88980.86	283			
Kaygı	Gruplar Arası	82.05	1	82.05	.40	.52
	Grup İçi	57961.62	282	205.54		
	Toplam	58043.68	283			

Tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 13' e göre bağlanmanın kaçınma boyutu için $p=.06$ ($p<.05$) ve kaygı boyutu için $p=.52$ ($p<.05$) bulunmuştur. Anne çalışma durumu grupları arasında bağlanmanın kaçınma boyutu için $F(1, 282)=3.35$ ($p<.05$) ve kaygı boyutu için $F(1, 282)=.40$ ($p<.05$) olduğu belirlenmiş anlamlı bir fark bulunamamıştır.

4.1.4 Anne bağlanma boyutlarının gelir durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Gelir durumu kategorileri (0-2 Bin TL, 2 Bin-4 Bin TL ve 4 Bin TL üstü) ve annenin bağlanma boyutlarına (kaçınma, kaygı) dair yapılan istatistiksel işlemler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 14

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistik Değerler

Alt Boyut	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Varyans Homojenliği	
					p	
Kaçınma	0-2 Bin TL	107	42.92	16.76	.08	
	2 Bin-4 Bin TL	97	43.70	19.35		
	4 Bin TL üstü	69	34.57	15.89		
	Toplam	273	41.09	17.87		
Kaygı	0-2 Bin TL	107	49.90	14.15	.23	
	2 Bin-4 Bin TL	97	50.10	13.58		
	4 Bin TL üstü	69	45.73	15.53		
	Toplam	273	48.92	14.38		

Tablo 14' te Levene testi sonuçlarına göre bağlanmanın kaçınma ($p=.08>.05$) ve kaygı ($p=.23>.05$) alt boyutları açısından grupların varyanslarının homojen olduğu görülmektedir.

Tablo 15

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler		Kareler		F	p	Eta Kare (η^2)
		Toplamı	sd	Ortalaması				
Kaçınma	Gruplar Arası	3957.80	2	1978.90	6.45	.00	.04	
	Grup İçi	82891.43	270	307.01				
	Toplam	86849.23	272					
Kaygı	Gruplar Arası	940.22	2	470.11	2.29	.10		
	Grup İçi	55332.33	270	204.94				
	Toplam	56272.56	272					

Tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 15' e göre kaçınma için $p=.00$ ($p<.05$) ve kaygı için $p=.10$ ($p<.05$) bulunmuştur. Bağlanmanın kaçınma boyutu için $F(2, 270)=6.45$ ($p<.05$) anlamlı olduğu belirlenmiş, kaygı boyutu için $F(2, 270)= 2.29$ ($p<.05$) anlamlı bir fark bulunamamıştır. Gelir durumu grupları arasında bağlanmanın kaçınma alt boyutu bakımından anlamlı bir fark vardır. Ancak kaygı boyutu için anlamlı bir fark bulunamamıştır. Eta kare sonucuna göre kaçınma ($\eta^2=.04$) boyutu üzerinde gelir durumunun düşük düzeyde etkisi vardır. Farklılaşmanın nerede olduğunu görebilmek için Scheffe testi uygulanmıştır.

Tablo 16

Anne Bağlanma Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşması Scheffe Testi Sonuçları

	Gelir (I)	Gelir (J)	Ortalama	
			Fark (I-J)	p
Kaçınma	0-2 Bin TL	2 Bin-4 Bin TL	-.77	.95
		4 Bin TL üstü	8.35*	.00
	2 Bin-4 Bin TL	0-2 Bin TL	.77	.95
		4 Bin TL üstü	9.13*	.00
	4 Bin TL üstü	0-2 Bin TL	-8.35*	.00
		2 Bin-4 Bin TL	-9.13*	.00
Kaygı	0-2 Bin TL	2 Bin-4 Bin TL	-.19	.99
		4 Bin TL üstü	4.17	.17
	2 Bin-4 Bin TL	0-2 Bin TL	.19	.99
		4 Bin TL üstü	4.37	.15
	4 Bin TL üstü	0-2 Bin TL	-4.17	.17
		2 Bin-4 Bin TL	-4.37	.15

* Ortalama fark anlamlıdır ($p<.05$)

Tablo 16' da kaçınma alt boyutunda 4 Bin TL üstü geliri olan grup ile hem 0-2 Bin TL hem de 2 Bin- 4 Bin TL geliri olan grup arasında anlamlı bir fark vardır ancak 0-2 Bin TL ve 2 Bin- 4 Bin TL geliri olan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ortalama puanlara göre, 4 Bin TL ve üstü gelire sahip grubun

ortalama kaçınma puanının, 0-2 Bin TL geliri olan gruptan düşük olduğu belirlenmiştir. En yüksek ortalama kaçınma puanına sahip grup 2-4 Bin TL arası geliri olanlar olduğu görülürken 0-2 Bin arası gelir sahiplerinin ortalama puanlarının bu gruba yakın olduğu görülmektedir.

4.2 Çocuğun Ayrılık Kaygısına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde çocuğun ayrılık kaygısının anne yaşı, anne eğitim durumu, anne çalışma durumu ve gelir durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1 Çocuğun ayrılık kaygısının anne yaşına göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Anne yaş aralıklarının ayrılık kaygısına göre betimsel istatistiki değerleri Tablo 17’ de verilmiştir.

Tablo 17

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Yaş Aralıklarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistiki Değerler

Gruplar	N	\bar{x}	ss	Varyans Homojenliği	
				p	
20-30	81	114.75	6.63		
Ayrılık Kaygısı	31-40	173	116.30	5.68	0.09
	41 ve üstü	31	115.86	5.92	
Total	285	115.81	6.01		

Tablo 17’ de Levene testi sonuçlarına göre çocuğun ayrılık kaygısı ($p=.09>.05$) açısından anne yaş aralıklarının varyanslarının homojen olduğu görülmektedir.

Tablo 18

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Yaşına Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	132.95	2	66.47	1.85	.15
Grup İçi	10121.12	282	35.89		
Toplam	10254.07	284			

Tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 18' e göre ayrılık kaygısı için $p=.15$ ($p<.05$) bulunmuştur. Ayrılık kaygısı için $F(2, 282)=1.85$ ($p<.05$) olduğu belirlenmiş anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çocuğun ayrılık kaygısı anne yaşı değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

4.2.2 Çocuğun ayrılık kaygısının anne eğitim durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Anne eğitim durumunun ayrılık kaygısına göre betimsel istatistiki değerleri Tablo 19' da verilmiştir.

Tablo 19

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistiki Değerler

Gruplar	N	\bar{x}	ss	Varyans Homojenliği	
				p	
İlkokul ve Ortaokul	105	115.88	5.84		
Ayrılık Kaygısı					
Lise	106	115.10	6.55	.26	
Önlisans ve üstü	73	116.77	5.36		
Toplam	284	115.82	6.02		

Tablo 19' da Levene testi sonuçlarına göre çocuğun ayrılık kaygısı ($p=.26>.05$) açısından anne eğitim durumu gruplarının varyanslarının homojen olduğu görülmektedir.

Tablo 20

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ayrılık Kaygısı					
	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	121.61	2	60.80	1.69	.18
Grup İçi	10130.82	281	36.05		
Toplam	10252.42	283			

Tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 20' de ayrılık kaygısı için $p=.18$ ($p<.05$) bulunmuştur. Ayrılık kaygısı için $F(2, 281)=1.69$ ($p<.05$) olduğu belirlenmiş anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çocuğun ayrılık kaygısı anne eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

4.2.3 Çocuğun ayrılık kaygısının anne çalışma durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Anne çalışma durumunun ayrılık kaygısına göre betimsel istatistiki değerleri Tablo 21' de verilmiştir.

Tablo 21

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistiki Değerler

Gruplar		N	\bar{x}	ss	Varyans
					Homojenliği
					p
Ayrılık Kaygısı	Çalışmıyor	208	115.93	6.09	
	Çalışıyor	76	115.48	5.84	.52
	Toplam	284	115.81	6.02	

Tablo 21' de Levene testi sonuçlarına göre çocuğun ayrılık kaygısı ($p=.52>.05$) açısından anne çalışma durumu gruplarının varyanslarının homojen olduğu görülmektedir.

Tablo 22

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ayrılık Kaygısı					
	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	10.85	1	10.85	.30	.58
Grup İçi	10241.80	282	36.32		
Toplam	10252.65	283			

Tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 22' ye göre ayrılık kaygısı için $p=.58$ ($p<.05$) bulunmuştur. Annenin çalışma durumuna göre ayrılık kaygısı için $F(1, 282)=.30$ ($p<.05$) olduğu belirlenmiş anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çocuğun ayrılık kaygısı anne çalışma durumu değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

4.2.4 Çocuğun ayrılık kaygısının gelir durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular. Gelir durumu kategorileri (0-2 Bin TL, 2 Bin-4 Bin TL ve 4 Bin TL üstü) ve çocuğun ayrılık kaygısına dair yapılan istatistiksel işlemler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 23

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Betimsel İstatistik Değerler

	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Varyans
					Homojenliği
					p
Ayrılık Kaygısı	0-2 Bin TL	107	115.51	6.42	
	2 Bin-4 Bin TL	97	116.19	5.69	.54
	4 Bin TL üstü	69	116.17	5.94	
	Toplam	273	115.92	6.04	

Tablo 23' te Levene testi sonuçlarına göre çocuğun ayrılık kaygısı ($p=.54>.05$) açısından gelir durumu gruplarının varyanslarının homojen olduğu görülmektedir.

Tablo 24

Çocuğun Ayrılık Kaygısının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ayrılık Kaygısı	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	29.88	2	14.94	.40	.66
Grup İçi	9899.03	270	36.66		
Toplam	9928.92	272			

Tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 24' e göre ayrılık kaygısı için $p=.66$ ($p<.05$) bulunmuştur. Gelir durumuna göre ayrılık kaygısı için $F(2, 270)=.40$ ($p<.05$) olduğu belirlenmiş anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çocuğun ayrılık kaygısı gelir durumu değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Bölüm 5

Tartışma ve Sonuçlar

Bu bölümde istatistiksel işlemler sonucu elde edilen bulguların tartışılması ve sonuçları yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde tartışma ve sonuçlar ışığında geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1 Araştırma Sorularının Bulgularının Tartışılması ve Sonuçlar

Bu bölümde anne bağlanma boyutları (kaçınma ve kaygı) ve çocuğun ayrılık kaygısının anne yaşı, anne eğitim durumu, annenin çalışma durumu ve gelir durumu değişkenlerine göre tartışılması yer almaktadır.

5.1.1 Anne bağlanma boyutlarına ilişkin bulguların tartışılması ve sonuç.

Bu bölümde annenin bağlanma boyutlarının (kaçınma ve kaygı) anne yaşına, anne eğitim durumuna, anne çalışma durumuna ve gelir durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulguların tartışılması ve yorumlanması yer almaktadır.

5.1.1.1 Annenin bağlanma boyutlarına ve anne yaşına ilişkin tartışma ve sonuç. Yapılan istatistiksel çalışmalar sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde anne yaş aralıklarına (20-30, 31-40, 41 ve üstü) göre annenin bağlanma boyutlarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Kaçınmacı ve kaygılı bağlanma boyutları üzerinde anne yaşının düşük düzeyde de olsa etkisi olduğu görülmüştür. Bu araştırmaya göre 20-30 yaş arası annelerin kaçınmacı bağlanma boyutuna ilişkin puanları 31-40 yaş arası annelerin kaçınmacı bağlanma boyutu puanlarından daha yüksektir. Kaçınmacı bağlanma alt boyutu için 41 yaş ve üstü anneler için anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgulara göre yaşı küçük olan 20-30 yaş aralığındaki annelerde kaçınmacı bağlanma puanları 31-40 yaş aralığındaki annelere göre daha yüksek çıkmıştır. Türköz (2007) ve Görgü (2015) yaptıkları çalışmalarda bu araştırma sonuçlarından farklı olarak bağlanmanın anne yaş değişkenine göre farklılaşmadığını belirlemiştir. Görgü (2015) bu sonucun bağlanma kuramında yer

alan, bağlanma biçimini belirleyen en önemli unsurun anne ve çocuk arasındaki bağın kalitesi olduğu görüşünü desteklediğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra Şen (2007) annelerle yaptığı çalışmada anne yaş gruplarının maternal bağlanmaya etkisini araştırmış ve bu iki değişken arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiştir. Farkın 38 yaş ve üzeri anneler ile diğer yaş grupları arasında olduğu belirtilerek 38 yaş ve üzeri annelerin genç annelerden daha düşük maternal bağlanma puanına sahip olduğunu belirtmiştir. Maternal bağlanma sevgi ve güven temelli bir bağlanma olduğu için ileri yaşlarda daha düşük olması güvenli bağlanmanın da düşük olmasına işaret etmektedir. Genç annelerde ise güvenli bağlanmanın daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Bu araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise 20-30 yaş grubu annelerin ortalama kaygı puanları 31-40 yaş grubu annelerin kaygı puanlarından daha yüksek olduğudur. Bağlanmanın kaygı alt boyutu için 41 yaş ve üstü annelerde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu örneklem için elde edilen bulgulara göre yaşı küçük olan 20-30 yaş aralığındaki annelerde kaygılı bağlanma puanları 31-40 yaş aralığındaki annelere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu araştırma sonuçlarına paralel görüş bildiren Balkaya (1998) ise, genç annelerin daha büyük yaş grubu annelerden daha koruyucu bir tutuma sahip olmaları sebebiyle çocukların daha bağımlı olacağını belirtmiştir. Benzer şekilde, Ata (2014) annenin yaşı ve evli olduğu süre arttıkça daha sıcak ve açıklayıcı akıl yürütme tutumları benimseyerek çocuk yetiştirdiklerini belirtmiştir.

Literatür araştırıldığında elde edilen bulguların farklılaştığı görülmüştür. Bunun nedeninin yapılan araştırmalarda yer alan katılımcıların özelliklerinin farklılığı olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada uygulama yapılan grup göz önüne alınarak elde edilen bulgulara göre 20-30 yaş arası annelerin daha kaygılı ve kaçınmacı bağlanma gösterme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Buradan hareketle erken yaşlarda anne olan kadınlarda güvensiz bağlanma eğilimleri görülme olasılığı geç yaşta anne olan kadınlardan daha fazla olduğu söylenebilir. Yaşın ilerlemesiyle kadınların olgunlaştığı, ilişkiler kurarken daha sağlam temeller attığı düşünülebilir.

5.1.1.2 Annenin bağlanma boyutlarına ve anne eğitim durumuna ilişkin tartışma ve sonuç. Araştırma verilerine uygulanan istatistiksel analizler sonucu anne bağlanmasının kaçınma boyutu anne eğitim durumuna (İlkokul ve Ortaokul, Lise, Ön

lisans ve üstü) göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bulgulara göre, anne eğitim durumunun bağlanmanın kaçınma boyutuna düşük düzeyde etki ettiği belirlenmiştir. Bulunan bu farklılaşmanın, ilkokul ve ortaokul mezunu anneler ile ön lisans ve daha üstü eğitim almış anneler arasında olduğu görülmüştür. İlkokul ve ortaokul mezunu annelerin ortalama kaçınmacı bağlanma puanının ön lisans ve üstü eğitim almış annelerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifade ile ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin yükseköğrenim (ön lisans - lisans - yüksek lisans - doktora) almış annelerden daha fazla kaçınmacı bağlanma gösterme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu annelerde ise anlamlı bir fark görülmemiştir. Öte yandan bağlanmanın kaygı alt boyutunun anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgulara göre kaçınmacı bağlanma anne eğitim durumundan etkilenmekte ancak kaygılı bağlanma anne eğitim durumundan etkilenmemektedir.

Görgü (2015) YİYE ve “Oyuncak Öykü Tamamlama Testi” kullanarak 5-6 yaş grubu çocuklarla yaptığı çalışmasında “çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki” yi incelemiştir. Görgü (2015) çalışmasında bağlanmanın annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Şen (2007)’de anneanne, anne ve bebek bağlanmasını incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında 140 anneye uyguladığı maternal bağlanma ölçeğinden elde ettiği sonuçlara göre annenin eğitim düzeyinin bağlanma üzerinde etkili olmadığını belirtmiştir. Anne eğitim düzeyinin bağlanmaya etkisi olduğunu belirleyen İlaslan (2009) ise çalışmasında, anne eğitim durumuna (ilköğretim, ortaöğretim, lisans) göre bağlanmanın kaçınma alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma olduğunu belirtmiş ve ortaöğretim mezunu annelerin çocuklarında, ilköğretim mezunu annelerin çocuklarından daha fazla kaçınmacı bağlanma görüldüğünü belirtmiştir. Diğer gruplar (ilköğretim-lisans, ortaöğretim-lisans) arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Annelerin, çocuklarıyla doğduğu andan itibaren sürekli etkileşim içinde olmaları sebebiyle, sahip oldukları bağlanma örüntülerinin çocuklarının sahip olduğu bağlanma örüntüleriyle karşılıklı olduğu ve bunu yaşamlarının geri kalanında sürdürdüğü bilindiğine göre (Benoit ve Parker, 1994; Sümer, 2006) bu araştırmadan farklı olarak İlaslan (2009) ortaöğretim ve ilköğretim mezunu anneleri incelediğinde daha az eğitim almış annelerin çocuklarında daha az kaçınmacı bağlanma görüldüğünü, lisans eğitimi almış anneler ile diğer gruplar karşılaştırıldığında ise bir farklılaşmanın olmadığını bildirmiştir.

Bu araştırmaya benzer sonuçlar elde eden Seven (2006) ise, ‘‘Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri’’ (TOBAH) leğini kullandığı çalışmasında bağlanmanın anne eğitim düzeyine göre farklılaştığını, eğitim düzeyi düşük olan annelerin (okur yazar olmayan ve ilkokul mezunu) ocuklarının güvenli bağlanma puan ortalamalarının lise ve üstü eğitim almış annelerin çocuklarından daha düşük olduğu tespit etmiştir. Bununla birlikte araştırmaya katılan çocukların çoğunluğunun (%80.9) güvensiz bağlandığını (kaçınma ve negatif) bildirmiştir. Keser (2006) ‘‘annenin bağlanma düzeyi ve ocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi’’ adlı çalışmasında annelerin eğitim düzeyine göre bağlanma ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığını belirtmiştir. Keser (2006)’e göre annelerin güvenli ve korkulu bağlanması anne eğitim düzeyine göre farklılaşırken kayıtsız ve saplantılı bağlanması anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Lisans st eğitim almış annelerin güvenli bağlanma ortalamalarının ilkokul eğitimi almış annelerden daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Lisans st eğitim almış annelerde ilkokul mezunu annelerden daha az korkulu bağlanma görüldüğünü belirlemiştir.

Kaçınmacı bağlanmada eğitim düzeyinin etkili olduğunun belirlendiği bu araştırmada annelerin düşük eğitim seviyesinde daha fazla kaçınmalı bağlanma sergileme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bartolomew ve Horowitz (1991), kayıtsız/kaçınmacı bağlanmayı kendilerini değerli gören diğerlerine karşı ise olumsuz beklentiler içinde olan, onların güvenilmez olduğunu düşünen bireyler olarak tanımlamıştır. Bu sebeple bu araştırmada ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin kurdukları ilişkilerde daha mesafeli oldukları düşünülmektedir. Yüksek ğrenim görmüş annelerin ise çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurabileceği düşünülmektedir. Ayrıca yüksek öğrenim görmüş annelerin eğitim ve bilgi birikimlerinin ilişkilerine yansıtıtları da düşünülebilir. Yüksek eğitim almış anneler de kaygılı olabilir. Bağlanmanın kaygı boyutunun anne eğitim durumuna göre farklılaşmamasının eğitim seviyesi yüksek olan annelerin bilgi ve eğitimlerinin ilişkilerine yansıtamamış olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte ilkokul ve ortaokul mezunu annelerde ilişkiler, iletişim, ocuk yetiştirme, aile eğitimi gibi konularda seminerler almış, kitaplar okumuş olabilir. Çeşitli yöntemlerle kendini geliştiren ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin bunu ilişkilerine yansıtıtları düşünülebilir.

5.1.1.3 Annenin bağlanma boyutlarına ve anne çalışma durumuna ilişkin tartışma ve sonuç. Yapılan istatistiksel işlemler sonucu anne çalışma durumuna göre anne bağlanmasının kaçınma ve kaygı boyutunun anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Buna göre kaçınmacı bağlanma ve kaygılı bağlanmanın annenin çalışma durumundan etkilenmediği anlaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına benzer bulgular elde eden araştırmacılardan Görgü (2015) yaptığı çalışmasında bağlanma biçimlerinin anne çalışma durumundan etkilenmediğini tespit etmiştir. Anneden ayrı kalmanın bağlanma üzerinde bir etkisinin olmayacağını belirtmiştir. Bolattekin (2014) araştırmasındaki bulgulara göre ev kadınlığını reddetme ile korkulu bağlanma arasında anlamlı bir ilişki olmadığını, ancak kayıtsız bağlanma ile ev kadınlığı rolünü reddetme arasında pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir. İlaslan (2009), ‘Çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi’ adlı çalışmasında annelerin bağlanma stillerinin çocukların kaçınan, rahat, uyumlu, güvenli bağlanma davranışını yordadığını belirterek annenin çalışma durumunun çocuğun bağlanmasına bir etkisinin olmadığını bildirmiştir.

Şen (2007) ise maternal bağlanma ölçeği kullandığı çalışmasında sosyal güvencesi olan annelerin bağlanma puanlarının sosyal güvencesi olmayan annelerden daha yüksek olduğunu belirtmiş, ancak çalışma durumunun bağlanmaya bir etkisi olmadığını tespit etmiştir. Keser (2006) İlişki Ölçekleri Anketi uyguladığı araştırma grubundan elde ettiği verilere uyguladığı istatistiksel işlemler sonucu annelerin çalışma durumu ile güvenli bağlanma arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiştir. Farkın nerede olduğuna bakıldığında ise çalışan annelerin güvenli bağlanma ortalamasının çalışmayan annelerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca aynı çalışmada annelerin korkulu bağlanması ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Detaylı incelendiğinde çalışmayan annelerin korkulu bağlanma ortalamasının çalışan annelerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada anne çalışma durumunun annenin kaçınmacı ve kaygılı bağlanmasına bir etkisi olmadığı görülmüştür. Çalışan kadınların ekonomik özgürlüklerini elde etmeleri için daha kendine güvenen bireyler oldukları düşünülebilir. Ancak çalışma sonucuna bakıldığında bu sonucun bireylerin kendi

çocukluklarıyla ilişkili yaşantılarından kaynaklı olabileceği düşünülebilir. Güvenli bağlanmanın annenin kendi çocukluk döneminde yaşadığı terk edilmeme, ailesinden ayrı kalmama, kendi annesi ile iyi ilişkiler içinde olma gibi faktörlerden olumlu etkilendiği söylenebilmektedir. C. H. Zeanah ve P. D. Zeanah (1989) yetişkin bağlanma görüşmesi ve yabancı durum testi kullandığı çalışmasında anne ile bebeğin bağlanmasında yüksek oranlarda karşılıklılık olduğunu belirtmiştir. Yine Benoit ve Parker (1994) üç nesil ile çalışarak yaptıkları araştırmalarında bağlanmanın istikrarlı olduğunu ve nesiller arasında karşılıklılık oranının yüksek çıktığını belirtmiştir. Yani bireylerin kendi annelerinden gördüğü bağlanma organizasyonlarını devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Ata (2014), annenin çalışma durumunu çeşitli faktörler açısından incelediğinde çalışan annelerin çalışmayan annelerden daha fazla açıklayıcı akıl yürütme ve itaat bekleme tutumlarını tercih ederek çocuk yetiştirdiklerini tespit etmiştir. Yarrow, Scott, Leeuw ve Heinig (1962) ise çalışan annelerin çocuklarına çalışmayan annelerden daha fazla sorumluluk verdiklerini, çocuklarının kendi bağımsızlığını kazanması için daha fazla desteklediklerini belirtmiştir. Anne bağlaması çocuklarının bağlanmasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu düşünüldüğünde annelerin kendi bağlanma örüntülerini fark ederek, çocuklarıyla güven verici ilişkiler kurmaları güvenli bağlanan çocuklar yetiştirmek isteyen annelere yardımcı olabilir. Anneler çocuklarına sorumluluk vererek, onların ayrı bir birey olmasına kendi ayakları üzerinde durmasına yardımcı olabilirler.

5.1.1.4 Annenin bağlanma boyutlarına ve gelir durumuna ilişkin tartışma ve sonuç. Bu araştırmada demografik bilgi ölçeği ve YİYE ölçeğinden elde edilen verilere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu, anne bağlanmasının kaçınma alt boyutunun gelir durumu gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Ancak anne bağlanmasının kaygı alt boyutunda gelir durumu gruplarına göre anlamlı bir fark görülmemiştir. Buna göre anne bağlanmasının kaçınma alt boyutu gelir durumundan düşük düzeyde etkilenmektedir. Sonuçlar incelendiğinde 4 Bin TL üstü geliri olan grup ile hem 0-2 Bin TL hem de 2 Bin- 4 Bin TL geliri olan grup arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. 4 Bin TL üstü geliri olan gruptaki annelerin ortalama kaçınma puanı 2 Bin- 4 Bin TL geliri olan gruptaki annelerden daha düşüktür. Benzer şekilde 4 Bin TL üstü geliri olan gruptaki annelerin ortalama kaçınma puanı 0-2 Bin TL geliri olan gruptaki annelerden daha düşüktür. Buradan hareketle 4 Bin TL üstü geliri olan gruptaki annelerin 0-2 Bin TL

ve 2 Bin- 4 Bin TL geliri olan gruplardaki annelerden daha az kaçınmacı bağlanma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan araştırmalara bakıldığında Keser (2006), yaptığı araştırmada uyguladığı varyans analizleri sonucu anne bağlanma stillerinin farklı gelir düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını belirtmiştir. Ayrıca güvenli bağlanmanın gelir düzeyine bağlı olarak farklılaştığını, ancak kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanmanın gelir düzeyine göre anlamlı bir fark göstermediğini belirtmiştir. Çalışmada gelir düzeyi ortalamanın üzerinde olan annelerde, gelir düzeyi ortalamanın çok altında ve gelir düzeyi ortalamanın altında olan annelerin oluşturduğu gruplardan daha fazla güvenli bağlanma stili görüldüğü bildirilmiştir (Keser, 2006). Bilgin ve Ecevit-Alpar (2018), “Kadınların Maternal Bağlanma Algısı ve Anneliğe İlişkin Görüşleri” adlı çalışmada “Maternal Bağlanma Ölçeği” kullanarak normal doğum yapan 610 anne ile çalışmışlardır. Annelerin gelir algısı ile maternal bağlanma arasında anlamlı bir fark olduğunu belirterek gelir durumunun maternal bağlanmayı etkilediğini belirlemişlerdir. Üst sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynler alt sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlere göre sözel iletişimi, girişimciliği ve bağımsızlığı daha önemli görürken, otoriter yaklaşımı önemsiz görmektedirler (Grusec, 2006). Ömeroğlu (1996) köyde ve kentte yaşayan annelerle yaptığı çalışmada sosyal olanakları daha az olan köylerde yaşayan annelerin kentte yaşayan annelere göre daha az gelire sahip olduğunu ve sosyoekonomik düzeyi düşük olan annelerin yüksek olanlara göre çocuklarına karşı daha korumacı ve daha az demokratik tutum sergilediklerini belirtmiştir. Düşük gelirli annelerin yüksek gelirli annelere oranla daha otoriter bir tutum benimsediği (Conger vd., 1992) ve bilişsel gelişimlerini destekleyecek uyarıcıları daha az sağladığı belirlenmiştir (Liang ve Sugawara, 1996).

Araştırma bulgularında 0-2 Bin TL ve 2 Bin- 4 Bin TL geliri olan anneler arasında kaçınmacı bağlanma açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Gelir düzeyi düşük olan annelerde kaçınmacı bağlanma eğiliminin arttığı görülmüştür. 0-2 Bin TL ve 2 Bin- 4 Bin TL geliri olan anneler arasında anlamlı bir fark olmaması göz ardı edilirse gelir düzeyi arttıkça annelerin kaçınmacı bağlanma eğiliminin azalacağı öngörülebilmektedir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre gelir durumu yüksek ailelerdeki annelerde kaçınmacı bağlanmanın daha az görülme nedeni yüksek gelir düzeyine sahip annelerin daha iyi imkanlara sahip olmaları, kendini maddi olarak güvende hissetmeleri, özgüvenlerinin yüksek olması ve bu durumun da

kurdukları ilişkilere yansımaları olabilir. Alisinanođlu ve Ulutař (2000) düşük sosyoekonomik dűzeye sahip ailelerin maddi yetersizler yaşayabileceğini, ihtiyaçlarını karşılamada zorlanacağını ve zor çalışma şartlarına sahip olan bireylerin çocuklarının psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada da zorlanabileceğini belirtmiştir. Buna gűre düşük gelir dűzeyine sahip annelerin ekonomik sıkıntılar nedeniyle stres altında olması işlişkilerine űnem vermemesine ya da olumsuz davranışlarda bulunmasına neden olabilir. Bu durum anne çocuk işlişkisine de yansiyarak çocuklarına da gereken ilgi ve şefkati gűsterememesine neden olabilir. Kaçınmacı bağlanmaya sahip annelerin çocuklarında da kaçınmacı bağlanma eğilimleri gűstermesine neden olabilir.

5.1.2 Çocuđun ayrılık kaygısına işlişkin bulguların tartışılması ve sonuç. Bu bűlűmde çocuğun ayrılık kaygısının anne yaşına, anne eğitim durumuna, anne çalışma durumuna ve gelir durumuna gűre farklılaşmasına işlişkin bulguların tartışılması ve yorumlanması yer almaktadır.

5.1.2.1 Çocuđun ayrılık kaygısına ve anne yařına iřliřkin tartıřma ve sonuç. Anne yařı deđiřkeni çocuđun ayrılık kaygısı açasından incelendiđinde çocuđun ayrılık kaygısının anne yař aralıklarına (20-30, 31-40, 41 ve űstű) gűre farklılařmadıđı gűrűlműřtir. Literatűr incelendiđinde benzer sonuçlara ulařan arařtırmalar olduđu belirlenmiřtir. Balkaya (1998), anaokuluna yeni bařlayan çocukların okula uyum sűreçlerini etkileyen faktűrleri incelediđi çalıřmasında anne yařı deđiřkenine gűre çocuđun ayrılık kaygısının farklılařmadıđını belirtmiřtir. Bunun yanı sıra Balkaya (1998), okula bařlayan çocukları incelendiđinde, küçük yař grubu annelerin çocuklarının (%37.5) bűyűk yař grubu annelerin çocuklarından (%34.3 ve %23.5) daha kaygılı olduđunu belirtmiřtir. Bu sebeple küçük yař grubu annelerin çocuklarının daha kaygılı olduđunu belirtmiřtir. “Çocuklarda Ayrılık Kaygısı Belirti Tarama űlçeđi” kullanarak çocuklarda gűrűlen ayrılık kaygısını çeřitli faktűrler açasından inceleyen Ayaz (2015), çocukların ayrılık kaygısının annelerin yařına gűre farklılařmadıđını bildirmiřtir.

Bunun yanı sıra Benedek (1970) dođumdan sonraki ilk altı ayda tűm annelerde ayrılık kaygısı gűrűlebileceđini belirterek, űzellikle genç annelerde bebeklerinden kısa sűreli ayrılıklarda bile gűrűlebileceđini bildirmiřtir. Fein, Gariboldi ve Boni

(1993) doğum sonrası annelerin bebeklerinden kısa dönemli ayrılıklarını incelemiştir. Genç annelerde doğum sonrası bebeklerinden ayrı kaldıklarında daha fazla ayrılık kaygısı görüldüğünü bildirmişlerdir. Kaya (2010) ebeveynlerin yaşı ilerledikçe aşırı koruyucu tutumlarının azaldığını, çocuklarına daha hoşgörülü davrandıklarını belirtmiştir. Dursun (2010) ise diğer araştırmalardan farklı olarak ebeveynin yaşı arttıkça çocuktaki kaygı düzeyinde artış olduğunu bildirmiştir.

Bu araştırmaya göre araştırmanın ilk sorusu olan anne yaş aralıklarının annenin bağlanma boyutlarına (kaçınma-kaygı) etkisinin olduğu belirlenmiş ancak çocuğun ayrılık kaygısı üzerinde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Alandaki diğer çalışmalar incelendiğinde annenin yaşının çocuğun ayrılık kaygısına etkisini inceleyen çok fazla araştırma olmadığı görülmüştür. Araştırma sonuçları incelendiğinde ise bulgularının farklı yönde olduğu göze çarpmaktadır. Bunun sebebi annenin özellikleri olabileceği gibi çocuğun ayrılık kaygısına etki eden çevresel ve kalıtsal faktörlerde olabilir. Bu araştırmada elde edilen annenin yaşının çocuğun ayrılık kaygısına etki etmemesi bulgusu çoğu araştırmanın aksine 30 yaş ve üzeri annelerin çocuklarında da ayrılık kaygısı görülme olasılığı olduğunu göstermektedir. Bu da ayrılık kaygısına etki eden diğer faktörlerin anne yaşından daha etkili olabileceğini düşündürmektedir.

5.1.2.2 Çocuğun ayrılık kaygısına ve anne eğitim durumuna ilişkin tartışma ve sonuç. Bu araştırmada tek yönlü varyans analizi ile elde edilen bulgulara göre çocuğun ayrılık kaygısının anne eğitim durumuna (İlkokul ve Ortaokul, Lise, Önlisans ve üstü) göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Kaynaklar tarandığında bu sonuca benzer bulguları olan çalışmalar olduğu görülmüştür. Ayaz (2015) yaptığı “çocuklarda ayrılık kaygısı bozukluğu gelişimi ile annenin kişilik özellikleri ve bağlanma stili arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi” adlı çalışmasında çocuklarda görülen ayrılık kaygısının anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığını bildirmiştir. Balkaya (1998), istatistiksel analizler sonucu okula uyum sürecindeki çocukların ayrılık kaygısının anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Farklı eğitim düzeyindeki annelerin çocuklarının kaygılı olup olmama yüzdelerini karşılaştırdığında ise ortaokul- lise mezunu annelerin %27’ sinin, yüksek okul mezunu annelerin %37.5’inin, yüksek lisans ve üstü eğitim almış annelerin %36.6’sının kaygılı çocuklara sahip olduğunu belirtmiştir. Bu veriler ışığında, anne

yaş grupları arasında çocukların kaygı düzeyine göre anlamlı bir dağılım olmadığını ve çocukların kaygı düzeyine anne eğitim durumunun bir etkisi olmadığını belirtmiştir.

Bu araştırma sonuçlarından farklı bulgular elde eden Yeşildaş (2018), okul öncesi çocuklar üzerine yaptığı araştırmasında “Okul Öncesi Çocukları Kaygı Düzeyi Ölçeği” kullanmıştır. Araştırma grubunda yer alan annelerin eğitim durumlarının çocuklarının ayrılık kaygısı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. İlköğretim mezunu annelerin çocuklarının ayrılık kaygısı puan ortalamalarının lise-önlisans ile lisans ve üstü eğitimi almış annelerin çocuklarının ayrılık kaygısı puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çocukta oluşan ayrılık kaygısının anne eğitim durumuna göre farklılaşmama nedeni düşük eğitim almış annelerin (ilkokul-ortaokul) çeşitli imkanlarla kendilerini geliştirmeleri olabilir. İnfomal eğitimlerle, halk eğitim merkezleri aracılığıyla seminer ve eğitimlere katılarak, alanda yazılmış kitaplar okuyarak çocuklarına karşı nasıl tutum geliştirmeleri gerektiğini öğrenmiş olabilirler. Bununla birlikte daha önce bahsedildiği gibi yüksek öğrenim görmüş annelerin bilgi ve birikimlerini çocuklarına yansıtamamış olabilir. Her anne çocuğundan ayrıldığında kaygı duyabilir. Benedek (1970) doğumdan sonraki ilk altı ayda tüm annelerde ayrılık kaygısı görülebileceğini belirtmiştir. Peleg vd. (2006), okul öncesi dönem çocukları ve anneleriyle yaptıkları çalışmada, anne ayrılık kaygısı ve çocukluk ayrılık kaygısı arasında pozitif yönde bir benzerlik olduğunu belirtmişlerdir. Bu sebeple annelerin kendi çocukluklarına dair yaşantılar kendi ayrılık kaygıları üzerinde etkili olmuş olabilir ve annede ayrılık kaygısı görülme durumları çocuklarında da görülme ihtimalini etkilemiş olabilir.

5.1.2.3 Çocuğun ayrılık kaygısına ve anne çalışma durumuna ilişkin tartışma ve sonuç. Yapılan çalışmada çocuğun ayrılık kaygısının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sebeple araştırmanın yapıldığı örneklem için annenin çalışma durumunun çocuğun ayrılık kaygısına bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Literatürde bu yönde bulgular elde eden çalışmalar mevcuttur. Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003) çalışmalarında annenin çalışma durumuna göre çocuklarda görülen sürekli kaygının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını belirtmiştir. Çetin (2017) “yalnız kalma ve terk edilme korkusu”

yüksek olan çocukların çoğunun annesinin çalıştığını belirtmiş, ancak annelerin çalışma durumuna göre çocukların “yalnız kalma ve terk edilme korkusu” nun anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını belirtmiştir.

Yeşildaş (2018) yaptığı çalışmada anne çalışma durumu ile çocuğun ayrılık kaygısı arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiştir. Buna göre ev hanımı olan annelerin çocuklarında görülen ayrılık kaygısı puan ortalamaları çalışan annelerin çocuklarında görülen ayrılık kaygısı puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Dunifon, Kalil, Crosby ve Su (2013)’ ya göre çalışma şartları zor olan, çalışma saatleri düzensiz olan özellikle gece çalışmak zorunda olan annelerin çocuklarında, belirli saatlerde çalışan annelerin çocuklarından ya da çalışmayan annelerin çocuklarından daha fazla ayrılık kaygısı görülmektedir. Lerner ve Galambos (1985) yaptıkları araştırmada işlerinden veya ev kadını olmaktan memnun olmayan annelerin çocuklarına karşı daha az tolerans gösterdiği, çocuklarının davranışlarını beğenmeme, reddetme gibi eğilimleri olduğunu bu ortanda büyüyen çocukların ise uyumsuz davranışlar göstermeye açık olduklarını belirtmiştir (Balkaya, 1998). Küçüködük (2015), yaptığı çalışmada annenin çalışma durumu ile çocuğun ayrılık kaygısı arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiştir. Çalışan annelerin çocuklarında görülen ayrılık kaygısı ortalamaları çalışmayan annelerin çocuklarından daha yüksektir.

Çalışmayan annelerin çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdikleri bilinmektedir. Çalışan annelerin çocuklarıyla daha az zaman geçirmeleri sebebiyle çocuklarında daha fazla ayrılık kaygısı olacağı düşünülebilir. Ancak bu çalışmanın sonucunda görülmüştür ki annenin çalışması çocuğun yaşadığı ayrılık kaygısına etki etmemektedir. Bu durumun sebebinin çalışan annelerin çocuklarıyla geçirdikleri zamanı verimli kullanmaları olabilir. Zamanı verimli kullanma (çocuklarla kitap okuma, oyun oynama, çocuğun sorunlarını dinleme, çocukla sohbet etme gibi faaliyetlerle değerlendirme) zamanın kısa olmasının önemini ortadan kaldırmaktadır.

5.1.2.4 Çocuğun ayrılık kaygısına ve gelir durumuna ilişkin tartışma ve sonuç. Bu araştırmada yapılan analizler sonucu gelir durumunun çocuklardaki ayrılık kaygısına etki etmediği belirlenmiştir. Alan taramalarında bu sonuca benzer araştırmalar olduğu görülmüştür. Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003)' in “Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı araştırmalarında ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyleriyle çocukların sürekli kaygı ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Çetin (2017) araştırmasında düşük ekonomik gelir olarak nitelendirdiği aylık 2500 TL ve altı geliri olan ailelerin çocuklarında daha fazla “yalnız kalma ve terk edilme korkusu” görüldüğünü ancak istatistiksel işlemlerde anlamlı bir fark görülmediğini belirtmiştir.

Poulton vd. (2001), ayrılıkla ilgili deneyimler ve çocuğun ayrılık kaygısını inceledikleri çalışmalarında düşük sosyoekonomik düzeye sahip çocuklarda daha fazla ayrılık kaygısı görüldüğünü belirtmiştir. Deniz, Yorgancı ve Özyeşil (2009) çocuklarda görülen sürekli kaygı ve depresyona etki eden etmenleri incelediğinde, sosyoekonomik düzeyin sürekli kaygı ve depresyona anlamlı bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Buna göre alt sosyoekonomik seviyeye sahip çocuklarda sürekli kaygı ve depresyon ortalamalarının üst sosyoekonomik seviyedeki çocuklardan daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Güngör (2009) çevresindeki diğer çocuklarla aynı ekonomik koşullara ve imkanlara sahip olmadığını fark eden çocukların kaygı düzeyinin artabileceğini belirtmiştir. Obondo ve Dhadphale (1990) yaptıkları çalışmada ekonomik sıkıntı yaşayan ailelerin bireylerinde ayrılık kaygısının daha fazla görüldüğünü tespit etmiştir.

Literatürde bulunan araştırmalar incelendiğinde ebeveynlerin gelir durumu ve çocuğun ayrılık kaygısına dair çok fazla araştırma olmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada ulaşılan gelir durumunun çocuğun ayrılık kaygısına etkisi olmadığı sonucu okul öncesi dönemde bulunan çocukların maddi yetersizliklerin farkında olmamasından, düşük gelirli ailelere de hitap eden ürünlerin günümüzde yaygınlaşmasıyla ailelerin alım gücüne uygun ürünler olarak ailelerin çocuklarına maddi imkansızlığı hissettirmemeye çalışmasından, her isteğini yerine getirmeye çalışmasından kaynaklı olabilir. Bunun yanında farklı sonuçlar elde edilen araştırmalardaki örneklemelerin özelliklerinin (yaşadığı yer, kültür, ihtiyaçlar gibi) bu araştırma grubundan farklı olması sonuçları etkilemiş olabilir.

5.2 Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde sunulan önerilere yer verilmiştir.

Araştırma İstanbul'da belirli bir bölgede yapılmıştır. Literatür tarandığında sosyodemografik özelliklere göre anne bağlanmasına ve çocuklardaki ayrılık kaygısına dair yapılan çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Farklı şehirlerde, farklı kültürlerde, farklı mesleklere sahip annelerle, farklı yaş grubu çocuklarla araştırmanın tekrarlanması bu yönde araştırmaların artırılması önerilmektedir. Çocuklardan veri toplanarak araştırma yapılması, okula ilk kez gidecek çocuklarla çalışılması, annenin ilk çocuğu ya da ikinci ve daha sonraki çocuklarıyla bağlanmasının araştırılması, okul öncesi eğitim alan ve almayan çocukların ayrılık kaygısının araştırılması önerilmektedir.

Bu araştırmada babalarla ilgili inceleme yapılmamıştır. İleride yapılacak olan çalışmalarda babaya ait sosyodemografik özelliklerin çocuklarda görülen ayrılık kaygısı ve bağlanma boyutlarıyla ilişkisinin incelenmesinin alana yararlı olacağı düşünülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı, Halk Eğitim Merkezleri ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla annelere ve babalara bağlanma, çocuklarda görülen ayrılık kaygısı ve bunların sosyodemografik özelliklerden etkilenmesi gibi konularda eğitim ve seminerler verilmesi, çalışan ebeveynlere çocuklarıyla geçirdikleri zamanı daha verimli hale getirebileceklerine dair eğitimler düzenleme, çocuklarla ailelerin verimli zaman geçirmesini sağlayacak atölyeler yapma, park ve oyun alanları oluşturma, sadece akademik çalışmalarla sınırlı kalmayıp annelerin kendi bağlanma özelliklerinin farkına varmasına, güvensiz bağlanan annelerin anne-çocuk ilişkisinin olumlu yönde ilerlemesine, toplumunda gelişimine katkıda bulunması amacıyla önerilmektedir. Ayrıca özellikle erken yaşta evlenme ve anne olma oranının yüksek olduğu bölgelerde yaşın anne-çocuk bağlanması ve çocuğun ayrılık kaygısı üzerindeki etkisinin seminer ve eğitimlerle anlatılmasının erken yaşta evliliğin önlenmesi çalışmalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının okul müfredatlarına, özellikle okulların açılmasından sonraki ilk haftalara, çocukta oluşabilecek ayrılık kaygısını önleyici kazanım eklemesi, okul öncesi öğretmenlerinin hikaye, oyun ve dramalarla çocuklarda oluşabilecek ayrılık kaygısının önüne geçilmesi, öğretmenlerin ayrılık kaygısı yaşayan çocukların velileriyle görüşmeler yapması, ev ziyaretlerinde bulunması, tüm velileri bilgilendirmek için toplantılar düzenlemesi, ayrılık kaygısı kaynaklı sorunların çözümlenmesine katkı sağlayacağı düşünüldüğü için önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of love*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, an attachment; a teoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development*, 40(4), 969-1025.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum Associates.

Ainsworth, M. D. S. (1979). Infant–mother attachment. *American Psychologist*, 34(10),932-937.

Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.

Ainsworth, M. D. S. ve Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 333-341.

Alkan, M. (2007). *Duygudurum ve kaygı bozukluklarında panik-agorafobik spektrumun ve erişkin ayrılma kaygısının komorbiditesi ve etkileri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk anababa ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 44-53.

- Akkapulu E. (2005). *Ergenin sosyal yetkinlik beklentisini yordayan bazı değişkenler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akman, Y. (1987). *Anaokulu çocuklarında görülen ayrılık kaygısının giderilmesine farklı oyun tekniklerinin etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akman, Y. (1994). Anaokulu öğrencileri ayrılık kaygısı ölçeği. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(1), 13-18.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda kaygı ve bunu etkileyen etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 15-19.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(128), 65-71.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994. *Mental bozuklukların tanıs ve sayımsal el kitabı*. (4. Baskı). (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği 1995.
- Anders, S. L. ve Tucker, J. S. (2000). Adult attachment style, interpersonal communication competence, and social support. *Personal Relationships*, 7(4), 379-389.
- Ata, S. (2014). *Okul öncesi öğretmenlerde bağlanma ve sınıf yönetimi profillerinin anne bağlanması ve çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkilerinin incelenmesi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atılğan, G. (2001). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen ilköğretim 1. kademe 1. devre öğrencilerinin sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C. ve Hillgard, E. R. (1995). *Psikolojiye giriş 1* (K. Atakay, M. Atakay ve A. Yavuz, Çev.). İstanbul: Sosyal.
- Ayaz, G. (2015). *Çocuklarda ayrılık kaygısı bozukluğu gelişimi ile annenin kişilik özellikleri ve bağlanma stili arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi* (Uzmanlık tezi). Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Edirne.
- Aydemir, Ö. ve Köroğlu E. (2000). *Psikiyatride kullanılan klinik ölçekler*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Balkaya, İ. (1998). *Anaokuluna yeni başlayan çocukların okula uyum süreçlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baldwin, M. W., Keelan, J. P. R., Fehr, B., Enns, V. ve Koh-Rangarajo, E. (1996). Social-cognitive conceptualization of attachment working models: Availability and accessibility effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(1), 94-109.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147-178.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of Four Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-308.
- Bartholomew, K. (1994). Assessment of Individual Differences in Adult Attachment. *Psychological Inquiry*, 5(1), 23-27.
- Bartholomew, K. (1997). Adult attachment processes: Individual and couple perspectives. *The British Psychological Society*, 70(3), 249-263.

- Bartholomew, K. ve Shaver, P. R. (1998). Methods of assessing adult attachment: Do they converge? In J. A. Simpson & W.S. Rholes, (Eds.). *Attachment theory and close relationships* (pp. 25-45). New York, NY, US: Guilford Press.
- Başbuğ, S., Cesur, G. ve Batıgün, D. A. (2016). Algılanan ebeveynlik biçimi ve yetişkin ayrılma anksiyetesi kişilerarası bilişsel çarpıtmaların aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27, 1-13.
- Battaglia, M., Touchette, E., Garon-Carrier, G., Dionne, G., Sylvana, M., Vitaro, F., Tremblay, R. E. ve Boivin, M. (2016). Distinct trajectories of separation anxiety in the preschool years: persistence at school entry and early-life associated factors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(1), 39-46.
- Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G. ve Steer, R. A. (1988). An Inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 893-897.
- Bee, H. ve Boyd. D. (2002). *Life span development* (3th Ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Child development psychology* (13th Ed.). UK: Pearson.
- Bell, M. S. ve Ainsworth, M. D. S. (1972). Infant Crying and Maternal Responsiveness. *Child Development*, 43(4), 1171-1190.
- Benedek, T. (1970). Parenthood during the life cycle. In E. J. Anthony & T. Benedek (Eds.). *Parenthood during the life cycle*. Boston: Little, Brown and Company.
- Benoit, D. ve Parker, K. C. (1994). Stability and transmission of attachment across three generations. *Child Development*, 65(5), 1444-1456.
- Berk, L. E. (1989). History, theory, and method. In L. E. Berk (Ed.). *Child Development* (pp. 3-37). Boston: Allyn and Bacon.

Bilgin, Z. ve Ecevit Alpar, Ş. (2018). Kadınların Maternal Bağlanma Algısı ve Anneliğe İlişkin Görüşleri / The Relationship between Maternal Attachment Perception of Women's Maternal Role. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(1), 6-15.

Bloom-Feschbach, S., Bloom-Feschbach, J. ve Gaughran, J. (1980). The child's tie to both parents: Separation patterns and nursery school adjustment. *American Journal of Ortho Psychiatry*, 50(3), 505-552.

Bolattekin, A. (2014). *Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bowlby, J. (1959). Separation anxiety. *International journal of psycho-analysts*, 1-25.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss. Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.

Bowlby J. (1973). *Attachment and loss. Vol. 2: Separation*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss. Vol 3. Loss: Sadness and depression*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (2005a). *A secure base*. London: Routledge.

Bowlby, J. (2005b). *The making and breaking of affectional bonds*. London: Routledge.

Brennan, K. A., Clark, C. L. ve Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.). *Attachment Theory and Close Relationships* (pp. 46-76). New York, NY, US: Guilford Press.

- Bretherton, I. (1985). Attachment Theory: Retrospect and Prospect. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1-2), 3-35.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Development Psychology*, 28(5), 759-775.
- Bretherton, I. (2003). Mary Ainsworth: Insightful observer and courageous theoretician. In G.A. Kimble & M. Wertheimer (Eds). *Portraits and Pioneers in Psychology vol.5*(pp. 317-331). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Brown, L. S. ve Wright, J. (2001). Attachment theory in adolescence and its relevance to developmental psychopathology. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 8(1), 15-32.
- Brumariu, L. E. ve Kerns, K. A. (2010). Parent-child attachment and internalizing symptoms in childhood and adolescence: A review of empirical findings and future directions. *Development and Psychopathology*, 22(1), 177-203.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(4).
- Cassidy, J. (1994). Emotion regulation: Influences of attachment relationships. *Monograph of The Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 228-49.
- Cassidy, J. ve Shaver P. R. (2008). *Handbook of attachment*. New York: The Guilford Press.
- Ceyhan, A. A. (2006). Üniversite öğrencilerinin geçmişte yaşadıkları ayrılık kaygısının öğrenilmiş güçlük, kaygı ve psikolojik belirtileri yordama düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(1), 53-73.
- Cockburn, F. (2003). Role of infant dietary long-chain polyunsaturated fatty acids, liposoluble vitamins, cholesterol and lecithin on psychomotor development. *Acta Paediatrica*, 92(442), 19-33.

- Cohen, J. W. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L. ve Whitbeck, L. B. (1992), A Family Process Model of Economic Hardship and Adjustment of Early Adolescent Boys. *Child Development*, 63(3), 526-541.
- Creswell, J. (2017). *Araştırma probleminin tanımlanması* (D. Dinçer ve M. Tuncel, Çev.). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (s. 82-108). İstanbul: EDAM Yayınları.
- Crowell, J. A., Fraley, R. C. ve Shaver, P. R. (1999). Measurement of adult attachment. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.). *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications* (pp. 434–465). New York: Guilford Press.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranışı* (10. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cyranowski, J. M., Shear, M. K., Rucci, P., Fagiolini, A., Frank, E., Grochocinski, V. J., Kupfer, D. J., Banti, S., Armani, A. ve Cassano G. (2002). Adult separation anxiety: psychometric properties of a new structured clinical interview. *Journal of Psychiatric Research*, 36(2), 77-86.
- Çağdaş, A. (2004). *Anne-baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çelikoğlu C. (1997). *Boşanmanın çocukların benlik saygısına etkisinin incelenmesi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, B. S. (2017). *Çocuklarda ayrılık kaygısı ile anne-babanın ayrılık kaygısı ve ebeveynliğe yönelik tutumları* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Dallaire, D. H. ve Weinraub, M. (2005). Predicting children's separation anxiety at age 6: The contributions of infant–mother attachment security, maternal sensitivity, and maternal separation anxiety. *Attachment and Human Development*, 7(4), 393–408.
- Deniz, M. E., Yorgancı, Z. ve Özyeşil, Z. (2009). Öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi, *Elementary Education Online*, 8(3), 694-708.
- Dick-Niederhauser A. ve Silverman W. K. (2006) Separation Anxiety Disorder. In J. E. Fisher & W. T. O'Donohue (Eds.). *Practitioner's guide to evidence-based psychotherapy* (pp.627-632). Dordrecht: Springer-Verlag New York Inc.
- Diriöz, M. (2010). *Ayrılma anksiyetesi için yapılandırılmış klinik görüşme, çocukluk ve yetişkin ayrılma anksiyetesi ölçeklerinin geçerlik ve güvenilirliği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Dunifon, R., Kalil, A., Crosby, D. A. ve Su, J. H. (2013). Mothers' night work and children's behavior problems. *Developmental Psychology*, 49(10), 1874-1885.
- Dursun, A. (2010). *Okulöncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ekşi, A. (1990). *Okul fobisi Pediatri 2*. İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Fein, G. G., Gariboldi, A. ve Boni, R. (1993). Antecedents of maternal separation anxiety. *Merrill-Palmer Quarterly*, 481-495.
- Finnegan, R. A., Hodges, E. V. ve Perry, D. G. (1996). Preoccupied and Avoidant Coping During Middle Childhood. *Child development*, 67(4), 1318-1328.

Fonagy, P. (2001). *Attachment Theory and Psychoanalysis*. New York: Other Press.

Fraley, R. C., Waller, N. G. ve Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 78, 350-365.

Furman, W., Simon, V. A., Shaffer, L. ve Bouchey, H. A. (2002). Adolescents' working models and styles for relationships with parents, friends, and romantic partners. *Child Development*, 73(1), 241-255.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan E. (1993). *Psikanaliz ve sonrası* (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar* (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Goossens, F. A. (1987). Maternal employment and day care: effects on attachment. In L. W. Tavecchio & M. H. van IJzendoorn (Eds.). *Attachment in social networks* (pp. 125-183). Amsterdam: Elsevier.

Görgü, E. (2015). *Okula devam eden 5 - 6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Görünmez, M. (2006). *Bağlanma stilleri ve duygusal zeka yetenekleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Griffin, D. W. ve Bartholomew, K. (1994a). The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.). *Advances in personal relationships, Vol. 5. Attachment processes in adulthood* (pp. 17-52). London, England: Jessica Kingsley Publishers.

Griffin, D. W. ve Bartholomew, K. (1994b). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 430-445.

Grusec, J. (2006). "Parents' attitudes and beliefs: Their impact on children's development". In R. Tremblay, R. Barr & R. DeV. Peters (Eds.). *Encyclopedia on early childhood development* (pp. 1-5). Montréal, Québec: Centre of Excellence for Early Childhood Development.

Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında ana-babalık stillerinin rolü* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güngör, H. (2009). *Ebeveyn ve öğretmen mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Günindi, N. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hamarta, E. (2004). *Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, depresyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Harlow, H. F. (1962). The heterosexual affectional system in monkeys. *American Psychologist*, 17(1), 1-9.

- Hauptmann, B., Issroff, J. ve Reeves, C. (2005). *Donald Winnicott and John Bowlby: Personal and Professional Perspectives*. London: Karnac Books.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Bağlanma (yakın ilişkilerle ilgili araştırmalar için bir çerçeve) (A. Dönmez, Çev.). *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hoffman, H. S. ve Ratner, A. M. (1973). A reinforcement model of imprinting: Implications for socialization in monkeys and men. *Psychological Review*, 80(6), 527-544.
- Holmes J. (1993). Attachment theory: A biological basis for psychotherapy. *The British Journal of Psychiatry*, 163(4), 430-438.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan İlişkileri* (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Işınsu, M. (2003). *İkili ilişki biçimi ve süresi ile bağlanma stilleri arasındaki bağlantılar* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İlaslan, Ö. (2009). *Çocukların bağlanma davranışlarının özlük niteliklerine ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- İmamoğlu, S. ve İmamoğlu, E. O. (2006). Relationship between general and context-specific attachment orientations in a Turkish sample. *The Journal of Social Psychology*, 146(3), 261-274.
- Kaya, A. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin anne - babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının kişilik özelliklerine göre değişkenliğinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Keser, C. Ç. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Klein, M. (1957). *Haset ve Şükran*. (Y. Erten, Çev.). (2. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları Yeniden Basım:2018.

Knox, J. (1999). The relevance of attachment theory to a contemporary Jungian view of internal world: internal working models, implicit memory and internal objects. *Journal of Analytical Psychology*, 44(4), 511-530.

Kohut, H. (2004). *Psikanalizin "öteki" yüzü*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Küçüköçük, C. (2015). *3-5 yaş arasında ve anaokuluna giden çocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki: Bilişsel esnekliğin aracı rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Lerner, J. V. ve Galambos, N. L. (1985). Mother role satisfaction, mother-child interaction, and child temperament: A process model. *Developmental Psychology*, 21(6), 1157-1164.

Liang, S. ve Sugawara, A. I. (1996). Family size, birth order, socioeconomic status, ethnicity, parent - child relationship, and preschool children's intellectual development. *Early Child Development and Care*, 124 (1), 69-79.

Lorenz, K. (1958). The evolution of behavior. *Scientific American*, 199(6), 67-82.

Lund, L. K., Zimmerman, T. S. ve Haddock, S. (2002). The theory, structure, and techniques for the inclusion of children in family therapy: A literature review. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28(4), 445-454.

- Main, K., Kaplan, N. ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of The Society for Research in Child Development*, 50(1-2), 66-104.
- Mahler, M. S., Pine, F. ve Bergman, A. (2003). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. (A. N. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mahler, M. S. ve La Perriere, K. (1965). Mother-child interaction during separation-individuation. *The Psychoanalytic Quarterly*, 34(4), 483-498.
- Manicavasagar, V. ve Silove, D. (1997). Is there an adult form of separation anxiety disorder? A brief clinical report. *Australasian Psychiatry*, 31(2), 299-303.
- Manicavasagar, V., Silove, D., Rapee, R., Waters, F. ve Momartin, S. (2001). Parent-child concordance for separation anxiety: a clinical study. *Journal Of Affective Disorders*, 65(1), 81-84.
- Manicavasagar, V., Silove D., Wagner, R. ve Drobny, J. (2003). A self-report questionnaire for measuring separation anxiety in adulthood. *Comprehensive Psychiatry*, 44(2), 146-153.
- Metin, M. (2014). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Miller, P. H. (1993). *Theories of developmental psychology*. New York: W.H. Freeman And Company.
- Mitchell-Copeland, J. (1996). Child teacher attachment and social competence. *Ph.D. Thesis*. Virginia: George Mason University.
- Morgan, G., Leech, N., Gloeckner, G. ve Barrett, K. (2011). *IBM SPSS for Introductory Statistics*. (4th Edition). New York: Routledge.

- Morsünbül, Ü. (2005). *Ergenlikte kimlik statülerinin bağlanma stilleri, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Obondo, A. ve Dhadphale, M. (1990). Family study of Kenyan children with school refusal. *East African Medical Journal*, 67(2), 100-108.
- Ogelman Gülay, H. ve Sarıkaya Erten, H. (2013). Okul öncesi eğitimi almış çocukların okula uyum düzeylerinin 5 ve 6 yaşta incelenmesi: İki yıllık boylamsal çalışma. *International Journal of Social Science*, 6(7), 417-434.
- Oktay, A. (2007). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Orçan, M. ve Deniz, M. E. (2004). *Anaokuluna devam eden 6 yaş grubu çocuklarının sosyal uyumlarının incelenmesi*. I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi İstanbul.
- Ömeroğlu, F. (1996). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Ebeveyn kabul red teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Öner, N. ve Compte, A. Le, (1983). *Durumluk-sürekli kaygı envanteri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Öner, N. (1997). *Türkiye’de kullanılan psikolojik testler* (Üçüncü baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, No 584.
- Öngider, N. (2011). Anksiyete düzeyleri açısından boşanmış ve evli anneler ile çocuklarının incelenmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 48(3), 66-70.

- Papalia, D. E., Olds, S. W. ve Feldman, R. D. (2004). *A Child's World*. NY: The McGraw-Hill Companies.
- Pehlivantrk, B. (2004). Otistik bozukluğu olan çocuklarda bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(1), 56-63.
- Peleg, O., Halaby, E. ve Whaby, E. N. (2006). The relationship of maternal separation anxiety and differentiation of self to children's separation anxiety and adjustment tokindergarten: A study in Druze families. *Journal Of Anxiety Disorders*, 20(8), 973-995.
- Piaget, J. (1954). *The construction of reality in the child*. New York: Basic Books.
- Poulton, R., Milne, B. J., Craske, M. G. ve Menzies, R. G. (2001). A longitudinal study of the etiology of separation anxiety. *Behaviour Research And Therapy*, 39(12), 1395-1410.
- Rapee R. M., Spence, S. H., Cobham, V. ve Wignall A. (2003). *Kaygılı çocuğa yardım- Anne-babalar için aşamalı kılavuz*. (R. Baykallı, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Riley, P. (2011). *Attachment theory and the student-teacher relationship*. London: Routledge.
- Rushton, J. P. ve Teachman, G. (1978). The effects of positive reinforcement, attributions, and punishment on model induced altruism in children. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 4(2), 322-325.
- Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikoloji Derneği Yayınları.

- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*,8(16), 1-11.
- Seven, S. (2006). *6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Shafiq, M. (2010). *Anne Çocuk Bağlanması ve Aile Durumu* (Uzmanlık tezi). Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Shaver, P., Hazan, C. ve Bradshaw, D. (1988). Love as attachment. In R. J. Sternberg & M. L. (Eds.). *The psychology of love* (pp. 68-99). New Haven, CT, US: Yale University Press.
- Shaver P. R. ve Mikulincer, M. (2004). Attachment in the Later Years: A Commentary. *Attachment & Human Development*, 6(4). 451-464.
- Silove, D., Manicavasagar, V., O'Connell, D., Blaszczynski, A., Wagner, R. ve Henry, J. (1993). The development of the Separation Anxiety Symptom Inventory (SASI). *Australian And New Zealand Journal Of Psychiatry*, 27(3), 477-488.
- Slade, A., Belsky, J., Aber, J. L. ve Phelps, J. L. (1999). Mothers' representations of their relationships with their toddlers: Links to adult attachment and observed mothering. *Developmental Psychology*, 35(3), 611-619.
- Soylu, Y. ve Kağnıcı, D. Y. (2015). Evlilik uyumunun empatik eğilim, iletişim ve çatışma çözme stillerine göre yordanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(43), 44-54.

Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L. ve Lushene, R. E. (1970). *Manual for the State Trait Anxiety Inventory ("Self-Evaluation Questionnaire")*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999a). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999b). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.

Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 1-24.

Sözen, N. (2006). Ayrılık Kaygısı. *Bugün*, 14 Kasım, s.9.

Şen, S. (1997). *İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının bağımlılık davranışlarına etkisi üzerine deneysel bir çalışma* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Şen, S. (2007). *Anneanne – anne – bebek bağlanmasının incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı Programı, İzmir.

Şirin, I. (2015). *Annenin çocuğuna karşı aşırı korumacı tutumuyla annenin çocukluk çağında yaşadığı ayrılık anksiyetesi travması arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı*. (M. Baloğlu, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Terzi, S. (2014). *Romantik ilişkilerde bağlanma yaralanmaları ölçeğinin geliştirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tolan, Ö. Ç. (2002). *Üniversite öğrencilerinde kaygı belirtileri ve bağlanma biçimleri ile kişilerarası şemalar arasındaki ilişkiler* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Turner, J. S. ve Helms D. B. (1991). *Lifespan development*. Harcourt College Publishers.
- Türkbay, T. (1999). *Ayrılık kaygısı bozukluğunda psikolojik, ailesel ve sosyal etmenlerin araştırılması* (Uzmanlık Tezi). GATA Tıp Fakültesi, Ankara.
- Türköz, Y. (2007). *Okul öncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*, 19(1), 24-39.
- Ulusoy M., Şahin N. ve Erkmen H. (1996). Turkish version of the Beck Anxiety Inventory. *Psychometric properties, J Cognit Psychother*, 46, 125-132.
- Urban, J., Carlson, E., Egeland, B. ve Sroufe, L. (1991). Patterns of individual adaptation across childhood. *Development And Psychopathology*, 3(4), 445-460.
- Ünal, A. S. (2004). *Epilepsili çocuğu olan ailelerin problem çözme becerileri* (Doktora tezi). GATA Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Vaughn, B. E., Egeland, B. R., Sroufe, L. A. ve Waters, E. (1979). Individual differences in infant-mother attachment at twelve and eighteen months: stability and change in families under stress. *Child Development*, 50(4), 971-975.
- Waters, E. ve Beauchaine, T. P. (2003). Are there really patterns of attachment Theoretical and empirical perspectives [online], *Development Psychology*, www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/fraley_comment.pdf [accessed 13 September 2018].
- Weber, D. A. (2003). A comparison of individual psychology and attachment theory. *Journal of Individual Psychology*, 59(3), 246-262.
- Yarrow, M., Scott, P., De Leeuw, L. ve Heinig, C. (1962). Child-rearing in families of working and nonworking mothers. *Sociometry*, 25(2), 122-140.
- Yavuzer, H. (1994). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşildaş, F. B. (2018). *Okul öncesi çocuklarda kaygının ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, C. (2008). *Üniversite öğrencilerinin geçmişte yaşadıkları ayrılık kaygısı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk ruh sağlığı, çocuğun kişilik gelişimi eğitimi ve ruhsal sorunları*. İstanbul: Özgür Yayıncılık.
- Zeanah, C. H. ve Zeanah, P. D. (1989). Intergenerational transmission of maltreatment: Insights from attachment theory and research. *Psychiatry*, 52(2), 177-196.

EKLER

A. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü/ İstanbul Valiliği Araştırma İzni

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.4019341
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

26/02/2018

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) 12.02.2018 tarihli ve 2953449 Evrak No'lu dilekçe.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tk. Gn. Md. 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu Gen.
c) Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma ve Anket Komisyonunun 22.02.2018 tarihli tutanağı.

Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Ayça Deren ÖZDEMİR'in "Annenin Bağlanma Stilinin Anne-Çocuk İlişkinine ve Çocuğun Ayrılık Kaygısına Etkisi" konulu tezi kapsamında, ilimiz Bayrampaşa, Beşiktaş, Eyüpsultan, Sarıyer, Şişli ve Üsküdar ilçelerinde bulunan özel/resmi eğitim kurumlarında öğrenim gören okul öncesi öğrencilerinin annelerine; demografik bilgi formu, ayrılık kaygısı ölçeği, çocuk anababa ilişki ölçeği ve yakın ilişkilerde yaşantılar ölçeğini uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ömer Faruk YELKENCİ
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
26/02/2018

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Milli Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5120-02e5-3857-a636-8dae kodu ile teyit edilebilir.

B. Eyüp İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü/ Eyüp Kaymakamlığı Araştırma İzni

T.C.
EYÜPSULTAN KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92132530-200-E.1356407
Konu : Anket ve Araştırma İzni

18/01/2018

KAYMAKAMLIK MAKAMINA
EYÜPSULTAN

İlgi: İlçemiz Feridun Tümer İlkokulu Müdürlüğünün 17/01/2018 tarih ve 1269555 sayılı yazısı.

İlçemiz Feridun Tümer İlkokulu Müdürlüğünün İlgi tarih ve Sayılı yazısında bahsi geçen okulun Müdür Yardımcısı Ayça Deren ÖZDEMİR'in yüksek Lisans bitirme tezi anketi uygulama yapması ile ilgili dilekçesi incelenmiş olup anket uygulamasını kendi okulu ve İlçemiz bünyesindeki okullarda gerçekleştirmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca' da Uygun görüldüğü takdirde Olur' larınıza arz ederim.

Murat ÖĞÜTCÜ
İlçe Milli Eğitim Müdürü

OLUR
.../01/2018
Abdullah DÖLEK
Kaymakam

Adres
Elektronik Ağ:
e-posta:

Bilgi için:
Tel:
Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden d3cb-0d77-37e3-8fd9-28b5 kodu ile teyit edilebilir.

C. Demografik Bilgi Formu

Annenin Yaşı:	☐ 20-25 Yaş ☐ 26-30 Yaş ☐ 31-35 Yaş ☐ 36-40 Yaş ☐ 41-45 Yaş ☐ 46 ve Üstü
Annenin En Son Mezun Olduğu Okul:	☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite (2 Yıllık) ☐ Üniversite (4 Yıllık) ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Hiçbiri
Annenin Mesleği:	☐ Ev Hanımı ☐ Esnaf ☐ İşçi ☐ Memur ☐ Serbest Meslek ☐ Özel Sektör ☐ Diğer (Yazınız): _____
Annenin Medeni Hali:	☐ Evli ☐ Ayrı Yaşıyoruz Ancak Boşanmadık ☐ Eşim Vefat Etti ☐ Boşanmış ☐ Diğer (Yazınız): _____
Çocuğun Babası:	☐ Sağ ☐ Ölü
Eşinizin Yaşı (Çocuğun Babası):	☐ 20-25 Yaş ☐ 31-35 Yaş ☐ 41-45 Yaş ☐ 26-30 Yaş ☐ 36-40 Yaş ☐ 46 ve Üstü
Eşinizin En Son Mezun Olduğu Okul (Çocuğun Babası):	☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite (2 Yıllık) ☐ Üniversite (4 Yıllık) ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Hiçbiri
Eşinizin Mesleği (Çocuğun Babası):	☐ Ev Hanımı ☐ Esnaf ☐ İşçi ☐ Memur ☐ Serbest Meslek ☐ Özel Sektör ☐ Diğer (Yazınız): _____
Evde Kaç Kişi Yaşıyorsunuz?	☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ve Daha Fazla
Evde Yaşayan Bireyleri İşaretleyiniz. (Birden Fazla Şık İşaretleyebilirsiniz)	☐ Anne ☐ Baba ☐ Çocuk/ Çocuklar ☐ Dede ☐ Büyükanne ☐ Diğer(Yazınız): _____
Aylık Geliriniz Nedir? (Eve Giren Toplam Gelir):	☐ 0- 2 Bin TL Arası ☐ 4 Bin- 6 Bin TL Arası ☐ 8 Bin- 10 Bin TL Arası ☐ 2 Bin- 4 Bin TL Arası ☐ 6 Bin- 8 Bin TL Arası ☐ 10 Bin TL ve Üstü
Çocuğun Yaşı:	☐ 36-42 Ay ☐ 49-54 Ay ☐ 61-66 Ay ☐ 43-48 Ay ☐ 55-60 Ay ☐ 67-72 Ay
Çocuğun Cinsiyeti:	☐ Kız ☐ Erkek
Okul Öncesi Eğitim:	☐ Alıyor ☐ Almıyor
Kardeş Sayısı:	☐ Kardeşi Yok ☐ 1 Kardeş ☐ 2 Kardeş ☐ 3 Kardeş ☐ Diğer(Yazınız): _____

Okul Öncesi Eğitime Başlamadan Önce Çocuğunuzun Bakımını Kim Yaptı?	☐ Anne	☐ Baba	☐ Kardeş (Abla/Abi)
	☐ Bakıcı	☐ Büyükanne/Büyükbaba	☐ Okula Gitmiyor
	☐ Diğer(Yazınız): _____		
Çocuğunuzun 3 Yaş Öncesi Okul Deneyimi Hangisine Uymaktadır?	☐ 3 Yaş Öncesi Kreşe/Gündüz Bakım Evine Gitti	☐ Hiç Ayrılmadık	
	☐ 3 Yaş Öncesi Oyun Grubuna Gitti	☐ Diğer(Yazınız): _____	

D. Ayrılık Kaygısı Ölçeği

	Her zaman	Oldukça Sık	Ara Sıra	Çok nadir	Hiçbir zaman
	1	2	3	4	5
1. Okula başladıktan sonra gece altını ıslatıyor.					
2. Okula başladıktan sonra parmak emme/ tırnak yeme gibi davranışlar gösteriyor.					
3. Sürekli olarak ertesi gün okula gitmek istemediğini söylüyor.					
4. Okula gitmemek için öyküsüne direniyor ki bu yüzden okula götüremediğimiz oluyor.					
5. Okula başladıktan sonra sabahları yataktan kalkmak istemiyor.					
6. Okula gidiş saati yaklaştıkça huysuzlanmaya başlıyor.					
7.Sabah okula geldiğinde içeri girmek istemiyor.					
8.Okula başladıktan sonra düzenli uyku uyumuyor.					
9. Okula başladıktan sonra önceden hiç gözlemediğimiz huysuzluklar yapıyor.					
10. Gitmemek için çok oyalandığından okula geç kalıyoruz.					
11. Okula başladıktan sonra geceleri kendi yatağında yalnız uyumak istemiyor.					
12. Hafta sonları diğer günlere oranla daha neşeli ve mutlu görünüyor.					
13. Okula gitmemek için çeşitli bahaneler uyduruyor.					
14. Okula başladıktan sonra (eskisine oranla) daha sık midesi bulanıyor ya da kusuyor.					
15. Sabahları okuldan ayrılırken üzüntülü bir ifade ile birkaç kez kendisini öpmemizi istiyor.					
16. Sabahları okula bırakırken kendisini erken almamızı istiyor.					
17. Sürekli olarak üzüntülü bir ifade ile "Bugün de mi okula gideceğim?" diye soruyor.					
18. Okuldan almaya geldiğimizde bizimle ilgilenmiyor ve küskün gözüküyor.					
19. Okula götürdüğümüzde bizden ayrılmak istemiyor ve içeri almak isteyen okul personeline direniyor.					

	Her zaman	Oldukça Sık	Ara Sıra	Çok nadir	Hiçbir zaman
	1	2	3	4	5
20. Okul binasına yaklaşınca ağlamaya başlıyor.					
21. Sabahları okula bıraktığımızda arkamızdan ağlıyor.					
22. Almak için geldiğimizde, onu okulun giriş kapısı yakınlarında, üzüntülü bir ifade ile bizi bekler buluyoruz.					
23. Okula başladıktan sonra evde her an yanımızda olmak istiyor.					
24. Okula başladıktan sonra yabancı ortamlarda yanımızdan hiç ayrılmıyor.					
25. Okula başladıktan sonra bizimle sürekli fiziksel temas (kucağa çıkma vb..) içinde olmak istiyor.					

E. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Kullanım İzni

Kimden: Emre Selcuk <semre@metu.edu.tr>

Tarih: 29 Kasım 2017 13:51:29 GMT+3

Kime: AYÇA DEREN ÖZDEMİR <aycaderen.ozdemir@stu.bahcesehir.edu.tr>

Konu: Ynt: Ölçeğinizi Kullanmam Hakkında İzin Talebi

elbette kullanabilirsiniz

Dr. Emre Selçuk

Website: www.emreselcuk.com

Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Middle East Technical University

Psikoloji Bölümü / Department of Psychology

2017-11-29 0:22 GMT+03:00

AYÇADERENÖZDEMİR <aycaderen.ozdemir@stu.bahcesehir.edu.tr>:

F. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

	Hiç katılmıyorum			Kararsızım			Tamamen katılıyorum
1. Birlikte olduğum kişinin (eşimin) sevgisini kaybetmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye (eşime) göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Sıklıkla birlikte olduğum kişinin (eşimin) artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
4. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle (eşimle) paylaşmak konusunda kendimi rahat hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin (eşimin) beni gerçekten sevmediği kaygısına kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
6. Romantik ilişkide olduğum kişiye (eşime) güvenip inanmak konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
7. Romantik ilişkide olduğum kişinin (eşimin) beni, benim onu önemsemişim kadar önemsemeyeceğinden endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
8. Romantik ilişkide olduğum kişiye (eşime) yakın olma konusunda çok rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
9. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin (eşimin) bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.	1	2	3	4	5	6	7
10. Romantik ilişkide olduğum kişiye (eşime) açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
11. İlişkilerimi kafama çok takarım.	1	2	3	4	5	6	7
12. Romantik ilişkide olduğum kişiye (eşime) fazla yakın olmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
13. Benden uzakta olduğunda birlikte olduğum kişinin (eşimin) başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
14. Romantik ilişkide olduğum kişi (eşim) benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
15. Romantik ilişkide olduğum kişiye (eşime) duygularımı gösterdiğimde onun benim için aynı şeyleri hissetmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7

	Hiç katılmıyorum			Kararsızım			Tamamen katılıyorum
16. Birlikte olduğum kişiyle (eşimle) kolayca yakınlaşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
17. Birlikte olduğum kişinin (eşimin) beni terk edeceğinden pek endişe duymam.	1	2	3	4	5	6	7
18. Birlikte olduğum kişiyle (eşimle) yakınlaşmak bana zor gelmez.	1	2	3	4	5	6	7
19. Romantik ilişkide olduğum kişi (eşim) kendimden şüphe etmeme neden olur.	1	2	3	4	5	6	7
20. Genellikle, birlikte olduğum kişiyle (eşimle) sorunlarımı ve kaygılarımı tartışırım.	1	2	3	4	5	6	7
21. Terk edilmekten pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
22. Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden (eşimden) yardım istemek bana iyi gelir.	1	2	3	4	5	6	7
23. Birlikte olduğum kişinin (eşimin), bana benim istediğim kadar yakınlaşmak istemediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
24. Birlikte olduğum kişiye (eşime) hemen her şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
25. Romantik ilişkide olduğum kişi (eşim) bazen bana olan duygularını sebepsiz yere değiştirir.	1	2	3	4	5	6	7
26. Başımdan geçenleri birlikte olduğum kişiyle (eşimle) konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
27. Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır.	1	2	3	4	5	6	7
28. Birlikte olduğum kişi (eşim) benimle çok yakınlaştığında gergin hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
29. Romantik ilişkide olduğum bir kişi (eşim) beni yakından tanıdıkça "gerçek ben" den hoşlanmayacağından korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
30. Romantik ilişkide olduğum kişiye (eşime) güvenip inanma konusunda rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
31. Birlikte olduğum kişiden (eşimden) ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görmemek beni öfkelenendir.	1	2	3	4	5	6	7

	Hiç katılmıyorum			Kararsızım			Tamamen katılıyorum
32. Romantik ilişkide olduğum kişiye (eşime) güvenip inanmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
33. Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
34. Birlikte olduğum kişiye (eşime) şefkat göstermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
35. Birlikte olduğum kişi (eşim) beni sadece kızgın olduğumda önemser.	1	2	3	4	5	6	7
36. Birlikte olduğum kişi (eşim) beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.	1	2	3	4	5	6	7

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad, Ad : Özdemir, Ayça Deren
Uyruk : Türk (TC)
Doğum Tarihi : 08 Eylül 1986, Giresun
Medeni Durum: Bekâr
Telefon : +90 212 282 97 98
e-mail : aycaderenozdemir@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Giresun Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği	2012
Lisans	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen ve Teknoloji Öğretmenliği	2007
Lise	Giresun Lisesi	2003

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Kurum	Görev
2012-2015	Şehit Ahmet Türkkan Çok Programlı Anadolu Lisesi	Okul Öncesi Öğretmeni
2015-2016	Bayrampaşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Okul Öncesi Öğretmeni/ Çocuk Gelişimi Öğretmeni
2016-2017	Uluğbey İlkokulu	Okul Öncesi Öğretmeni
2017-2019	Feridun Tümer İlkokulu	Müdür Yardımcısı
2019-	Beşiktaş İsmail Tarman İmam Hatip Ortaokulu	Fen Bilimleri Öğretmeni

YABANCI DİL

İngilizce (Orta Düzey)

SERTİFİKALAR

Amerikan Kültür Derneği Dil Okulları, Eğitimde Teknoloji Kullanımı Kursu, Kapsayıcı Eğitim Kursu, Öğrenen Lider Öğretmen Semineri, Çözüm Odaklı İletişim Semineri.